

ЗМІСТ

МАТЕРІАЛИ ТА ВИСТУПИ ОСІННЬОЇ АКАДЕМІЇ «НОВА СТРАТЕГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО АЛЬЯНСУ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ДЕРЖАВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ»

м. Донецьк, 30 листопада – 2 грудня 2010 року

ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ В 2010 РОЦІ <i>Ігор Тодоров</i>	6
FLAWED DEMOCRACIES – THE CASE OF UKRAINE <i>Dr Łukasz Donaj</i>	15
ПЕРСПЕКТИВИ ОТНОШЕНИЙ УКРАИНА – НАТО ПОСЛЕ ПРЕЗИДЕНТСКИХ ВЫБОРОВ 2010 ГОДА В РАМКАХ ИССЛЕДОВАНИЯ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВЕННОГО МНЕНИЯ <i>Збигнев Чертински</i>	24
ТРАНСФОРМАЦІЯ І РОЗШИРЕННЯ НАТО НА СХІД: ПОГЛЯД ІЗ УКРАЇНИ <i>Тетяна Дорош</i>	33
НОВЫЕ ВЫЗОВЫ БЕЗОПАСНОСТИ В КОНТЕКСТЕ ЛИССАБОНСКОЙ СТРАТЕГИИ НАТО (российское измерение) <i>Игорь Барыгин</i>	37
NEW NATO STRATEGIC CONCEPT AND MODERN SECURITY CHALLENGES <i>Valeriy Kravchenko</i>	44
ТУРЕЧЧИНА І ПРИЙНЯТТЯ НОВОЇ СТРАТЕГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ НАТО <i>Кіра Спиридонова</i>	48
ВІДНОСИНИ НАТО – РОСІЯ: ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ ПІСЛЯ ЛІСАБОНСЬКОГО САМІТУ <i>Юлія Комлякова</i>	51
НОВЫЙ ПОДХОД В СИСТЕМЕ ОБОРОНЫ НАТО <i>Дарья Иголкина</i>	55

ВОЕННО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ УКРАИНЫ: НАТО ИЛИ ИНИЦИАТИВА РОССИИ ПО ЕВРОПЕЙСКОЙ СИСТЕМЕ КОЛЛЕКТИВНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ <i>Сорокина А.А.</i>	58
ФЕНОМЕН ПОД НАЗВАНИЕМ WIKILEAKS <i>Олег Поправко</i>	61
ФОРМУВАННЯ «ЄВРОПЕЙСЬКОГО КОМПОНЕНТА» АТЛАНТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ» <i>Максим Прихненко</i>	67
ШЛЯХ СЛОВАЧЧИНИ ДО НАТО: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ <i>Тетяна Мармазова</i>	74
NEW METHODS OF WARFARE AFTER THE COLD WAR: ETHNIC CLEANSING STRATEGY IN BOSNIA-HERZEGOVINA <i>Mykola Zamikula, Oleg Bezugliy</i>	83
ШЛЯХ ДО СТВОРЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ <i>Олександр Феденко</i>	93
ПОЛІТИКА СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА ЄС В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ <i>Віктор Малік</i>	103

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ЛЕКТОРІВ, СТУДЕНТІВ,
АСПРАНТІВ ТА ВИКЛАДАЧІВ**
Укладач О.Кранівін

ВНЕСОК УКРАЇНИ В СВІТОВУ БЕЗПЕКУ І СТАБІЛЬНІСТЬ (до 20-річчя незалежності України).....	110
--	-----

ІНФОРМАЦІЙНА СТОРІНКА

Саміт молодих атлантистів (Лісабон, Португалія) <i>17 – 20 листопада 2010 р.</i>	123
Інформаціо-навчальний тренінг для представників громадських організацій та інформаційних центрів „Академія розвитку громадських організацій” <i>25 листопада 2010 р.</i>	128

7-а Асамблея Громадської ліги Україна-НАТО
„Співробітництво України з НАТО як чинник реформування держави,
розвитку демократії та громадянського суспільства”
26 листопада 2010 р.....131

Міжнародна конференція
«Нова стратегічна концепція Північноатлантичного альянсу:
перспективи для держав Центральної та Східної Європи»
30 листопада – 2 грудня 2010 р.....134

ДОКУМЕНТИ ЗАРУБІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

МАЛАЯ ПЛАТФОРМА БЕЛОРУССКОЙ МОЛОДЁЖНОЙ
АССОЦИАЦИИ АТЛАНТИЧЕСКОГО ДОГОВОРА.....137

МОНІТОРИНГ РЕГІОНАЛЬНИХ ЗМІ (ЛИПЕНЬ-ГРУДЕНЬ 2010)

Укладач Овчаренко В.....141

Матеріали подаються в авторській редакції

МАТЕРІАЛИ ТА ВИСТУПИ ОСІННЬОЇ АКАДЕМІЇ «НОВА СТРАТЕГІЧНА КОНЦЕПЦІЯ ПІВНІЧНОАТЛАНТИЧНОГО АЛЬЯНСУ: ПЕРСПЕКТИВИ ДЛЯ ДЕРЖАВ ЦЕНТРАЛЬНОЇ ТА СХІДНОЇ ЄВРОПИ»

м. Донецьк, 30 листопада – 2 грудня 2010 року

ЄВРОАТЛАНТИЧНА ІНТЕГРАЦІЯ ТА ЄВРОАТЛАНТИЧНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ В 2010 РОЦІ

Ігор Тодоров

В 2010 році відбулася певна трансформація взаємин України з Організацією Північноатлантичного договору. До середини року ще тривало офіційне використання терміну «євроатлантична інтеграція», проте після прийняття та набуття чинності закону "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України" стало вживатися поняття «євроатлантичне співробітництво. Втім багато державних інституцій за інерцією займаються «євроатлантичною інтеграцією».

Практично одразу після інавгурації нового Президента України В.Януковича, почався відхід від офіційного зовнішньополітичного вектору останніх 8 років. Річна національна програма стала іменуватися як програма співробітництва з НАТО, а не підготовки до членства в НАТО (хоча зміст РНП залишився практично без змін). На початку квітня була скорочена низка інституцій, яка опікувалися відносинами з Альянсом, зокрема Національний центр з питань євроатлантичної інтеграції України. Керівником української місії при Штаб-Кватирі НАТО за сумісництвом посів Посол України в Королівстві Бельгія І.Долгов (протягом останніх років ця посада була виокремлена від посольства).

Проте, співробітництво України з НАТО залишалось одним із важливих напрямів безпекової політики нашої держави. Воно спрямоване на досягнення провідних стандартів розвитку та обороноздатності, а також на взаємовигідну практичну взаємодію України з Альянсом у подоланні традиційних та нових викликів і загроз. Основоположними документами у відносинах України з НАТО є Хартія про особливе партнерство між Україною та Організацією Північно-Атлантичного договору від 9 липня 1997 р. і Декларація про її доповнення від 21 серпня 2009 р. Співпраця в практичних сферах регулюється 30 угодами. Основним механізмом двостороннього діалогу є Комісія Україна–НАТО (КУН), створена в 1997 р. відповідно до положень Хартії про особливе партнерство [1].

Діяльність Комісії Україна–НАТО (КУН), двосторонні контакти. Для розвитку практичного співробітництва в рамках КУН створено 5 спільних робочих груп України з НАТО з питань: воєнної реформи (під її

егідою здійснюються додаткові окремі консультації експертів з питань реформування сектору безпеки та розвідки України, а також з питань співробітництва України з НАТО в сфері кібернетичного захисту); оборонно-технічного співробітництва; економічної безпеки; планування на випадок надзвичайних ситуацій цивільного характеру; науки і захисту довкілля.

Важливим інструментом здійснення реформ в Україні за сприяння Альянсу є Річні національні програми співробітництва Україна–НАТО (РНП), які були запроваджені за рішенням Північноатлантичної Ради НАТО на рівні міністрів закордонних справ у грудні 2008 р.

Річна національна програма Україна–НАТО на 2010 рік була затверджена 3 лютого 2010 р. План заходів щодо виконання РНП-2010 схвалений Урядом України 14 червня 2010 р. Він містив завдання на 2010 р. у таких сферах: політична та економічна, оборонна і військова, ресурсні питання, безпекова, інформаційна та правова. У реалізації Плану братимуть участь центральні органи виконавчої влади, інші органи державної влади, а також неурядові організації [2].

25 лютого 2010 р. Заступник помічника Генерального секретаря НАТО з питань безпекового співробітництва та партнерства Р.Сіммонс взяв участь у церемонії інавгурації Президента України В.Ф.Януковича. У цей же день відбулася коротка зустріч Президента України з представником Альянсу. 16 березня 2010 р. відбулося засідання КУН за участю Заступника Міністра закордонних справ України К.П.Слісєєва та заступника Генерального секретаря НАТО К.Бізоньєро. Були обговорені основні пріоритети зовнішньої політики України після обрання Президента України, а також розвиток політичного діалогу та практичного співробітництва між Україною та НАТО в рамках виконання Річної національної програми на 2010 рік. 18 березня 2010 р. чергове засідання Спільної робочої групи Україна–НАТО з питань воєнної реформи у форматі “ключової групи”, під головуванням заступника (помічника) Генерального секретаря НАТО посла І.Шедіві у штаб-квартирі НАТО в Брюсселі. Обговорено досвід і пріоритети залучення експертів країн-членів НАТО до підтримки реалізації завдань з реформування сектору безпеки і оборони України, оцінено стан виконання Програми Спільної робочої групи Україна–НАТО з питань воєнної реформи з професійної підготовки цивільного персоналу оборонних і безпекових структур України.

8 квітня 2010 р. Україну відвідав Заступник Генерального секретаря НАТО з політичних питань та безпекової політики Д.Бренгельманн. В ході візиту стороні НАТО роз’яснено пріоритети нового керівництва України у внутрішній та зовнішній політиці. Візит засвідчив спільну готовність продовжити політичний діалог у рамках Комісії Україна–НАТО та практичну взаємодію, в тому числі в реалізації реформ шляхом виконання Річних національних програм. Д.Бренгельманн був прийнятий Міністром закордонних справ України К.І.Грищенком. 8-9 квітня 2010 р. відбувся візит до України делегації НАТО на чолі з Директором Міжнародного військового штабу НАТО генерал-лейтенантом Д.Годдеріжа, який був прийнятий

Міністром оборони України М.Єжелєм та начальником Генерального штабу – Головнокомандувачем ЗСУ І.Свидою. Обговорено перспективні напрями військового співробітництва між Україною і НАТО, питання спільної взаємодії і співпраці ЗСУ і підрозділів країн-членів НАТО, виконання домовленостей в рамках затверджених річних планів і продовження тісної співпраці з Альянсом тощо. 20 квітня 2010 р. відбулося засідання Спільної робочої групи Україна – НАТО з питань воєнної реформи (СРГ ВР) у форматі “ключової групи”, м.Брюссель. Розглянуто питання підготовки до засідання СРГ ВР високого рівня 26 травня у Києві. 25 травня 2010 р. Зустріч Міністра закордонних справ України К.І.Грищенка з Заступником Генерального секретаря НАТО з питань оборонної політики та планування І.Шедіви, м.Київ. Під час зустрічі сторонами було підтверджено прагнення продовжувати політичний діалог та взаємовигідне практичне співробітництво. Було також обговорено питання реалізації Україною РНП на 2010 р., спрямованої на здійснення широкомасштабних внутрішніх реформ. 26 травня 2010 р. відбулося восьме Засідання Спільної робочої групи Україна – НАТО з питань воєнної реформи (СРГ ВР) високого рівня за участю Заступника Міністра закордонних справ України К.П.Єлісеєва. Засідання відбулося під головуванням Першого заступника Секретаря РНБОУ С.Гавриша та Заступника Генерального секретаря НАТО І.Шедіви. Ключовою темою засідання було обговорення поточного стану та перспектив подальшої реалізації проектів, започаткованих під егідою СРГ ВР. 28 травня - 1 червня 2010 р. Постійна делегація Верховної Ради України в Парламентській асамблеї НАТО взяла участь у черговому засіданні ПА НАТО в Ризі.

10-11 червня 2010 р. у Брюсселі відбулось засідання Комісії Україна–НАТО на рівні міністрів оборони, під час якого були обговорені питання розвитку співробітництва України з НАТО у сфері реформування сектору безпеки та оборони України. 29 вересня 2010 р. у штаб-квартирі НАТО в Брюсселі відбулося чергове засідання Комісії Україна-НАТО на рівні послів під головуванням заступника Генерального секретаря НАТО К.Бізоньєро. Члени Комісії Україна-НАТО погодилися, що попередній аналіз співпраці Україна-НАТО в цьому році у сферах практичної взаємодії свідчить про конкретні здобутки та позитивне підґрунтя для продовження конструктивного співробітництва між Україною та НАТО з усіх питань. Країни-члени НАТО пропонують допомогу Україні у розробці законодавства про вибори. В жовтні у Міністерстві закордонних справ України відбулося засідання експертів України та Організації Північноатлантичного договору з метою обговорення ходу реалізації Річної національної програми співробітництва Україна–НАТО на 2010 рік. Відбувся обмін думками з широкого кола питань, пов’язаних зі виконанням передбачених РНП-2010 реформ у політичній, економічній, правовій та військово-оборонній галузях, а також у сферах ресурсного забезпечення і безпеки. НАТО позитивно оцінила зусилля української влади, спрямовані на широкомасштабні перетворення і досягнення передових стандартів розвитку країни. З

української сторони на засіданні головував Заступник Міністра закордонних справ України О.Горін, зі сторони НАТО – Заступник помічника Генерального секретаря Альянсу з питань безпекового співробітництва та партнерства Р.Сіммонс.

Під час засідання Комісії Україна - НАТО на рівні послів 7 грудня 2010 р. піднімалось питання щодо експертної та консультативної допомоги з боку країн-членів Альянсу при розробці наступних законодавчих актів українських: у першу чергу Виборчого кодексу та інших суміжних з цим законів і підзаконних актів [3].

Участь України в місіях НАТО. Україна залишається єдиною державою-партнером, що бере участь у всіх основних поточних миротворчих місіях під проводом НАТО. Зокрема, українські миротворці входять до складу Міжнародних сил безпеки в Косово (КФОР); до Тренувальної місії НАТО в Іраку (ТМН-І); до Міжнародних сил сприяння безпеці в Афганістані (МССБ) у складі Групи з реконструкції афганської провінції Гор.

У квітні 2010 р. була проведена українсько-датська операція “Північний сокіл-2010”, в ході якої літак ВПС ЗСУ здійснив перевезення пального з авіабази ВПС США “Туле” на датську полярну станцію “Північ” на о. Гренландія. В квітні 2010 р. представники Сухопутних військ ЗСУ взяли участь у міжнародному сертифікаційному навчанні Сил реагування НАТО „Золота маска – 2010” на території ФРН.

Виконується програма Трастового фонду НАТО/ПЗМ з утилізації надлишкових запасів боєприпасів, легких озброєнь і стрілецької зброї та переносних зенітно-ракетних комплексів в Україні, а також програми НАТО щодо соціальної адаптації військовослужбовців, звільнених у запас, у т.ч. внаслідок реформування ЗСУ.

У травні 2010 р. було підписано Меморандум про взаєморозуміння між Міністерством оборони України, Генеральним штабом Збройних Сил Турецької Республіки та Штабом Верховного головнокомандувача об'єднаних збройних сил НАТО в Європі стосовно обміну даними про повітряну обстановку. Співпраця в цій сфері вже здійснюється з Угорською Республікою на підставі аналогічного Меморандуму, підписаного в 2008 р [4].

Співробітництво в подоланні загроз невоєнного характеру. У лютому 2010 р. відбулося перше засідання Робочої підгрупи Україна–НАТО з питань кібернетичного захисту, в рамках якої Україна отримуватиме експертну допомогу НАТО в питаннях підготовки національної стратегії протидії кібернетичним загрозам, розвитку інфраструктури кібернетичного захисту та системи реагування на кіберзагрози в Україні. Продовжується співпраця в сферах боротьби з відмиванням “брудних” коштів, контрабандою наркотиків, зброї та незаконним переміщенням людей.

Співробітництво в сферах науки та захисту довкілля. Ключовими проектами України з НАТО в сфері науки та захисту довкілля на даному етапі є: проект “Очищення території авіабази в м.Прилуки”; освоєння гранту НАТО для Української науково-освітньої телекомунікаційної мережі

“УРАН”; реалізація проекту “Моніторинг та передбачення ризиків паводків річки Прип'ять, яка протікає територією Республіки Білорусь та України через Чорнобильську виключну зону”; проект з розробки і створення унікального генератора рентгенівського випромінювання на основі зворотного комптонівського розсіювання в Національному науковому центрі “Харківський фізико-технічний інститут” НАН України. Україна залишається другою після РФ державою-партнером за кількістю проектів, що реалізуються в рамках участі в програмі НАТО „Наука заради миру та безпеки”.

Забезпечення відкритості діалогу Україна–НАТО. Важливим спільним завданням України з НАТО є інформаційно-роз'яснювальна робота, спрямована на забезпечення прозорості та відкритості двостороннього діалогу. Воно реалізується в рамках відповідної Державної цільової програми на 2008-2011 роки, а також Річних національних програм співробітництва Україна–НАТО. Українські державні органи і неурядові організації тісно співпрацюють з Центром інформації і документації НАТО та Офісом зв'язку НАТО в Україні для надання українському суспільству достовірною інформацією про Альянс і його функції, а також про результати взаємодії України з НАТО з усього комплексу питань, що становлять взаємний інтерес [5].

На Лісабонському Саміті НАТО в листопаді 2010 р. була прийнята нова Стратегічна концепція альянсу. Українські експерти були також залучені до її розробки. В 35-й статті Концепції зазначено націленість НАТО на продовження та розвиток партнерства з Україною в рамках Комісії Україна-НАТО, ґрунтуючись на рішеннях НАТО, прийнятих на Бухарестському Саміті 2008 року, та враховуючи євроатлантичну орієнтацію чи прагнення нашої країни [6]. В заключній Декларації листопадового саміту НАТО Україні приділено ще більше уваги. Стабільна, демократична та економічно процвітаюча Україна виступає важливим чинником євроатлантичної безпеки. Визнаючи суверенне право кожної країни вільно вибирати її безпекові угоди, ми поважаємо політику «позаблокового» статусу України. НАТО залишається відданою справі надання відповідної допомоги Україні з імплементації цілої низки внутрішніх реформ. Ми вітаємо зобов'язання Українського Уряду продовжувати повною мірою реалізовувати Особливе Партнерство України з НАТО, у тому числі через політичний діалог на високому рівні у рамках Комісії Україна-НАТО, реформи та практичне співробітництво через механізм Річної національної програми, та у цьому контексті нагадуємо, що двері НАТО залишаються відкритими, як це проголошено у рішенні Бухарестського Саміту. Ми залишаємося переконаними, що взаємовигідне співробітництво між НАТО та Україною продовжуватиме мати ключову важливість для миру і безпеки євроатлантичного простору та поза його межами, і високо цінуємо конструктивну роль, яку відіграє Україна в цьому плані, у тому числі через участь в операціях під проводом НАТО. Ми вітаємо інтерес України до розвитку нових сфер співробітництва [7]. На жаль, президент України взяв

безпосередньої участі в Лісабонському саміті. Проте день до саміту НАТО, Президент В.Янукович видав указ Про забезпечення продовження конструктивного партнерства з Альянсом. Цим указом значною мірою були відновлені інституції скорочені в квітні [8]. В заключній Декларації саміту наше поняття позаблоковості подано в лапках. Тобто, за великим рахунку ще з весни, коли почалися розмови про позаблоковість на юридичному рівні, один з керівників Альянсу заявив, що НАТО — це не блок, і наявність такого запису в українському законі не завадить у подальшій співпраці, і навіть у подальшому просуванні до Альянсу. Україна готова долучитися до можливої натівсько-російської спільної системи ПРО. За словами секретаря РНБО Р.Богатирьової Київ вже готовий надати 2 радіолокатори для спільної європейської системи протиракетної оборони [9]. **Громадський вимір** співпраці з альянсом також отримав певний розвиток. Було відкрито кілька нових центрів євроатлантичної інтеграції в регіонах, активізувалася робота Громадської ліги Україна-НАТО. Навесні під час Тижня моди в Києві, була презентована спеціальна колекція. За допомогою одягу організатори даного унікального проекту – Інститут світової політики (А.Гетманчук) та українська дизайнерка О.Даць – намагалися подолати стереотипи та міфи, які існують у нашому суспільстві навколо Північноатлантичного альянсу. "Євроатлантична колекція" - це вбрання сильної жінки, яка не обтяжена упередженнями вчорашнього дня і яка не боїться викликів, впевнена у собі, у власній унікальності та неповторності. Показово, що таке систематизоване зібрання позбавлено будь-яких аксесуарів, що асоціюються із війною – кольору "мілітарі", муляжів зброї тощо. На подіумі українська аудиторія побачила, що НАТО – це не тільки військово-політичний простір, а й, відповідно, високий рівень життя. Відповідна колекція в листопаді була презентована і в Брюсселі [10].

Відносини України з НАТО в експертних оцінках [11]. Українське експертне середовище традиційно велику увагу приділяє взаєминам нашої держави з Організацією Північноатлантичного договору. Більшість експертів продовжують вважати підготовку до членства в НАТО основним пріоритетом співробітництва з Альянсом. Щоправда, порівняно з результатами грудневого опитування 2009 року, зберігається тенденція до зниження рівня підтримки євроатлантичної інтеграції.

Визначаючи, який статус найбільш відповідає національним інтересам України, експерти надають перевагу вступу до НАТО – 76,2% (у грудні 2009 – понад 78%) опитаних підтримують ідею членства. З них 54,8% вважають, що Україні варто вступати до Альянсу незалежно від інших країн, і 21,4% виступають прихильниками вступу разом із деякими країнами СНД (у грудні 2009 цей показник становив відповідно 70% та 8%). За позаблоковий статус України як найпріоритетніший у взаєминах із НАТО висловилося 9,5% опитаних (у грудні 2009 року 0%). Прихильників нейтралітету в цьогорічному опитуванні виявилось 11,9%, а в 2009 році 18% експертів підтримали ідею нейтрального статусу України. Окрім того, пропонується участь України у формуванні системи колективної безпеки (у 2009 році

експерти вважали цілком можливим поєднання нейтралітету та активної участі у системі колективної безпеки ЄС).

Визначаючи найбільш пріоритетні напрямки співробітництва, першу сходинку рейтингу зайняв такий актуальний для України аспект, як *пряма допомога у здійсненні військової реформи* (50%, у грудні 2009 – 40%). На другому місці опинилося *надання додаткових гарантій безпеки Україні* (45,2%, у грудні 2009 – 54%) та *створення передумов вступу України до НАТО у перспективі* (42,5%, у грудні 2009 – 34). Водночас кількість прихильників *створення передумов вступу України до НАТО найближчим часом* скоротилася, порівняно з 2009 роком, практично удвічі (19%, у грудні 2009 – 36).

Табл. 1

Які напрямки співробітництва з НАТО є пріоритетними для України сьогодні? (%) (сума відсотків більше 100, оскільки експерти могли обирати до трьох варіантів)		
	Грудень 09	Грудень 10
таких немає, співробітництво з НАТО взагалі не потрібне	0	0
створення передумов для вступу України до НАТО в перспективі	34	42,5
створення передумов для вступу України до НАТО найближчим часом	36	19
спільна розробка концептуальних засад військової політики	2	9,5
пряма допомога у здійсненні військової реформи	40	50
допомога у створенні системи демократичного цивільного контролю за силовими структурами	24	28,6
надання додаткових гарантій безпеки Україні	54	45,2
узгодження військово-технічної політики, підтримка ВПК	22	16,6
торгівля зброєю, спецтехнікою, послугами військово-технічного призначення	14	7,1
підготовка кадрів	26	23,8
спільні навчання	12	35,7
участь у миротворчих операціях	24	14,3

Табл. 2

Оцініть, будь ласка, ефективність забезпечення реалізації курсу України на приєднання до ПДЧ в НАТО за наступними параметрами

	Висока	Посередня	Низька	Нульова	Важко відповісти
1 Дії органів виконавчої влади	7,1 (12.2009 0)	23,8 (12.2009 26)	42, 8 (12.2009 46)	26, 2 (12.2009 28)	0 (12.2009 0)
2 Законодавче забезпечення	0 (12.2009 2)	35,7 (12.2009 48)	47, 6 (12.2009 32)	16, 6 (12.2009 16)	0 (12.2009 2)
3 Кадрове забезпечення	0 (12.2009 2)	19 (12.2009 32)	40, 5 (12.2009 58)	38 (12.2009 6)	2,4 (12.2009 2)
4 Фінансове забезпечення	0 (12.2009 2)	0 (12.2009 14)	59, 5 (12.2009 54)	40,5 (12.2009 28)	0 (12.2009 2)
5 Якість виконання ухвалених рішень	2,4 (12.2009 0)	21,4 (12.2009 24)	52,4 (12.2009 56)	23,8 (12.2009 20)	0 (12.2009 0)
6 Забезпечення громадської підтримки	0 (12.2009 0)	7,1 (12.2009 12)	52,4 (12.2009 64)	40, 5 (12.2009 22)	0 (12.2009 0)
7 Забезпечення міжнародної підтримки	0 (12.2009 2)	16,6 (12.2009 40)	54, 8 (12.2009 48)	28, 6 (12.2009 10)	0 (12.2009 0)

Отже, прийняття закону "Про засади внутрішньої і зовнішньої політики України" закріпило т.з. позаблоковий статус як основу зовнішньої політики, заклало основи для фактичної зміни зовнішньополітичного курсу держави. Головна його мета – закріплення відмови від євроатлантичної інтеграції на поталу інтересам Росії. Механічне вилучення слів "Організація Північноатлантичного договору" зі статті 8 закону «Про основи національної безпеки України» призвело до нової абсолютно нелогічної формули: набуття членства України в ЄС стає залежним від добросусідських відносин з Російською Федерацією, іншими країнами СНД, а також з іншими державами світу. З іншого боку, питання швидкого вступу до НАТО знято з порядку денного і, відповідно, з гострого суспільного протистояння. Водночас, інтенсивність взаємодії з НАТО протягом року практично не змінилася і має отримати подальший розвиток при виконанні РНП-2011. Саме на це націлює

Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 листопада 2010 року "Про виклики та загрози національній безпеці України у 2011 році" від 10 грудня 2010 р. [5].

Таким чином, незалежно від термінів «євроатлантична інтеграція» чи «євроатлантичне співробітництво» протягом 2010 року тривало інтенсивна взаємодія України з Організацією Північноатлантичного договору, що об'єктивно наближало нашу державу до членства в Альянсі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua>.
2. Офіційний сайт Кабінету Міністрів України. – Режим доступу: <http://www.km.gov.ua>.
3. Офіційний сайт Міністерства закордонних справ України. – Режим доступу: <http://www.mfa.gov.ua>.
4. Офіційний сайт Міністерства оборони України. – Режим доступу: <http://www.mil.gov.ua>
5. Сайт Інформаційної агенції «УНІАН» - Режим доступу: <http://www.unian.net/ukr/news/>
6. Стратегічна концепція НАТО 2010. Активне залучення, сучасна оборона. Стратегічна концепція оборони та безпеки членів Організації Північноатлантичного договору, прийнята главами держав та урядів в Лісабоні 19 листопада 2010 року. Офіційний сайт Організації Північноатлантичного Договору. - Режим доступу: <http://www.nato.int>.
7. Декларація Лісабонського саміту. Схвалена Главами держав та урядів, що взяли участь у засіданні Північноатлантичної ради у Лісабоні 20 листопада 2010 року. Офіційний сайт Організації Північноатлантичного Договору. - Режим доступу: <http://www.nato.int>.
8. Інтернет-представництво Президента України. - Режим доступу: <http://www.president.gov.ua/>
9. Сайт Телеканалу Новин «24» Режим доступу: <http://24tv.ua/>.
10. Сайт Громадської ліги «Україна-НАТО». Режим доступу: <http://www.ua-nato.org.ua/>
11. Результати опитувань експертів, проведених у грудні 2009 р. та грудні 2010 р. за стандартною методикою серед чотирьох груп осіб, причетних до аналізу, планування, експертизи зовнішньої та безпекової політики України та прийняття політичних рішень (працівники органів державної влади й державних аналітичних структур, військова еліта, фахівці неурядових організацій, журналісти). До кожного опитування було залучено близько 50 осіб. Керівник проекту – О.Потехін, зібрання та обробка даних – Н.Пархоменко.
12. Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

FLAWED DEMOCRACIES – THE CASE OF UKRAINE

Dr Łukasz Donaj

(Adam Mickiewicz University in Poznań, Poland)

The demise of the Soviet Empire, next to the changes that led to its transformation into Russia, started the process of the rebirth and the achievement of independence in the countries that earlier constituted it [1]. The unprecedented international economic situation allowed the independence program in Ukraine [2], among other countries.

After regaining independence Ukraine had 3 options to choose from to form its policy. The 1st one, called the “doctrine of Dmytro Pavlychko” [3], planned that Ukraine would stay a neutral country with a non-block status. The 2nd one intended to opt for the “Western option” and in consequence the integration of the country into the Euro-Atlantic structures. The 3rd one meant a return to Russia’s sphere of influence [4]. For about a decade (however, there are arguments that this process is still running) Ukraine followed the so-called multi-vector foreign policy, which – in short – was balancing between the East and the West [5].

Various crises that Ukraine constantly goes through reflect/result from change the region is subject to. The transformation in Central and Eastern Europe is a complicated process that involves changes in the policy, economy, sociocultural system and so on. Often it is believed (as to whether rightly so that is another question) that such countries strengthen/strive after a liberal democracy. Public opinion studies and analyses carried out by institutes like Centre for Public Opinion Research, Eurobarometer, “The Economist” and Freedom House make it easier to follow the trend in how countries democratize. For example Freedom House has estimated that this year there has been a democratization decline in most countries of the former USSR and the Soviet Bloc. In 2008, said the institution, of the 29 countries democracy development stopped in 18. Freedom House evaluated the countries according to criteria like restrictions imposed on independent organizations, the functioning of the judiciary, freedom of the media and corruption. Russia, Belarus and the former Soviet republics in Central Asia got the lowest marks. The institution’s report found an increase in totalitarianism over there. And yet even in 7 out of the 10 countries in Central and Eastern Europe there has been a democratization decline in some spheres, the document suggested. In this group Bulgaria got the lowest mark [6]. Of course, the result of such studies depends on the methodology used. “The Economist” divides countries into 4 categories: 1. full democracies; 2. flawed democracies; 3. hybrid regimes; 4. authoritarian regimes. The criterion of the division consisted of an assessment of: the election process and pluralism; functioning of the government; political participation; political culture; and civil liberties. In the 2008 ranking only the Czech Republic and Slovenia were categorized into the “full democracies”. The authors categorized a line of Central and Eastern countries (Bulgaria, Croatia, Montenegro, Lithuania, Latvia, Estonia, Moldavia, Poland – the 44th place, Romania, Serbia, Slovakia, Ukraine – the 53rd place and Hungary) into the

“flawed democracies”, which in many cases was determined by a low level of political culture. Albania, Bosnia and Herzegovina, Russia, Georgia, Armenia and Kyrgyzstan were categorized into the “hybrid regimes” composed of parts from different political systems. Among the “authoritarian regimes” were Kazakhstan, Belarus, Azerbaijan, Tajikistan, Uzbekistan and Turkmenistan [7].

In the opening session of the Forum of the Council of Europe for the Future of Democracy V. Yushchenko declared that the future of Ukraine as a state depended on whether it would be a democratic country [8]. The speech can be acknowledged as platform: it was democratization that he found the main achievement of his presidency. He reminded that there were freedom of speech and free elections in Ukraine. This statement is questionable. The President had the support of only 4 per cent and his rating was not going up. Some found it a sign of Ukrainians’ ingratitude; others explained that the President got such a bad rating because of the recession that has hit the Ukrainian economy. *According to the Constitution Yushchenko is not responsible for the economy. It is the Prime Minister's prerogative*, says Irina Bekeszina from the Democratic Initiatives Foundation. *But here people think that the president is the most important person in the state, responsible for everything. They think that an adverse effect on the reputation of Yushchenko, the most popular politician a few years ago, in Kiev results from too high expectations. Dashing hopes are the reason for his failure.* Ilko Kuczeriw, head of the Democratic Initiatives Foundation, continues with this train of thought: *After the Orange Revolution everybody expected that the socio-economic indicators would rise and first of all corruption, whose problem so far remained unsolved, would be fought. To preserve the country's stability, Yushchenko did not opt for radical measures either in the economy or other spheres. However, Tymoshenko who initially was with Yushchenko in one bloc did not lose popularity. Why? It is the Tymoshenko phenomenon. Of course, her constant feuding with the President must have helped her* [9].

According to I. Kuczeriw sooner or later every Ukrainian president will have to perform unpopular reforms. *The president's task is to find a way to explain the necessity for change to people. Yushchenko cannot communicate with the nation. After all during his presidency he did many good things, but he did not appreciate the importance of telling others about it.* Unlike V. Yushchenko, Y. Tymoshenko gets on well with people and can explain her every move in such a way that you cannot give her a hard time about any. Even the unpopular gas deal with V. Putin was portrait as absolute necessity. In the meantime it is said unofficially that the wretched deal made Gazprom a profit of six billion dollars. Before the 2010 presidential election plans were made that: *If Tymoshenko is elected president, said Irina Gorina, Party of Regions deputy, she will easily form a majority government. Part of deputies from other parties will join her Bloc. They will simply go over to her side. And it will establish a dictatorship. The Constitution will be amended and the rest will not matter.* V. Yushchenko, too, was talking about the dictatorial governing style worked out by both main candidates: *In Ukraine there are forces that are not acting in the nation's best interests, but want to turn to the past, to the empire, the dependence. And such a policy is well received.* Experts and politicians

made similar predictions about Y. Tymoshenko. *If Yulia wins, she will aspire to create the Putin model of governance*, said a person from the Chancellery of the President. *She will get rid of some oligarchs and milk others. But in Ukraine the oligarchic system is very strong, with each oligarch having their own mass media and being used to influencing politics through them. For Tymoshenko it is buying a pig in a poke.* But for the support of oligarchic groups Y. Tymoshenko would not have been able to conduct such a colorful election campaign. It is known that the oligarchs Kostiantyn Żywago and Tariel Vasadze were helping a lot. Rinat Achmetow (the richest Ukrainian in a “Forbes” ranking) in turn is said to sponsor V. Yanukovych. *Both Yanukovych and Tymoshenko suit oligarchs and financial-industrial groups, because you can come to an agreement with either*, said I. Kuczeriw. *The war they wage is not about ideological differences, but about their own personal rivalry* [10].

Ukraine’s position – in between Russia and weaker countries of the Commonwealth of Independent States [11] – means the option of choosing the “3rd way”, that is shaping a sovereign national identity that is neither in Moscow’s sphere of influence, nor well integrated into the main organizations of the West, or the European Union and the North Atlantic Treaty Organization. The kind of national identity that is based on mutual cooperation – which is inexplicable for Polish politicians – between one side and the other, so between the Russian Federation or some other countries of Commonwealth of Independent States and the European Union, the parties of the Central European Free Trade Agreement in the economic sphere and NATO members in the political and military sphere [12].

What were forecasts for after the 2010 presidential election? There were a few scenarios, but most often among those named as the new president, which was confirmed, were Y. Tymoshenko and V. Yanukovych [13] (even though for some Arseniy Yatsenyuk was the “dark horse” [14]).

The first round ballot was won by V. Yanukovych, with Y. Tymoshenko, Serhiy Tihipko and Arseniy Yatsenyuk next. The outgoing president was 5th, but his result was better than pre-election polls that had been disastrous for him. What is noteworthy are the quite good result of Y. Tymoshenko, who, according to December polls, had the support of 16-20 per cent and the unexpected success of S. Tihipko, who, in the polls, had the support of 6-9 per cent [15]. Voter turnout was 66.76 per cent, higher than turnout in the 2007 parliamentary election (58 per cent), the same as in the 2006 parliamentary election (67 per cent) and visibly lower than in the 2004 presidential election 1st round (75 per cent). The results show that in Ukraine there is a division influenced by historical factors into an eastern and a southern part on one side and a central and western part on the other side. In the former part it is V. Yanukovych’s supporters who predominate, in the latter it is Y. Tymoshenko’s supporters who outnumber, but do not predominate. They, despite a few years of effort, have not been able to win more support in the east and south [16].

Although the result of the assessment of the 1st round was positive [17], Y. Tymoshenko’s campaign team claimed that ballot rigging in the polling stations

resulted in a shift of 3 percentage points of votes from Y. Tymoshenko to V. Yanukovich [18].

After the 1st round commentators once more were tasked with making predictions about a course of events [19]. In *Stanisław Bielkowski's* view [20] – to quote part of the scenario that came true, that is “**If the Yanukovich wan**” – Y. Tymoshenko would not be to lay down her arms or sink into oblivion. Unlike Yanukovich, she is not a political test-tube creature, but a real, charismatic leader. She can function in all conditions, survive the worst of storms. V. Yanukovich's victory and V. Yushchenko's departure were to let all people who could not accept the winner revolve around her. A strong opposition with a clear leader was to be created. In case V. Yanukovich won, the former government coalition was supposed to disintegrate. What is more, it could remind the President at every turn that his powers were not broad. *The Constitution*, according to which power belongs to the parliament, was to stop being under constant attack. Moreover “Tymoshenko's coalition” was to defend it with all their strength. And no one said/says that V. Yanukovich, against Y. Tymoshenko, will succeed in calling an early Verkhovna Rada election. V. Yushchenko in 2008 tried to call an election and what happened? Y. Tymoshenko's resistance blocked all his initiatives. As a result Ukraine can get President V. Yanukovich with narrow powers and a counterbalance in the form of government and parliament majority under Y. Tymoshenko's command. A Russian political scientist reaches a conclusion that *it is in Ukrainian democracy's own business if Victor Yanukovich wins. It sounds a little bit weird 5 years after the Orange Revolution* [21].

V. Yanukovich won the Ukrainian presidential election 2nd round, gaining a 3.48 percentage point advantage over Y. Tymoshenko. The February 7 final round runoff ballot did not cause any disruption. National and international observers agreed that some flaws and abuse did not affect the result. Numerous complaints filed by Y. Tymoshenko's campaign teams could not have challenged the election results even if a vast majority of them had been considered. Voter turnout was 69.15 per cent (2.4 percentage points higher than in the 1st round and in addition the increase occurred in both eastern and western voting districts). V. Yanukovich got 48.95 per cent of the popular vote and Y. Tymoshenko – 45. The absolute value of 47 per cent is 12.5 and 11.6 million votes. 4.36 per cent of the popular vote (1.1 million) was against both candidates, twice as much as in the 1st round [22].

2 weeks after V. Yanukovich took office as president on February 25 Tymoshenko's government was ousted and a new one, bent to his will, was formed [23]. Next the authorities postponed the May 30 municipal elections. Simultaneously representatives of the Party of Regions filled the posts of heads of district and central administration (a counterpart of provincial governors and starosts) and managerial posts in central offices and other departments, including national concerns and banks as well as military structures. In the middle of May changes in the judiciary were introduced. They gave the Verkhovna Rada (also controlled by the Party of Regions) so much control over courts' activities that it infringed judicial independence. The last stage of seizing power will be the

municipal elections that the Party of Regions wants to considerably increase the number of districts, regions and in particular cities it controls. It is possible that they will be held this fall. In their activities the President and the Party of Regions have operated on the edge of the law or just broken it. Postponing the municipal elections contravened the *Constitution*. Also entering a coalition – based on individual decisions – with a few dozen members of opposition groups (which enabled forming a government) was far-fetchedness to put it mildly, but the Constitutional Court found it in accordance with the fundamental statute. A further enlargement of the coalition to include Our Ukraine deputies and the Yulia Tymoshenko Bloc strengthens the government and the President in 2 ways: it weakens the opposition and it weakens the position of formal coalition partners of the Party of Regions, Communist Party and Lytvyn Bloc. Now, the ruling party does not need both coalition partners' votes. The support of one of them as well as “individual” members of the coalition is enough [24].

As a result of such activities Ukraine *de facto* has returned to practices of the presidential-parliamentary system, from before amending the *Constitution* in December 2004. It seems that at least so far the Party of Regions has not seen the necessity of constitutional reform to formalize them [25].

The latest reports show that attempts are being made to take control of information manipulation in the country and affect the distribution of information about the authorities' activities. A court's decision on 8 June to cancel the licenses of “5 Kanal” after getting them in January, apart from being a business tussle, becomes political in character: one party is Valeriy Khoroshkovsky, businessman and head of the Security Service of Ukraine [26]. If the verdict is final and binding, it will mean the cancellation of the licenses of probably the last independent channel and handing them over to the media business run by V. Khoroshkovsky. Moreover the President has admitted that his administration is publishing information materials to make the media's work easier – many journalists take it as a return to practices of *temnyki*, the authorities' guidelines for editorial staff on the choice and processing of information [27].

The opposition has turn out to be unable to take action against the President and government's governance. In protest against the ratification of agreement extending Russian Black Sea Fleet's presence in Sevastopol [28] the Yulia Tymoshenko Bloc staged a one-time demonstration in the Parliament and called meetings that gathered only up to a few thousand people. The Our Ukraine in turn cannot get over V. Yushchenko's election failure and is no longer a force to be reckoned with in the political world. After Y. Tymoshenko's government was ousted by the Parliament, hidden conflicts and differences of interests became apparent. Some influential politicians started to come to agreement with the President. One of the “greatest minds” of the Bloc, Andriy Portnov, got a job in the President's administration and perhaps his main sponsor, Oleksandr Feldman, along with his colleagues, entered the coalition. Also other businessmen, so far supporting the Bloc, want an agreement with the new authorities. The opposition groups have neither a program nor a leader. V. Yushchenko after 5 years of presidency and Y. Tymoshenko after over 2 years of prime ministership cannot

decline responsibility for leading the country to the present catastrophic state and attempts to promote the new leaders (A. Jaceniuk and Anatolij Hrycenko) failed [29].

Ukraine over the past 20 years has undergone significant change toward becoming quasi-western political and social entity. Although the Orange Revolution did not meet many expectations, it ensured that Ukraine could evolve. The most probable scenario is a continuation of Ukraine's slow but evident move toward becoming integral part of the West. However, this is a long-term perspective. In the short run poor governance and the fragility of its democratic institutions are a threat to this general trend. They may trigger off the erosion of democratic practices especially if the newly elected leadership appears to be less committed to democratic norms than the previous one. But Ukraine's major problem is not so much in the threats to civic freedoms and democracy. The biggest challenge is in achieving a radical improvement of quality, efficiency and functionality of the democracy achieved so far [30].

The political model of Ukraine – in both L. Kuchma's and Yushchenko's times – was based on the functioning of a few groups of influence that balanced out. The effective seizure of power by the Party of Regions might mean deciding on the monocentric model instead of this pluralistic model. Political and business interests would be voiced within individual fractions of one ruling camp. A relative lack of difficulty in seizing power might encourage the Party of Regions to broaden its scope, with undemocratic methods applied, too. Lack of “limiting factors” in the form of strong opposition and deep-rooted democratic institutions (judicial independence, strong independent media) might favor it [31]. Without the “limiting factors” the next stage might turn out to be a “hybrid regime”, not a “flawed democracy”. What is interesting, the system might turn out to be... more effective than the current one. But must more effective mean “better” (especially in the long term)...?

LITERATURE

1. See: Z. Cesarz, E. Stadtmüller, Problemy polityczne współczesnego świata, Wrocław 1998, pp. 136-139.
2. A. Chojnowski, Ukraina, Warszawa 1997, p. 206.
3. Chto je chto w Ukrajini, edited by J. Marczenko, O. Tieliemko, Kijów 2001, p. 326.
4. S. Popowski, Klucz do Rosji, „Rzeczpospolita” 2.04.1996.
5. G. Udowienko, Istoricznij krok niezaleznoj Ukrajini, „Politika i Czas” 1/2001; W. Kuczińskij, Jak wijaw wielikoj dowiri. Pro pidsumku dijalnosti dieliegaciji Ukrajini i asnowi aspiewki raboti Radi Biezpieki u 2000 – 2001 rokach, „Politika i Czas” 2/2002; Wniesznojaja politika niezawisimoj Ukrainy: itogi diesjatilietja. Dokład Borisa Tarasiuka na konfierenciji Waszingtonskoj grupy pa waprosam nacjonalnowo lidierstwa; Arlington, sztat Wirdzinja, 20 oktjabrja, „Personal” 12/2001.

6. Coraz mniej demokracji w Europie Środkowo-Wschodniej, at: www.rmf.fm (27.10.2009).
7. J. M. Fiszer, A. Orzelska, J. Stańczyk, A. Burakowski, K. Strachota, Sytuacja polityczna oraz reformy demokratyczne w Europie Środkowej i Wschodniej, rozdział 2, at: www.forum-ekonomiczne.pl (27.10.2009); www.freedomhouse.org (27.10.2009); www.economist.com (27.10.2009); www.democracyranking.org (27.10.009); www.eui.eu (27.10.2009); www.cbos.pl (27.10.2009); www.ec.europa.eu (27.10.2009); and materials made available by Dr Szymon Ossowski, Faculty of Political Science and Journalism, Adam Mickiewicz University in Poznań.
8. Українська незалежність може состояться только в контексте демократической политики, at: www.president.gov.ua (22.10.2009).
9. O. Allenowa, Julia czy Wiktor?, „Kommiersant-Włast” 26.10.2009 – „Forum” 44/45-2009.
10. Ibidem; M. Potocki, Oligarchowie wciąż w symbiozie z politykami, „Dziennik. Gazeta Prawna” 14.01.2010; M. Potocki, Nie tylko wielka trójka, czyli na co liczą i o co walczą kandydaci w niedzielnych wyborach, „Dziennik. Gazeta Prawna” 15-17.01.2010; Rządzą nami bezideowi aparatczycy, in a conversation with Jarosław Hrycak held by M. Potocki, „Dziennik. Gazeta Prawna” 13.01.2010.
11. Cz. Mojsiewicz, Wspólnota niepodległych państw i jej problemy, at: *Stosunki międzynarodowe*, edited by W. Malendowskiego, Cz. Mojsiewicza, Wrocław 1998; *Martwa struktura z Jelcynem. Rosja. 10. Rocznica utworzenia Wspólnoty Niepodległych Państw*, K.W., „Rzeczpospolita” 30.11.2001; B. Rychłowski, *Rosja i WNP - między przeszłością a przyszłością*, Warszawa 1993; *Ustroje polityczne krajów Wspólnoty Niepodległych Państw*, edited by W. Baluka, A. Czajowskiego, Wrocław 2007; Cz. Mojsiewicz, *Wspólnota Niepodległych Państw*, Poznań 2000; www.cis.minsk.by (17.11.2009); A. Połtorakov, *Institucyjno-regionalnyj wymir imtiegraciji na prostori SND*, at: www.politika.org.ua (17.11.2009).
12. M. Dobroczyński, *Przekształcenia międzynarodowej rzeczywistości ekonomiczno-politycznej*, Warszawa – Toruń 2005, p. 281; and: K. Виталий, *Цена внешнеполитических блицкригов*, „Украина в мире”, №2 (91) 06.2010.
13. Z. Parafionowicz, with mwp., *Polityk, którego wymyślił sowiecki kosmonauta. Wiktor Janukowycz przegrał Pomarańczową Rewolucję. Wraca jako faworyt walki o prezydenturę na Ukrainie*, „Dziennik. Gazeta Prawna” 15-17.01.2010.
14. P. Pogorzelski, *Ten trzeci*, „Nowa Europa Wschodnia” 6/2009.
15. T. A. Olszański, *Janukowycz faworytem II tury wyborów – aneks nr 1*, „Tydzień na Wschodzie” 3/20.01.2010, at: www.osw.waw.pl (22.01.2010) and: *Ukraina przed wyborem. „Koniec pomarańczowej władzy” – „Stawką niepodległość”*, ga IAR, PAP, at: www.gazeta.pl (15.01.2010); *Wybory na Ukrainie. „Największym problemem może być głosowanie w domu”*, mm,

- PAP, at: www.gazeta.pl (17.01.2010); T. Iwzenko, Koncert populistów, „Niezawisimaja Gazieta” 29.12.2009, at: „Forum” 2/11.01.2010; Przesmyk Juszczenki, based on Gazieta.ru, Swobodanews.ru, at: „Forum” 2/11.01.2010.
16. T. A. Olszański, Janukowycz faworytem II tury..., op. cit.
 17. Wybory „wysokiej jakości”. Janukowycz ma przewagę. UKRAINA: PRZELICZONO GŁOSY Z 95 PROC. LOKALI, mtom/kdj/tr, at: www.tvn24.pl (25.01.2010). See also: Z. Parafionowicz, M. Potocki, Martwe dusze, sprzedane głosy, „Dziennik. Gazeta Prawna” 15–17.01.2010.
 18. T. A. Olszański, Janukowycz faworytem II tury..., op. cit.
 19. Obie strony rozpoczynają teraz mobilizację nomenklatury, in a conversation with Kostek Bondarenko held by M. Potocki, „Dziennik. Gazeta Prawna” 19.01.2010.
 20. Rosja Putina. Warszawa, 30 listopada 2006. Noty biograficzne panelistów, www.batory.org.pl (26.01.2010).
 21. S. Bielkowski, Scenariusze dla Kijowa, „Ukrajinska Prawda” 11.01.2010, at: „Forum” 3/18.01.2010; Wiktor Janukowycz wygrał I turę. Wielka porażka Juszczenki, awe, PAP, Reuters, at: www.gazeta.pl (17.01.2010) and Z. Parafionowicz, M. Potocki, Pięć lat ukraińskiej wojny na górze, „Dziennik. Gazeta Prawna” 13.01.2010; Z. Parafionowicz, M. Potocki, W najgorszym przypadku może być dwóch prezydentów. Ludzie ze sztabu wyborczego Julii Tymoszenko opowiadają DGP o strategii na zaplanowaną na 7 lutego drugą turę wyborów, „Dziennik. Gazeta Prawna” 19.01.2010.
 22. T. A. Olszański, Po wyborach prezydenckich Ukraina staje w obliczu zmiany rządu, „Tydzień na Wschodzie” 6/10.02.2010, at: www.osw.waw.pl (22.01.2010). See also: Triumfalny powrót Janukowycza, zp, mwp, „Dziennik Gazeta Prawna” 9.02.2010; Z. Parafionowicz, M. Potocki, Julia Tymoszenko oprotestuje rezultaty wyborów, „Dziennik Gazeta Prawna” 10.02.2010.
 23. T. A. Olszański, P. Wołowski, 100 dni Janukowycza – droga do pełni władzy, „Tydzień na Wschodzie” 20/9.06.2010, at: www.osw.waw.pl (9.06.2010). See also: M. Potocki, Inauguracja Janukowycza 25 lutego. Ukraina. Julia Tymoszenko rozpoczęła w sądzie walkę o unieważnienie wyborów, „Dziennik Gazeta Prawna” 17.02.2010, Tymoszenko nie jest już premierem. Ukraina. Przegrana niedawnych wyborów prezydenckich oskarżona o złą politykę gospodarczą, zp newsru.ua, pravda.com.ua „Dziennik Gazeta Prawna” 4.03.2010.
 24. T. A. Olszański, P. Wołowski, 100 dni Janukowycza..., op. cit.
 25. Ibidem.
 26. Ibidem; Walerij Choroszkowski p.o. szefa Służby Bezpieczeństwa Ukrainy, IAR, at: www.psz.pl (3.06.2010).
 27. T. A. Olszański, P. Wołowski, 100 dni Janukowycza..., op. cit.
 28. Ibidem; Bajor, Umowy charkowskie - zdrada stanu czy wyraz strategicznego partnerstwa?, at: www.psz.pl (13.06.2010); Tańszy gaz za rosyjskie bazy. Ukraina. Janukowycz uległ presji Moskwy, „Dziennik

Gazeta Prawna” 22.04.2010, S. Markow, B. Tarasiuk, Ukraina ratuje budżet czy traci suwerenność. Polemika. Były minister spraw zagranicznych Ukrainy i rosyjski politolog o umowie gazowej, „Dziennik Gazeta Prawna” 22.04.2010.

29. T. A. Olszański, P. Wołowski, 100 dni Janukowycza..., op. cit.
30. G. Gromadzki, W. Mowczan, M. Riabczuk, I. Sołonenko, S. Stewart, O. Suszko, K. Wolczuk, translation: W. Stanisławski, Bez kolorów. Aktywa i pasywa post-pomarańczowej Ukrainy, Fundacja im. Stefana Batorego - Warszawa, Międzynarodowa Fundacja Odrodzenia – Kijów, 2010, at: www.batory.org.pl (15.06.2010). See also: Розділ з зовнішньої та безпекової політики проекту "100 днів нової влади", підготовлений спільно Центром Разумкова та Інститутом Євро-Атлантичного співробітництва, the electronic version in the author's possession.
31. T. A. Olszański, P. Wołowski, 100 dni Janukowycza..., op. cit.

ПЕРСПЕКТИВЫ ОТНОШЕНИЙ УКРАИНА – НАТО ПОСЛЕ ПРЕЗИДЕНТСКИХ ВЫБОРОВ 2010 ГОДА В РАМКАХ ИССЛЕДОВАНИЯ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВЕННОГО МНЕНИЯ

*Збигнев Чертински,
(Вроцлавский университет, Польша)*

Приход к власти Виктора Януковича после победы на президентских выборах в Украине в январе-феврале 2010 года и провозглашение новой властью в Киеве внеблокового статуса означает начало следующего периода стратегического тупика, в котором Украина находится уже почти двадцать лет. Закон Украины «О принципах внутренней и внешней политики» был принят украинским парламентом 1 июля 2010 года и гласит, что Украина соблюдает политику внеблоковости, которая означает отказ от участия в военно-политических союзах. Указанный акт внес изменения в Закон Украины «Об основах национальной безопасности», где в части, касающейся приоритетов национальных интересов, была исключена норма об интеграции Украины в евроатлантическое пространство безопасности. Кроме того, из данного закона убрали норму о стремлении Украины к членству в НАТО. Несмотря на провозглашенные в Законе «О принципах внутренней и внешней политики» заверения о готовности Украины продолжать прагматическое сотрудничество с НАТО, этот документ, вместе с согласием Киева продлить срок пребывания на украинской территории частей Черноморского флота РФ, свидетельствует об однозначном повороте вектора украинской политики безопасности с евроатлантического направления в сторону России и организаций, в которых последняя играет главную роль. Следует отметить, что, несмотря на негативное восприятие такой переориентации внешней политики Украины рядом политических кругов Польши, данный вектор поддерживается большинством украинского народа.

Поскольку Европейский Союз довольно хорошо воспринимается украинцами, и идея интеграции с этой организацией не вызывает сильного сопротивления со стороны общественности¹, идея вступления в НАТО, выдвигаемая прозападной частью украинской элиты, представителями которой были экс-Президент Украины Виктор Ющенко и бывший Министр иностранных дел Украины Борис Тарасюк, уже давно вызывала в Украине сопротивление среди значительной части украинского народа. Причины такой ситуации исследователи ищут в комплексе исторических, политических и экономических условий. Например, представление об Альянсе у многих украинцев было сформировано советской пропагандой времен «холодной войны». Однако следует помнить, что после распада СССР также имели место события, которые в значительной степени повлияли на имидж НАТО в глазах украинского общества. Прежде всего, это

¹ Однако сомнение вызывает реальность этого направления интеграции как из-за нежелания многих членов ЕС и негативного отношения к этой идее в Кремле, так и нежелания самой Украины ослабить связи с северным соседом и другими постсоветскими республиками.

необъявленная и проведенная без санкции Совета безопасности ООН война НАТО против бывшей Югославии в 1999 году, командование НАТО операцией ИСАФ в Афганистане в августе 2003 года и, наконец, формально несвязанное с НАТО вторжение в Ирак в 2003 году. Это последнее событие представляет собой интересный феномен, потому что формально НАТО как организация не участвовала в интервенции и оккупации Ирака, чего значительная часть украинского народа не осознает и до сегодняшнего дня. Довольно правильно эту ситуацию охарактеризовал Г. Крючков, бывший председатель Комиссии Верховного Совета Украины по вопросам безопасности и обороны. Он сказал, что, хотя нет юридических оснований обвинять НАТО в сложившейся ситуации в Ираке, общественное мнение в Украине связывает это событие именно с деятельностью НАТО, потому что Альянс отождествляют с гегемонией США. Именно этот факт обуславливает негативное отношение украинского общества к данной организации [1].

Подтверждением этих слов являются результаты соцопросов 2008 года, которые показали, что только 18,5% украинцев знают, что решения в НАТО принимаются консенсусом, и лишь 17% понимают, что НАТО не вело войну в Ираке. Эти цифры практически не изменяются на протяжении последних лет и прямо связаны со слабой поддержкой членства Украины в НАТО. Респонденты, которые знают, что НАТО не была воюющей стороной в войне в Ираке, голосовали бы «за», а убежденные в том, что НАТО вела войну против Ирака, голосовали бы «против» членства их страны в этой организации [2].

В ходе «круглого стола», который состоялся 8 апреля 2008 года в Посольстве Республики Польша в Киеве, Валерий Чалый, вице-директор Центра имени Разумкова, представил интересные результаты опросов, касающиеся общественного мнения в Украине о НАТО. Согласно этим результатам, уровень восприятия Альянса повышается в условиях той или иной масштабной информационной кампании (например, во время саммита НАТО в Праге), и падает, когда не хватает позитивной информации в СМИ о связанных с НАТО событиях [3].

На основании изложенного можно было сделать вывод, что целью НАТО должно быть постоянное привлечение внимания украинского общества и пропаганда Альянса. Однако результаты следующих опросов заставляют скептически относиться к этому простому рецепту. Опросы, проведенные Фондом «Демократические инициативы» в декабре 2007 года и в марте 2008 года, показали, что именно тогда, когда в политике и СМИ активно обсуждался вопрос получения Украиной ПДЧ, в течение всего четырех месяцев уровень поддержки членства в НАТО упал на 10% [4]. Можно полагать, что такая динамика возникла в связи с тем, что в условиях действительно низкого уровня поддержки НАТО и слабой осведомленности украинцев об Альянсе², а также нехватки в СМИ позитивной информации о

² В 2008 году лишь 7% респондентов знали о существовании программы информирования общества о евроатлантической интеграции, 32% слышали о ней, но знали мало, а 50% не знали об этом ничего. Хорошо информированными об интеграции в НАТО считают себя 16% опрошенных, 37% - проинформированы в

НАТО³, обсуждение вопроса интеграции с Альянсом вызывает сильную мобилизацию и затем эффективное противодействие пропаганде среди противников НАТО [5].

На интенсивность восприятия идеи вступления Украины в Альянс повлиял также ряд международных и внутренних факторов. Согласно результатам соцопросов за январь 1997 года, 38% украинских респондентов поддерживали вступление в НАТО, а 21% были против. В то же время 42% опрошенных не имели еще собственного мнения по данному вопросу [6]. В 2000 году, т.е. уже после вторжения НАТО в Югославию, за интеграцию с Альянсом высказывались 24,9% украинцев, против – 35,5%, а затруднились ответить 42% населения Украины. После вторжения США и Великобритании в Ирак наблюдалось очередное уменьшение количества сторонников интеграции в Альянс: в то время «за» высказались только 18,8% опрошенных, «против» - 37,9%, а затруднились ответить 42% населения [7] Украины. Раскол в украинском обществе, кульминационным моментом которого стала «оранжевая революция» 2004 года, привел к крайней политизации вопроса интеграции в Альянс, а сама идея сближения с НАТО стала своего рода заложником личной популярности президента В. Ющенко.

Учитывая нерешительность главных стран НАТО относительно вступления в организацию Украины, особое значение приобретает вопрос поддержки этого вектора интеграции украинским народом. На сегодняшний день за вступление в Альянс (данные на декабрь 2009 года) проголосовали бы только 21% граждан Украины, а против – выступили бы около 60% населения страны. По сравнению с данными конца 90-х годов XX века количество граждан Украины, не определившихся по этому вопросу, снизилось с 40% до 19%. Однако, даже в западных областях Украины, которые уже давно являются довольно прозападными, сторонников НАТО насчитывается всего лишь 40% [8]. Основными причинами негативного отношения украинцев к НАТО, согласно опросам 2007 года [9], остаются мнения, что:

- вступление в НАТО приведет к ухудшению материальных условий жизни населения Украины;

общих чертах, а 31% - слабо проинформированы. Совсем не проинформированными считают себя 16% украинцев. Не удивительно, что только 6% граждан Украины утверждают, что государство достаточно информирует народ о том, какими будут последствия вступления в НАТО, еще 30% считают, что получают информацию, но недостаточно, а 43% убеждены, что вообще не получают никакой полезной информации на эту тему. Вопрос НАТО не интересует 11% граждан Украины. Несмотря на существование амбициозных планов масштабной информационной кампании о НАТО, только 13% украинцев высказались, что на протяжении 2008 года много раз имели возможность ознакомиться с материалами о НАТО. Очень редко такая возможность была у 34% респондентов, а 39% не встречали данных материалов вообще [см.: Опрос Фонда «Демократические инициативы» от 17-31.03.2008. Результаты загальнонаціонального соціологічного опитування щодо членства України в НАТО та ЄС, [см.: <http://dif.org.ua/ua/poll>].

³ Большинство респондентов (40%) утверждают, что встречали в СМИ преимущественно негативную информацию о НАТО, а 24% - позитивную. Еще 24% опрошенных полагают, что в СМИ преобладает информация о НАТО нейтрального характера [см.: Опрос Фонда «Демократические инициативы» от 17-31.03.2008. Результаты загальнонаціонального соціологічного опитування щодо членства України в НАТО та ЄС, [см.: <http://dif.org.ua/ua/poll>].

- присутствие Украины в НАТО приведет к ухудшению ее отношений с Россией;
- членство в НАТО приведет к эскалации напряжения в украинском обществе;
- НАТО является агрессивным военным блоком, враждебным Украине;
- НАТО втянет Украину в военные действия, которые оно ведет сегодня и будет осуществлять в будущем;
- вступление в НАТО означает потерю политической независимости Украины;
- вступление в НАТО приведет к уничтожению украинского военно-промышленного комплекса.

Ниже представлены результаты исследований [10] изменения уровня поддержки населением Украины возможности вступления страны в НАТО за последние десять лет:

Диаграмма показывает, что с 2004 года уменьшилось количество неопределившихся граждан и при этом возросло количество противников интеграции в Альянс. Неслучайно этот момент совпадает с углублением раскола в украинском обществе, которое произошло в связи с волной протестов во время президентских выборов 2004-2005 годов. Президентская кампания 2004 года, в которой оба основных кандидата однозначно отождествлялись либо с пророссийским, либо с прозападным вектором трансформации государства и его внешней политики, нашла свое отражение в общественном мнении. Мобилизация сторонников В. Януковича осуществлялась в большей степени за счет использования антинаатовских лозунгов, а идея интеграции в Альянс отождествлялась с В. Ющенко.

Учитывая результаты новых социологических исследований, можно подвергнуть сомнению и другие популярные убеждения, касающиеся отношения украинцев к НАТО. Примером этому может служить уверенность

некоторых аналитиков, в том числе и украинских⁴, что агрессивные действия России (например, конфликт с Украиной из-за острова Тузла в Керченском проливе в сентябре 2003 года, вторжение в Грузию в августе 2008 года или «газовые войны» с соседями по СНГ, в том числе и с Украиной) помогут убедить украинцев в необходимости интеграции в НАТО. В то же время перечисленные конфликты хоть и вызывают временное и незначительное увеличение количества сторонников НАТО в Украине, но в долгосрочной перспективе вообще не повышают популярности НАТО и не уменьшают в Украине уровня поддержки более тесной интеграции с Россией. Доказательством этому могут служить результаты работы центра социологических исследований «София» за май 2007 года и сентябрь 2008 года [11]. В соответствии с их данными за сентябрь 2008 года, 59,3% респондентов высказались за то, чтобы Украина и Россия были независимыми дружественными государствами с открытыми границами, без визовых и таможенных барьеров. В мае 2007 года, т.е. примерно за год до вторжения России в Грузию, сторонников такого проекта было ненамного больше – 65,6%. Сторонников визового режима, пограничного и таможенного контроля между двумя государствами в августе 2008 года насчитывалось 19,6%, в мае 2007 года их количество было практически таким же – 17,6% взрослого населения Украины.

Результаты указанных исследований позволяют утверждать, что война в Грузии в 2008 году не оказала устойчивого влияния на восприятие НАТО в Украине. В сентябре 2008 года в Украине противников вступления в НАТО было 61,2%, а в мае 2008 года, т.е. до начала войны - почти столько же: 61,0%. Рост числа сторонников вступления в НАТО не превышает статистической ошибки – с 21,4% в мае 2008 года до 23,7% в сентябре 2008 года [12].

Детальные исследования общественного мнения от 13-24 ноября 2008 года, проведенные по заказу МИД Украины, позволяют также определить взаимосвязь между отношением к НАТО и другими политическими предпочтениями, уровнем материального обеспечения, родным языком и местом проживания украинцев.

Среди противников НАТО в Украине преобладают сторонники Партии регионов и КПУ, русскоязычные жители следующих регионов Украины: центрального, южного и восточного.

В свою очередь, сторонники интеграции в Североатлантический альянс – это, как правило, жители Западной Украины, преимущественно электорат НУНС (68,4%) и БЮТ (51%), в основном считающие украинский язык своим родным. Вступление Украины в НАТО поддерживают 42% украиноязычных и только 11% русскоязычных граждан [13].

⁴ Такое мнение высказал, например, Алексей Мельник из Центра им. Разумкова, утверждая, что после войны в Грузии в августе 2008 года большинство тогдашних украинских противников интеграции в НАТО меняют свое мнение. [см. War in Georgia may increase NATO support in Ukraine [на: http://www.razumkov.org.ua/eng/expert.php?news_id=739]

При анализе результатов указанного исследования общественного мнения стоит обратить внимание еще на один очень важный момент: среди граждан Украины, которые на протяжении последних пяти лет работали или учились за границей (или имеют близких родственников с таким опытом), поддержка интеграции в НАТО достигает 40% [14].

Учитывая невысокую эффективность проведения в Украине информационной кампании с целью повышения уровня поддержки интеграции в НАТО, устойчивый негативный образ НАТО в глазах украинцев и их недоверие к этой организации, одним из немногих реальных способов повышения уровня восприятия НАТО могло стать увеличение количества граждан Украины, посещающих страны НАТО. Однако это потребовало бы существенного ослабления визового режима для граждан Украины, желающих учиться или работать на Западе.

Несмотря на скромные результаты, следует отдать должное усилиям некоторых неправительственных организаций (в т.ч. Общественной Лиги Украина-НАТО, которая объединяет неправительственные структуры, выступающие за интеграцию Украины в НАТО), которые предпринимаются до сих пор, а также деятельности аналитических и научных центров, поддерживающих свободную от идеологических предрассудков дискуссию об аргументах «за» и «против» интеграции в Североатлантический альянс и ЕС. Благодаря их работе был реализован ряд таких проектов, как семинары «Образовательные аспекты реализации Целевого Плана Украина-НАТО в структурах сектора безопасности государства» и другие специальные образовательные мероприятия (Академия НАТО и т.д.), организованные Центром информации и документации НАТО в Киеве совместно с рядом украинских высших учебных заведений. Такие академии, в частности, прошли в Таврическом национальном университете (г. Симферополь, июнь-июль 2004 года), Львовском национальном университете им. И. Франко (февраль 2004 года, апрель 2005 года, февраль 2006 года, февраль 2007 года), Одесском национальном университете им. В. Мечникова (май 2006 года, май 2008 года), Донецком национальном университете (май 2005 года, октябрь 2006 года, октябрь 2008 года, ноябрь-декабрь 2010 года), Луганском национальном педагогическом университете им. Т. Шевченко (октябрь 2007 года). В каждом из указанных мероприятий принимало участие от 60 до 100 студентов-международников, политологов, молодых представителей различных политических партий и неправительственных организаций из всех регионов Украины [15].

Благодаря работе Института трансформации общества, при поддержке МИД Украины, Министерства образования и науки Украины, Национального центра по вопросам евроатлантической интеграции при Президенте Украины, Центра информации и документации НАТО в Киеве и ряда посольств стран-членов НАТО, во многих регионах Украины созданы региональные Центры евроатлантической интеграции, в т.ч. – в Донецке, Житомире, Луцке, Николаеве, Суммах, Чернигове, Полтаве, Белой Церкви и Виннице. На стадии формирования находится еще ряд аналогичных центров.

Одной из главных функций таких центров является информирование местного населения о НАТО, в т.ч. путем размещения в местной прессе статей, посвященных данной теме, организации конференций и брифингов, а также распространения информационных материалов о НАТО, создания веб-сайтов на тему НАТО и издательской деятельности [16].

Спустя год после ухода В. Ющенко с поста Президента Украины следует признать, что украинский политический курс на интеграцию в НАТО, как и во время правления Л. Кучмы, проводился преимущественно на уровне деклараций, свидетельством чему может также служить низкий уровень реализации Годовых Целевых Планов сотрудничества Украины с НАТО. Это также относится к усилению информационных мер, направленных на повышение уровня общественной поддержки НАТО в Украине. Учитывая негативный имидж НАТО в Украине, администрация В. Ющенко должна была принять более умеренную позицию по вопросу НАТО и сосредоточиться на решении экономических вопросов, которые воспринимались народом как более важные. Но Ющенко так и не удалось найти среди соотечественников новых сторонников НАТО⁵. Постоянное акцентирование внимания на вопросе вступления в НАТО администрацией, которая становилась все менее популярной, только помогло мобилизовать противников НАТО для проведения акций протеста, в т.ч. в 2009 году против украинско-натовских учений „Sea Breeze” на Черном море. Тогда с протестами выступили даже депутаты парламента Автономной Республики Крым, Одесского и Донецкого областных советов. Без сомнения, эти протесты повлияли и на результат президентских выборов 2010 года. Политизация обоими кандидатами вопроса геополитического вектора развития государства так же, как и языкового вопроса, привела к ситуации, когда, по словам кандидата социологических наук О. Балакиревой, вместо гражданского общества в Украине мы рискуем получить общество гражданского несогласия [17].

Можно ожидать, что администрация президента В. Януковича хоть и не будет заботиться об улучшении образа Альянса в глазах украинцев, однако, не будет также его активно дискредитировать. Причиной такого отношения станет реальная польза для Украины, которую она получает от сотрудничества с НАТО, и желание уравновесить отношениями с Альянсом сильное влияние на украинскую политику (как внутреннюю, так и внешнюю), какое последовательно оказывает Кремль. Можно ожидать, что период правления Януковича и Партии регионов будет попыткой продолжить политику многовекторности времен Кучмы, но это придется реализовывать в более сложных условиях: в отношениях с сильной и прагматичной (по сравнению с началом 2000-х годов) Россией и

⁵ Украинские эксперты признают, что с точки зрения эффективности влияния на украинское общество антинаатовские силы, действующие как из России, так и в Украине, работают намного эффективнее, чем сторонники Альянса. [см. Б. Парахонський, Політика національної безпеки України у вимірі ризиків і загроз, що пов'язані з інтеграцією в євроатлантичний безпековий простір: орієнтири і завдання, "Євроатлантикінформ" № 2-3 (14-15) / 2007.]

относительно слабыми США и НАТО. Кроме того, Запад сейчас особо заинтересован не только в сохранении, но и в развитии сотрудничества с Кремлем по ряду политических, экономических и военных вопросов. Следует отметить, что в перспективе можно ожидать очередного форсирования Западом использования принципа «*Russia first*» и реализации политики сближения с Москвой за счет уменьшения значения, которое уделяется интересам других постсоветских государств.

ЛИТЕРАТУРА

1. Onyszkiewicz J., *Dokąd zmierza Ukraina?*, Warszawa 2003, s. 51.
2. Опрос Фонда «Демократические инициативы» от 17-31.03.2008. Результати загальнонаціонального соціологічного опитування щодо членства України в НАТО та ЄС // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://dif.org.ua/ua/poll>
3. Żółkowski, *Claris jawny nr 468 dla Departamentu Europy MSZ RP*, Kijów 10.04.2003.
4. Опрос Фонда «Демократические инициативы» от 17-31.03.2008. Результати загальнонаціонального соціологічного опитування щодо членства України в НАТО та ЄС // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://dif.org.ua/ua/poll> <http://dif.org.ua/ua/poll>
5. Україна на світовій арені: сучасний стан і перспективи, “Національна безпека і оборона”, № 2/2010, с. 9.
6. Riabczuk M., *Od Małorosji do Ukrainy*, Kraków 2002, с. 176.
7. Onyszkiewicz J., *Указ. соч.*, с. 50.
8. Шмаюн М. РИА Новости: <http://www.rian.ru/society/20100302/211782654.html> или <http://www.rian.ru/society/20100302/211782654.html> (02.03.2010)
9. Rudenko O., *Euro-Atlantic policy reflected in public opinion*, „*Jewroatnaltykinform*” nr 3 (19) / 2007.
10. Вишняк А., Зоткин А. Трансформация общества и геополитические выборы, Киев, 2009, с. 47.
11. Результаты опроса «Отношение граждан Украины к России и НАТО: спустя месяц после кавказского конфликта», [на:] <http://www.sofia.com.ua/page84.html>
12. Там же.
13. Кокошинський О., Джердж С. Міжнародний досвід громадянської підтримки євроатлантичної інтеграції, Київ, 2008, с. 206-209.
14. Там же, с. 211.
15. Крапівін О.В. Формування євроатлантичної орієнтації студентської молоді Східного регіону України: досвід Донецького науково-інформаційного Центру міжнародної безпеки та євроатлантичної співпраці [под ред.] О. І. Соскін, Вступ до НАТО – стратегічний вибір України, Київ, 2008, с. 146, 147.

16. Джердж С. Організація інформаційно-просвітницької діяльності з питань євроатлантичної інтеграції у регіонах України, [под ред.] Соскін, Вступ до НАТО – стратегічний вибір України, Київ, 2008, с. 114, 117.
17. Балакірева О. Цінності українського суспільства в контексті європейського вибору, “Євроатлантикінформ” № 5 (17) / 2007.

ТРАНСФОРМАЦІЯ І РОЗШИРЕННЯ НАТО НА СХІД: ПОГЛЯД ІЗ УКРАЇНИ

*Тетяна Дорош
(м. Луганськ)*

З моменту проголошення незалежності Україна намагається утвердитися як самостійна окрема геополітична одиниця перш за все щодо країн Центрально-Східної Європи та Росії. Однак і сьогодні наша держава розглядається ними здебільшого лише як об'єкт політики. Більше того, країни Західної Європи та Північної Америки активно маніпулюють "українською картою" у своїх іграх, зокрема з Росією. Отож, володіючи значним геополітичним потенціалом та потужними стратегічними ресурсами, Україна досі знаходиться у пошуках своєї ролі в контексті геополітичних задумів як Заходу, так і Росії. З огляду на виняткове геостратегічне положення України, показовим є факт, що деякі аналітики США (зокрема, професор політології Масачусетського політехнічного інституту Баррі Поузен) розглядають Україну як арену протистояння з Росією. Як відзначив О. Солженіцин, "Бачачи, що нинішня Росія не являє жодної загрози, НАТО методично і наполегливо розвиває свій військовий апарат – на схід Європи проводить континентальний обхват Росії з півдня. Тут і відкрита матеріальна й ідеологічна підтримка «кольорових» революцій, парадоксальне впровадження північноатлантичних інтересів до Центральної Азії. Усе це не залишає сумнівів у тому, що готується повне оточення Росії, а потім втрата нею суверенітету" [1]. Крім того, особливість ситуації полягає й у двозначній ролі, яку відіграє українська держава в концепції розширення НАТО на Схід. З одного боку, Східна Європа ніби віддаляє Україну від Росії, тим самим спонукаючи її до форсування процесу вступу до Альянсу. Та з іншого боку, Україна наближає Центральну і Східну Європу до Росії, виконуючи таким чином роль буфера проти останньої [2, с. 90].

Будь-яка цивілізація, держава, яка продемонструвала свою динамічну причетність до історичного розвитку, самодостатність та ефективність, незмінно мала тенденцію до просторової експансії. Найбільш влучно цей принцип сформулював відомий ідеолог і політик Британської імперії XIX ст. С. Родс: "Розширення – це все" [3, с. 175]. Ця теза також відображає принципову тенденцію розвитку Організації Північноатлантичного договору. Адже в результаті розширення НАТО на Схід до України впритул наблизилася не лише одна з найвпливовіших міжнародних організацій, а й західна цивілізація. Вказаний процес актуалізував і раніше актуальну науково-практичну та політичну дискусію з питань доцільності євроатлантичної інтеграції України, проблем і перспектив розширення Альянсу та місця нашої держави в даному процесі. Свідченням цього є проведення безлічі відповідних науково-практичних конференцій, семінарів, публікація статей, монографій, запровадження спеціальних курсів у вищих навчальних закладах України тощо.

Варто наголосити, що найбільша зацікавленість у розумінні перспектив євроатлантичної політики щодо України виникає у прикордонних, поліетнічних регіонах країни, де лідери громадської думки і представники державної влади мають різні або протилежні ціннісні й геополітичні орієнтації та погляди на майбутній розвиток як власного регіону, так і державності України в цілому. Найяскравіше це проявляється й ефективно використовується, звісно, під час виборчих кампаній. Так, у ході президентських виборів 2004 року український електорат штучно був розмежований по лінії "Схід – Захід" не лише регіонально, а й геополітично. На той час кандидат у Президенти України В. Ющенко асоціювався у засобах масової інформації з проамериканськими (пронатовськими) настроями, а кандидат В. Янукович – із проросійськими.

Подальший історичний розвиток і політична дійсність вкотре довели, що, якою б не була зовнішньополітична спрямованість кандидата у Президенти України, Президент, як головний представник нашої держави на світовій арені, повинен бути вправним дипломатом і вміло маневрувати у міжнародному середовищі з метою реалізації національних інтересів.

Отож, не зупиняючись на розгляді сучасного стану українсько-російських відносин, проаналізуємо певні проблеми розширення НАТО на Схід та висловимо деякі суб'єктивні міркування з приводу процесу трансформації Альянсу.

Не викликає сумнівів те, що НАТО являє собою творіння біполярного світу. Ця організація була створена у 1949 році з метою прямого військового стримування СРСР та країн соціалістичного табору. У результаті подій 1989-1991 рр., завершення "холодної війни", розпаду СРСР та припинення існування Організації Варшавського договору Альянс опинився перед необхідністю не лише обґрунтувати сенс свого подальшого існування та визначити своє значення у світовому розвитку, але і довести саму доцільність існування такої міжнародної організації в нових геополітичних реаліях. Серед інших причин, що обумовили певні зміни в Організації за останні роки, дослідники, зокрема М. Михайленко [4, с. 105-106], називають наступні:

- 1) припинення протистояння у Європі. За словами чеського посла в НАТО пана Карела Кованди, "якщо згадати, що колись синій колір позначав прозахідні країни, червоний – комуністичні, а білий – нейтральні, то зараз на карті можна побачити лише різні відтінки синього" [4, с. 105-106];
- 2) прагнення багатьох колишніх членів Варшавського договору приєднатися до Альянсу. До речі, більшість із них вже реалізували своє прагнення: у 1990 р. до НАТО приєдналася об'єднана Німеччина, у 1999 р. – Угорщина, Польща, Чехія, у 2004 р. – Болгарія та Румунія, у 2009 р. – Албанія;
- 3) певна синхронність розширення Європейського співтовариства та НАТО;
- 4) загроза виникнення нових ліній геополітичного розподілу в Європі.

Однак слід зауважити, що поряд із певними позитивними тенденціями існують і негативні аспекти "експансіоністського" напрямку розвитку Організації Північноатлантичного договору. Зупинимося на них трохи детальніше.

По-перше, офіційні декларації представників Альянсу про консенсус між членами НАТО не витримують критики. Адже центр прийняття стратегічних рішень фактично знаходиться у Вашингтоні. Більше того, думка європейських членів Організації взагалі може бути ігнорована при схваленні рішень про початок та кінець бойових операцій (наприклад, Італії та Греції під час бомбардувань Югославії чи Німеччини і Франції в ході війни в Іраку). Безперечно, процес прийняття рішень в екстремальних умовах вимагає концентрації влади в єдиному центрі, проте на тлі риторики про консенсус і згоду між членами НАТО це викриває суттєві невідповідності дій Альянсу тому його образу, що формувався у громадській думці.

По-друге, при вирішенні міжнародних геополітичних проблем країни НАТО, зокрема США, на практиці керуються політикою "подвійних стандартів". Так, після розпаду СРСР та Югославії Альянс визнав незалежними новоутворені держави всупереч Гельсінській декларації. А з іншого боку, право на самовизначення 20 мільйонів курдів, що проживають у Туреччині (член НАТО) ігнорується країнами-членами Організації. Крім того, події у Косово можуть дати привід татарам, які проживають на території України, виступити за незалежність Криму чи його приєднання до Туреччини. За таким сценарієм, у разі відповідної реакції Києва, НАТО може ввести свої війська і в Україну...

Треба відзначити, що політика "подвійних стандартів" має нормативну базу у міжнародному праві, а саме – у документах ООН та Гельсінській декларації 1975 року, оскільки поряд із правом народів на самовизначення, аж до створення самостійної держави, існує принцип непорушності державних кордонів. Існування такої колізії у міжнародному праві вимагає від країн та міжнародних організацій додержання певної позиції, яка б унеможливила порушення рівноваги у світі. Усе це ставить європейські країни-не члени НАТО перед складною дилемою: або підтримувати Альянс і вступати до НАТО, або ставати об'єктом "немилої" Організації і шукати центр протидії та стримування для блоку. Ще можна зайняти позицію геополітичної непевності або нейтралітету. Однак такий варіант не кожна країна може собі дозволити (наприклад, під час "холодної війни" таку позицію займав Китай, що, "неначе мудра мавпа, спостерігав з гори за сутичкою двох тигрів у долині" [5, с. 92]).

По-третє, організації НАТО притаманна так звана інституційна інерційність, яка спонукатиме її до відтворення або ж створення певного образу зовнішнього ворога як цементуючого фактора внутрішніх взаємин між членами Альянсу. Скоріше за все, ця роль буде відведена Росії або Китаю. Адже перед зовнішньою загрозою набагато легше долати "внутрішні" суперечності союзників.

По-четверте, існування навіть "трансформованої" блокової організації на теренах Європи провокуватиме і виправдовуватиме формування альтернативних альянсів на Сході континенту. Якими б периферійними і малопотужними вони сьогодні не виглядали, це – дорога до відновлення напруги на старому континенті та додатковий фактор геополітичного ризику для всіх європейців [6, с. 20].

Таким чином, трансформація і подальше існування, зміст та принципи діяльності і розширення НАТО потребують політико-правового та наукового обговорення й обґрунтування. Вказана проблема є цілком актуальною в Європі та світі ХХІ століття.

Насамкінець слід додати, що відповідь на питання "Чи потрібно Україні вступати до НАТО?" залежить, перш за все, від того, чи є в нас спільні інтереси, які ми повинні захищати від когось іншого. Втім, незаперечним є те, що наша держава має бути самодостатньою, вона повинна обстоювати свої національні інтереси на усіх напрямках [7, с. 48], на усіх рівнях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Солженицын А. Сумерки богов [Електронний ресурс] / Александр Солженицын. – Режим доступу до ресурсу : http://www.evreyskaya.de/archive/artikel_238.html
2. Мікадзе В. Розширення НАТО і відносини України з країнами Центральної та Східної Європи / В. Мікадзе // Проблеми прикордонних регіонів у контексті розширення НАТО : Матеріали науково-практичного семінару, Чернівці, 9 листопада 2000 р. – Чернівці : БУКРЕК, 2001.
3. Гаджиев К.С. Геополитика: история и современное содержание дисциплины / К.С. Гаджиев // Политические исследования. – 1996. – № 2.
4. Михайленко М. Проблема зовнішньополітичного вибору України в умовах розширення НАТО / М. Михайленко // Проблеми прикордонних регіонів у контексті розширення НАТО : Матеріали науково-практичного семінару, Чернівці, 9 листопада 2000 р. – Чернівці : БУКРЕК, 2001.
5. Андреев В.Г. Геополитика и мировые войны XX в. / В.Г. Андреев // США – Канада. Экономика, Политика, Культура. – 1999. – № 11.
6. Круглашов А. Розширення НАТО та європейська інтеграція: взаємозалежність та перспективи / А. Круглашов // Проблеми прикордонних регіонів у контексті розширення НАТО : Матеріали науково-практичного семінару, Чернівці, 9 листопада 2000 р. – Чернівці : БУКРЕК, 2001.
7. Дорош Т.О. Україна – ЄС : проблеми і перспективи / Т.О. Дорош // Європейські інтеграційні процеси та транскордонне співробітництво : міжнародні відносини, економіка, політика, історія, право : Тези доповідей Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів і молодих науковців. – Луцьк, 30 вересня – 1 жовтня 2004 р. / Під ред. В.Й. Лажніка і С.В. Федонюка. – Луцьк : РВВ "Вежа" Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – 2004.

НОВЫЕ ВЫЗОВЫ БЕЗОПАСНОСТИ В КОНТЕКСТЕ ЛИССАБОНСКОЙ СТРАТЕГИИ НАТО (российское измерение)

*Игорь Барыгин
(г. Санкт-Петербург, Россия)*

Пять лет назад, 19 февраля 2005 г. выступая на конференции «Россия и НАТО: к новой динамике отношений» на факультете международных отношений Санкт-Петербургского государственного университета посол А.Л.Адамишин, тогдашний президент Ассоциации евроатлантического сотрудничества, перефразируя знаменитую фразу графа Бенкендорфа о том, что «Прошлое России великолепно, нынешнее превосходно, а будущее выше всех похвал» предложил формулировку: «Прошлое России и НАТО известно, нынешнее неоднозначно, а будущее неясно». Один из самых талантливых российских дипломатов последнего времени, он сформулировал, на наш взгляд, долговременную формулу сущности отношений между данными акторами, о чём свидетельствует и прошлое, и настоящее отношений рассматриваемых сторон [1].

«Открытая вражда в прошлом и неоднозначность в настоящем» в определённом отношении могут демонстрировать определённый оптимизм, ибо показывают положительную динамику в отличие от тенденции «неоднозначность в прошлом, открытая вражда в настоящем».

Вместе с тем, элиты двух рассматриваемых субъектов расколоты, о чём свидетельствует, например, с одной стороны традиционная антироссийская направленность большинства новых членов НАТО и Евросоюза в отличие от многих старожилых этих организаций.

С другой стороны, в недавно разработанной и принятой в феврале 2010 г. Военной доктрине Российской Федерации, «основной внешней военной опасностью» под литерой «а» стремление наделить силовой потенциал Организации Североатлантического договора (НАТО) глобальными функциями, реализуемыми в нарушение норм международного права, приблизить военную инфраструктуру стран-членов НАТО к границам Российской Федерации, в том числе путём расширения блока» [2]. В этом документе, как следует из приведённой цитаты, хотя и нет НАТО среди военных угроз, но расширение Альянса фигурирует в качестве военной опасности. Своеобразной лакмусовой бумагой в этой связи является вопрос о возможном внесении изменений в Военную доктрину Российской Федерации, Доктрину национальной безопасности РФ, и др. основополагающие политические и правовые доктрины страны. По этим вопросам сейчас идёт борьба в эшелонах российской власти. По моей информации, такие корректировки в ближайшее время будут сделаны и среди военных опасностей НАТО больше упоминаться не будет, победит «партия НАТОоптимистов».

В документах НАТО также можно найти множество тезисов, доставшихся нам в наследство от предыдущих конфронтационных периодов нашей совместной истории. Хотелось бы, чтобы и процесс синхронизации документальной базы шёл параллельно.

Рассматривая в этом общем контексте принятую в португальской столице концепцию, стоит указать, что помимо списка традиционных глобальных вызовов не только для НАТО и России, но и всему человечеству, среди которых распространение оружия массового уничтожения и ракетных технологий, наркоугроза и трансграничная преступность, она содержит и ряд дополнений. Впервые в ней указывается угроза киберпреступности, борьба с которой в одиночку тем или иным государством, а порой и группой стран уже невозможна. Она действительно может представлять большую опасность для национальной безопасности России, США и других государств. Кроме того, значительное место уделяется Афганистану, и очень серьёзная роль отводится сотрудничеству с Россией.

Показательно, что Россия и государства НАТО пытаются строить свои отношения на основе положительных правовых и политических наработок как российского, так и советского периода. В частности, в совместном Заявлении Совета России-НАТО (СРН) говорится: «Мы вновь подтвердили все цели, принципы и обязательства, содержащиеся в основополагающем акте, Римской декларации и Хартии европейской безопасности ОБСЕ 1999 года, включая «Платформу безопасности, основанной на сотрудничестве», и признали, что безопасность всех государств в евроатлантическом сообществе неделима, а также то, что безопасность НАТО и России взаимосвязана. Мы будем работать в направлении достижения подлинно стратегического и модернизированного партнерства, основанного на принципах взаимного доверия, транспарентности и предсказуемости, с целью способствовать созданию общего пространства мира, безопасности и стабильности в евроатлантическом регионе. Государства – члены СРН будут воздерживаться от угрозы силой или применения силы друг против друга, равно как и против любого другого государства, его суверенитета, территориальной целостности или политической независимости в любой форме, несовместимой с Уставом ООН и содержащейся в Хельсинкском заключительном акте Декларацией принципов, которыми государства-участники будут руководствоваться во взаимных отношениях» [3].

Особое внимание следует уделить балансу военных и невоенных программ НАТО в контексте отношений с Россией и рядом других стран, тесно взаимодействующих с Альянсом, таких, как Украина, Грузия и др. Этим вопросам особое внимание уделялось и на научных форумах Россия-НАТО в Санкт-Петербургском университете [4].

В данном случае вопрос идёт о тенденции при успешном развитии, что доказала НАТО своей эволюцией, превращаться из специализированной международной организации в организацию общей компетенции.

В современной структуре НАТО многие годы успешно существуют два профильных комитета, - Комитет НАТО по проблемам современного

общества, который в первую очередь занимается разработками в области охраны окружающей среды (основан в 1980 г.), а также Комитет НАТО по науке (основан в 1958 г.).

Однако, в документах Лиссабонского саммита мы не видим кардинальных изменений приоритетов в этом направлении.

Хотя, переход от войн концепции «пятого поколения», основным содержанием которых являлось применение оружия массового уничтожения (ОМУ), к войнам концепции «шестого поколения», основным содержанием которых является применение сверхточных вооружений, информационного превосходства, искусственного интеллекта, компьютеризации боевых систем и дистанционном управлении боевыми действиями [5] предусматривает кардинальное изменение роли и значения этих комитетов в сторону возрастания в общем потенциале деятельности НАТО.

Взаимодействие со странами не членами Альянса по линии этих комитетов весьма перспективно, ибо напрямую часто не связано с основными тенденциями глобальной политики.

Так, в частности, подрыв возможности скорого вступления в НАТО нынешним грузинским руководством благодаря войне 2008 г. со своими отколовшимися республиками Южной Осетией и Абхазией, а также приостановление нынешним руководством Украины форсирования процесса присоединения к Альянсу этой страны придаёт значимости этих сфер взаимодействия совсем другой смысл.

Исключением является идея совместного создания общей секторальной системы противоракетной обороны, к разработке которой должны приступить стороны. По мнению автора, следует в основном присоединиться к положительным, но осторожным оценкам этого проекта как в России, так и в других регионах мира.

Директор Института политического и военного анализа Александр Шаравин писал по этому вопросу: «Стоит отметить, что на сегодняшний день страны НАТО и сами не знают, что будет представлять собой эта система ПРО. Пока не проработаны до конца ее архитектура и порядок функционирования, поэтому лучше начать работу с «утряски» терминологии, чтобы мы говорили на одном языке между собой. Это очень важно в такой сфере, как военно-техническое сотрудничество. В случае создания единой противоракетной обороны Россия и НАТО станут серьёзными союзниками. В советское время мы даже страны Варшавского договора практически не информировали о своей ПРО. Да и американцы до последнего времени своим партнерам по НАТО в этой области ничего не раскрывали. А теперь, по сути, мы будем работать вместе. Если же Москве просто будет отведена роль статиста, то в такой системе ПРО, я думаю, принимать участия мы не будем. Дмитрий Медведев подчеркнул, что мы будем работать над созданием системы только на равных. У России в области ПРО есть хорошие наработки, которые могут быть использованы и на территории других государств. Надо понимать, что система ПРО создаётся не только против ныне существующих угроз со стороны Ирана или Северной Кореи. Она должна создаваться на

перспективу. Угрозы могут исходить и из других источников, тех, которые пока не принято даже рассматривать. Например, из Пакистана. Сегодня эта страна является союзником США и нынешней коалиции в Афганистане. Но не секрет, что власть там достаточно хрупкая. Огромную роль играют исламские экстремисты и тот же «Талибан». Представьте себе, что это государство, обладающее ядерным оружием, ракетами, вдруг окажется под властью исламских экстремистов. И что? Мы тут же начнем лихорадочно создавать систему ПРО? Будет уже поздно. Подобные вещи нужно готовить заранее. Я считаю, что вопрос разработки и создания совместной ПРО сейчас первостепенный. Тогда и ядерное сдерживание будет распространяться только на государства, которые не будут входить в единую систему противоракетной обороны» [6].

Однако в современной России существуют и гораздо более сдержанные оценки значения для страны и региона России-НАТО достигнутых договорённостей. «США и их союзникам нелепо соглашаться на «совместную секторальную ПРО» и тратить деньги на создание системы, которая гарантированно не защитит не от Ирана, ни от КНДР, - отмечает один из самых именитых военных экспертов России Павел Фельгенгауэр. Вообще система ПРО – вещь сугубо интимная. Совместное использование инфраструктуры ПРО теоретически возможно, но на практике не встречается. В Европе планируется создать американскую ПРО под эгидой, а не командованием НАТО. Если придётся запускать перехватчики, решение будет принимать американский компьютер, а не комитет Россия-НАТО. Мало надежды, что российские опасения и предложения по ПРО будут учтены, и Медведев в Лиссабоне мягко пригрозил «новым витком гонки вооружений», хотя «нам бы этого очень не хотелось» [7].

Три последних крупнейших вооружённых операции НАТО – в Югославии, Ираке и Афганистане показали крайнюю ограниченность возможностей применения военной силы для получения политических преимуществ. Результат – три «новых Вьетнама», так что у Альянса много проблем для поиска своего нового места на современном этапе глобализации.

Ещё одной стороной, где достигнут существенный прогресс в отношениях Россия-НАТО, является соглашение об обратном транзите. На наш взгляд здесь нет существенных разногласий в оценке этого соглашения различными сторонами, поэтому ограничимся оценкой по этому вопросу директора Института политического и военного анализа А. Шаравина, с которой, на наш взгляд, следует согласиться: «Действия войск НАТО в Афганистане соответствуют, на мой взгляд, нашим национальным интересам. России не выгодно, чтобы в этом государстве существовал центр исламского экстремизма, куда вовлекаются наши соотечественники, а также граждане государств, входящих в ОДКБ, поэтому мы помогали, помогаем и будем помогать странам коалиции в их действиях в Афганистане. Это будет всяческая помощь, за исключением отправки наших военнослужащих в Афганистан» [8].

Следующий важный момент нынешнего этапа взаимоотношений Россия-НАТО - новый договор о коллективной безопасности в Европе с предложением, о котором очень активно в последнее время выступает президент Дмитрий Медведев. Этот вопрос с большой осторожностью рассматривается в странах Альянса, ибо потребует серьёзного переструктурирования приоритетов организации, однако уже само обсуждение его в рамках Мюнхенской конференции, в период, близкий к Лиссабонскому саммиту, крайне важен и демонстрирует «вектор изменения отношений».

Приведём в качестве эмпирического материала, представляющего эту проблему, комментарий российского телеканала НТВ по итогам московского заседания Мюнхенской конференции: «Дмитрий Медведев, президент РФ: «Нам нужна не только «перезагрузка», но нам еще нужна и новая программа. Это справедливо, но тогда позвольте продолжить вашу аналогию: нам нужен еще и новый интерфейс, и новый гаджет, который будет сопровождать эту программу, потому что программа, к сожалению, не работает без инфраструктуры».

По словам российского президента, роль личности в истории по-прежнему велика. В качестве примера он привел свои хорошие отношения с Баракком Обамой, благодаря которым многие вопросы удалось сдвинуть с мертвой точки. Збигнев Бжезинский, бывший госсекретарь США — человек, безусловно, уже вписавший свое имя в историю и в свое время боровшийся против Советского Союза, сегодня говорил о примирении.

Збигнев Бжезинский, советник Центра стратегический и международных исследований при университете Джона Хопкинса: «Что касается ваших комментариев относительно неделимости ответственности за безопасность в Европе, то здесь должно быть взаимодействие Европы, России, США и так же всех заинтересованных сторон. Это должен быть открытый процесс, в котором никто не будет перетягивать главную роль на себя».

Разговор сегодня шел о том, что в мировой политике, похоже, настал удобный момент, когда можно перевернуть многие неприятные страницы в истории. Например, в российско-польских отношения или решить застарелый спор между Молдавией и Приднестровьем. Тут, как заметил Дмитрий Медведев, важно, чтобы собеседники умели слушать друг друга» [9].

По нашему мнению заключение нового договора несомненно позволит вытащить несколько «давних скелетов» из «шкафов» как России, так Евросоюза и США.

В контексте перспектив взаимодействия НАТО с государствами «поля НАТО» и Евросоюзом хотелось бы рассмотреть вопрос о возможном налаживании региональных взаимодействий этих акторов. В политике НАТО отсутствует термин «НАТОрегион».

В Евросоюзе и за его пределами существует известная и хорошо зарекомендовавшая себя структура еврорегионов. В последние десятилетия

эта практика, берущая своё начало в истории с Tigoregio, созданного в 1958 г. для объединения в решении сходных проблем приграничными территориями Германии и Голландии, существенно трансформировалась и приобрела новое содержание [10]. Так, в 2008 г. создан еврорегион «Донбасс» в составе Ростовской (РФ) и Луганской (Украина) областей, в 2006 г. еврорегион «Ярославна» в составе Курской (РФ) и Сумской (Украина) областей, «Слобожанщина» (2003 г.) в состав которого входят Белгородская (РФ) и Харьковская (Украина) области. Кроме того, ряд еврорегионов имеют в своём составе субрегиональные образования государств – членов Евросоюза и государств – кандидатов или не кандидатов в члены Евросоюза – «Карпаты» (1993 г.) в составе Украины, Польши, Словакии, Венгрии, Румынии; «Буг» (1995 г.) – Украина, Белоруссия, Польша; «Беловежская пуша» (2002 г.) – Белоруссия, Польша; «Псков-Ливония» (2004 г.) – РФ, Эстония, и др.

Возможно, региональные взаимодействия в сферах разработки новых оборонных технологий, экологии, реабилитации территорий после «неуправляемых» военных конфликтов, экологии военной культуры и др. приведёт к появлению в будущем категории «виртуальный НАТОрегион» наравне или наряду с категорией «еврорегион».

Пять лет назад посол А.Адамишин видел будущее НАТО как инструмента (мира, добавим от себя – *И.Б.*) будущего мирового правительства [11].

В настоящее время эти суждения кажутся более политической фантастикой, чем реальным прогностическим посылом. Тем не менее, взаимоотношения России и НАТО демонстрируют в последнее время возрастающие возможности неконфронтационной политики ведущих мировых акторов. И это очень отрадно.

ЛИТЕРАТУРА

1. Адамишин А.Л. Выступление // «Россия и НАТО: к новой динамике отношений». - Материалы международной научной конференции. Спб: Из-во СПбГУ, 2006. - С.6.
2. Военная доктрина Российской Федерации. - Информационный ресурс. Режим доступа: www.kremlin.ru - 05.02.2010
3. Совместное заявление Совета Россия–НАТО (Лиссабон, 20 ноября 2010 года) // Информационный ресурс. - Режим доступа: www.mid.ru. - 21.11.10.
4. Белоногов А.Л. Отношения Россия-НАТО в сфере функциональной трансформации альянса // «Россия и НАТО: к новой динамике отношений». - Материалы международной научной конференции. Спб: Из-во СПбГУ, 2006. - С.19-26; и др.
5. См: Кузнецов И., Сергеев В. Проблематика конфликтов «нового поколения»: оценки и прогнозы. - М.: МГИМО, 2008.

6. Информационный ресурс. Режим доступа:
http://www.redstar.ru/2010/11/26_11/3_01.html – 26.11.10
7. Фельгенгауэр П. ПРО - вещь сугубо интимная // Новая газета. № 87.
25.11.2010. - С.3.
8. Информационный ресурс. Режим доступа:
http://www.redstar.ru/2010/11/26_11/3_01.html – 26.11.10
9. Д.Медведев встретился с участниками Мюнхенской конференции [Информационный ресурс]. Режим доступа:
<http://news.yandex.ua/yandsearch?cl4url=www%2Erian%2Eru%2Fpolitics%2F20101020%2F287330187%2Ehtml>. - 20.10.10
- 10.См.: Барыгин И.Н. Актуальные проблемы международного регионоведения. Спб: Из-во СПбГУ, 2010. - С.30-40, и др.
- 11.Адамишин А.Л. Выступление // «Россия и НАТО: к новой динамике отношений». - Материалы международной научной конференции. Спб: Из-во СПбГУ, 2006. - С.8.

NEW NATO STRATEGIC CONCEPT AND MODERN SECURITY CHALLENGES

Valeriy Kravchenko

Modern security is not a usual issue. We are living in the age of globalization, when newborn latent threats have risen to the level of well-known challenges. The most important question of all-world stability is how main actors of international system will influence the solving of security puzzle. In this sense the common efforts should prevail over unilateral deeds because of global nature of comprehensive challenges. Of course, the domestic defence doctrines still have firm positions even in the most liberal and multicultural society, but the most effective method to response the new threats is collective security in regional dimension. The transformation process of North Atlantic Treaty Organization is directed on such approach. So what challenges will face the New Security Concept of Alliance in short term perspective?

First of all we should underline that NATO have no plans to respond all threats in the world. It's not a global security project so transatlantic space has more or less defined borders. Try to classify the primary security challenges in Euro-Atlantic region.

Undoubtedly, conventional threats and post cold-war system challenges still remains in agenda. Such menaces as proliferation of weapon of mass destruction, in particular nuclear programmes of Iran and North Korea, mediation on resolving of frozen conflicts in Europe (Kosovo, Transnistria, Abkhazia and Southern Ossetia etc.), drug traffic struggle, international terrorism fighting (both concern Afghanistan) stay steadfast in competence of NATO strategic planners.

Globalization's downside produces the new kind of threats, instability in one country will indispensably influence others states in chain (f. e. – financial crisis at Greece in 2009 influenced a lot all EU members). Global community contributes rapid spread of all kinds of crises – political, economic and financial. For another hand globalization is also fuelling flagrant economic and social inequalities. Whole regions are failing to share in the benefits of world growth and instead of narrowing, the gap between richest and poorest is widening. As a result this situation is fraught with dangers for international stability. As well such order provokes immigration problems, when poorest countries in chain (for example – Romania, Bulgaria in EU) have no enough motivation to stop free migration of citizens to the rich western countries. It invokes rise of negative reaction, intolerance and xenophobia in such host countries (f. e. – eviction of gypsies at France in 2010). Global warming and climate changes represent another dangerous consequence of globalization. Development of high technologies, implementation of e-administration system in defence branch and even e-government for the whole state gives hackers a green light for widening of cyber attacks (f. e. – in 2007 all Estonian official establishments were paralyzed for 3 day after Russian hackers attack). Cyber terrorism is a new generation of threats planet should response effectively.

Obviously the list of security challenges would be supplemented in nearest future. Only common efforts of all NATO countries and their partners which work together on principle of mutual understanding and respect could promote the stability and give the basis for prosperity in transatlantic region.

Occasion to demonstrate above mentioned efforts had happened in the capital of Portugal. Lisbon summit of North Atlantic Alliance in November 2010 has marked the new era of Alliance's transformation. In few days of tough discussions the long term strategic direction of NATO development and its responsibilities were discussed.

During the Lisbon Summit on 19-20 November 2010, three major declarations were published as major outcomes of the meeting: the "Declaration by NATO and the Islamic Republic of Afghanistan on an Enduring Partnership," the "Declaration by the Heads of State and Government of the Nations contributing to ISAF," and the "Lisbon Summit Declaration." The first document was a joint declaration of the enduring partnership between NATO and Afghanistan; the second document served as an affirmation of the commitment to Afghanistan by the ISAF Troop Contributing Nations.

The Lisbon Summit also served as the forum for the adoption by the NATO Heads of State and Government of the new NATO Strategic Concept, which NATO Secretary General Anders Fogh Rasmussen stated "will develop modern capabilities, to defend against modern threats" and "will reach out to partners around the globe [1]."

The NATO Strategic Concept, which will serve as the "Alliance's roadmap for the next ten years," was described as the "vision for an evolving Alliance that will remain able to defend its members against modern threats and commits NATO to become more agile, more capable and more effective [2]."

The NATO Strategic Concept, entitled "Active Engagement, Modern Defence," outlines three essential core tasks that contribute to safeguarding NATO Alliance members: Collective Defence (defence and deterrence); Crisis Management (security through crisis management); and Cooperative Security (promoting international security through cooperation):

- Collective defence. NATO members will always assist each other against attack, in accordance with Article 5 of the Washington Treaty. That commitment remains firm and binding. NATO will deter and defend against any threat of aggression, and against emerging security challenges where they threaten the fundamental security of individual Allies or the Alliance as a whole.

- Crisis management. NATO has a unique and robust set of political and military capabilities to address the full spectrum of crises – before, during and after conflicts. NATO will actively employ an appropriate mix of those political and military tools to help manage developing crises that have the potential to affect Alliance security, before they escalate into conflicts; to stop ongoing conflicts where they affect Alliance security; and to help consolidate stability in post-conflict situations where that contributes to Euro-Atlantic security.

- Cooperative security. The Alliance is affected by, and can affect, political and security developments beyond its borders. The Alliance will engage actively to

enhance international security, through partnership with relevant countries and other international organisations; by contributing actively to arms control, non-proliferation and disarmament; and by keeping the door to membership in the Alliance open to all European democracies that meet NATO's standards.

Apart from the uncertainty around the conception of what constitutes an Article 5 attack, perhaps one of the most interesting observations is that the geographical scope of the new concept is relative small, focused on the Middle East and Eurasian countries. On the other hand, the zone of activity is expanding. Unlike the Cold War Alliance which was mainly defensive, the new threats as put forward in NATO's narrative pave the way for strategies that resemble the US preemptive doctrine, not only in physical but also in virtual spaces. While acts of piracy around the Horn of Africa are in retreat, internet piracy and virtual warfare are becoming more frequent. As the Wikileaks affair recently demonstrated, cyber-security is becoming more important. The involvement of NATO in cyberspace, already before its sixtieth anniversary, is one of the examples showing that NATO is moving beyond a military alliance alone and is becoming a security organization with wide-ranging objectives.

This expansion of NATO's activities is not without discussion. There are voices within Europe that question the need for modernization of NATO and consider the Alliance as an anachronism, no longer necessary in the current state of the world (the majority however does not oppose NATO and regards the organization as required to pursue peace and maintain a credible military capability). More importantly, displayed disunity in expeditionary missions like Afghanistan show that NATO's free expression of collective will is not without its problems. Increasing numbers of European countries hesitate to send troops to Afghanistan and the Dutch even withdrew their troops. Besides the expansion of activities, there is also discussion on the expansion of NATO itself. The open-door concept raises questions on what to do with countries beyond the Eastern border of the EU. It is not just Cyprus that is a sticking point, what about the Partnership for Peace countries? Should they achieve the possibility to enter NATO? More importantly, the new military doctrine Russia released in February 2010 stated that NATO enlargement is a primary external threat. Anchoring Russia within the Euro-Atlantic security architecture might appear as an impossible task, but it should be an urgent priority. Since Russia historically regards NATO with trepidation, but is more positive towards the EU, tightening of EU-NATO relationships may provide the opportunity for more optimistic Russia-NATO dialogue and for overcoming this 'final frontier'. It would make it also easier for Georgia and Ukraine.

Regarding Afghanistan, without doubts the most painful topic for NATO officers today, the transition strategy for next 4 years was adopted. The key word of the transition strategy is "training". Indeed, an increased effort to enable the Afghan army and police to assume full responsibilities for security across the whole country is the first condition to meet the 2014 deadline. Yet, the success of this strategy is not only bound up with the training of the local forces. Other several military and non military factors are implicated, which altogether concur to

determine the level of stability (or instability) of Afghanistan and require the Alliance to adopt a comprehensive approach to cope with all the multifaceted challenges of the Afghan crisis, like the new Strategic Concept clearly explains. In light of that, to complete the handover of the security responsibilities from ISAF to the local forces by the end of 2014, the Alliance has also to take stock of the outcome of the reconciliation and reintegration process, of the need for increasing good governance, of the pace of reconstruction and economic development, as well as of the involvement of external actors in the Afghan internal affairs. On this latter aspect, NATO has intensified its efforts to engage the neighboring states in the stabilization of Afghanistan. Positive outcomes in combating terrorism and extremism in Pakistan will be of the utmost importance to defeat the Afghan insurgency and bring stability all over the country. In this domain, the Iranian role should also be considered and addressed. On the whole, the transition strategy is challenged by numerous uncertainties and its accomplishment is all but granted. The Heads of State and Government of the Alliance are aware of that and for this reason in the Lisbon Summit Declaration have clarified that the strategy is conditions-based and not calendar-driven. Therefore, the 2014 deadline could be postponed according to the overall conditions in the field. This means that NATO is not rushing to withdraw from Afghanistan at all. As reasserted by the Heads of State and Government themselves, the Alliance will not give up its long-term commitment to consolidate the independence and democratic statehood of Afghanistan and to prevent the country from becoming a safe haven for terrorists and dangerous rulers again.

NATO is no more military or political organization in usual understanding. Year to year it's going to be the security hub for developed and developing countries. And obviously New NATO Security Strategy represents the next step o this direction.

LITERATURE

1. Strategic Concept For the Defence and Security of The Members of the North Atlantic Treaty Organisation, full text [web-version]. Access mode: <http://www.nato.int/lisbon2010/strategic-concept-2010-eng.pdf>
2. Ibid

ТУРЕЧЧИНА І ПРИЙНЯТТЯ НОВОЇ СТРАТЕГІЧНОЇ КОНЦЕПЦІЇ НАТО

*Кіра Спиридонова
(м. Київ)*

Лісабонський саміт НАТО, що відбувся 19-20 листопада 2010 року, став знаковим не лише через прийняття нової Стратегічної концепції Північноатлантичного альянсу на найближчі 10 років, обговорення питання „афганізації” ситуації в Афганістані (що не може не нагадувати Гуамську доктрину в зміненому вигляді? й про ситуацію, які існувала на той час у В'єтнамі), проведення окремого саміту НАТО-ЄС і обговорення відносин з Російською Федерацією, а й через своє особливе значення для деяких акторів, в тому числі і Туреччини, яка, хоча і не знаходиться географічно у Центрально-Східній Європі, є практично сусідом України – враховуючи спільний вихід до Чорного моря, можна казати про Туреччину як про сусіда першого порядку.

Лісабонський саміт показав, що Туреччина готова захищати свої національні інтереси в НАТО, не бажаючи сваритися зі своїми сусідами. Каменем зіткнення став американський проект по розміщенню елементів системи протиракетної оборони на території Туреччини, що мотивувалося ядерною загрозою з боку Ірану. З огляду на такий підхід, саме Туреччина ставала основною ланкою системи ПРО, враховуючи і її розвинену військово-промислову інфраструктуру, і безпосередню близькість до Ірану. Втім, ще до відкриття саміту прем'єр-міністр Туреччини Реджеп Тайїп Ердоган розкрив зміст листа, який він написав у зв'язку з можливим встановленням на території Туреччини елементів систем ПРО. Ердоган повідомив журналістам, що він передав президенту США Бараку Обамі пріоритети і побоювання Туреччини в цьому питанні.

З приводу того, хто буде керувати цією системою у разі її встановлення, Ердоган заявив, що, безумовно, управління повинне бути довірено Туреччині, інакше, за його словами, неможливо було б досягнути будь-якої домовленості.

Ердоган також вказав, що питання встановлення ПРО слід розглядати як питання, що має відношення в цілому до інтересів НАТО, підкресливши, що система протиракетної оборони не повинна функціонувати як загроза проти будь-якої конкретної країни. За його словами, турецькі збройні сили ведуть роботу по налагодженню технічної інфраструктури системи.

Ключовим виразом, як зрозуміло, виступає те, що ПРО не повинна бути спрямована проти конкретної держави-потенційного агресора. Керівництво Туреччини надавало вагомні аргументи, що пояснюють позицію Анкари.

Ще до саміту, президент А. Гюль повторив неодноразово висловлену думку про те, що НАТО є оборонною організацією і не може діяти проти будь-якої країни, створюючи для неї загрозу (тобто в такому разі це була б не

відповідь і не попередження можливої агресії, а ситуація, коли НАТО сама стає загрозою у сучасному світі). Багато держав світу оснащені балістичними ракетами, цілком можлива зміна ситуації, число подібних країн може збільшитися або зменшитися, але система оборони повинна захищати від будь-якої такої загрози. „Туреччина виступає категорично проти згадки у зв'язку з цим будь-якої конкретної країни”. Основна мета рішення про розгортання ПРО повинна полягати в забезпеченні безпеки і оборони союзників по НАТО від ризиків і загроз, які несе з собою глобальне поширення балістичних ракет. Увага має бути спрямована саме на небезпеку розповсюдження ядерної зброї в цілому. Тобто у варіанті Туреччини ПРО виступає як засіб боротьби з традиційними загрозами – у даному випадку, з поширенням зброї у світі, а не може бути спрямованою проти конкретного суб'єкта міжнародних відносин, що означало б повернення до протистояння, аналогічного до того, що існувало за часів „холодної війни”, лише з тією різницею, що загрозою виступав би Іран.

Більш того, А. Гюль зазначив, що з самого початку обговорень даного питання, Туреччина інформувала союзників про те, що не погодиться на згадування конкретної держави, особливо Ірану або іншої країни, незалежно від того, чи є вона сусідом Туреччини чи ні (зрозуміло, до чого це все говорилося), в якості мети розгортання європейської системи ПРО.

Президент підкреслив, що, приймаючи рішення в рамках НАТО, Туреччина керується, перш за все, своїми національними інтересами, і тільки потім принципом солідарності союзників.

По-друге, він повторив раніше виражену вимогу Ердогана про участь Туреччини в управлінні елементами ПРО, які планується розмістити на турецькій території. Мова не йде про винятковий контроль над системою, що відноситься до компетенції НАТО, однак, Анкара не хоче опинитися в ситуації п'ятидесятирічної давнини, коли з її території було вивезено американські ракети класу «Юпітер» через американо-радянські домовленості під час врегулювання Кубинської кризи у жовтня 1962 року фактично без консультування з нею самою.

Напередодні саміту НАТО Туреччина проінформувала про свою позицію всіх членів Альянсу. 14 жовтня на зустрічі міністрів закордонних справ НАТО, а також в ході подальших контактів керівництво Туреччини озвучило свій принциповий підхід до питання про розгортання системи ПРО:

- Система ПРО повинна бути не американським проектом, а проектом Альянсу, в якому рішення приймаються консенсусом, що дозволяє Туреччині використовувати право вето;

- Відповідно до принципу неподільності безпеки система ПРО повинна поширюватися на всю територію Туреччини, при цьому всім державам-членам НАТО слід взяти участь у зусиллях зі створення системи;

- Необхідно сформулювати визначення того, що розуміється під загрозою, пов'язаною з балістичними ракетами без вказування конкретної держави.

У той же час загальний підхід НАТО до врегулювання даних аспектів полягав у тому, що треба спочатку прийняти принципове рішення, а потім обговорювати окремі деталі.

Варто відзначити, що незалежна позиція Анкари в ході попередніх переговорів щодо ПРО викликала в західних ЗМІ чергову хвилю популярних останніми роками ідей про зміну вектора зовнішньополітичного розвитку Туреччини.

Загалом, стало зрозуміло, що в нових умовах постбіполярного світового устрою, де на перше місце виходять глобальні проблеми людства і боротьба з ними, зовнішня політика Туреччини, як і багатьох інших країн, набула нових форм – а скоріше, більшої незалежності. Керівництво Туреччини, відповідаючи на питання про „зміну курсу”, неодноразово підкреслювало, що сама по собі постановка даного питання носить некоректний характер, оскільки положення Туреччини в регіоні і в світі дозволяє їй проводити багатовекторну зовнішню політику без шкоди для її традиційних відносин із західними країнами. Більш виражена, ніж у період „холодної війни”, артикуляція національних інтересів Туреччини не означає, що Анкара відмовляється від вестернізації. Як і будь-яка інша суверенна держава, Туреччина не зобов’язана „автоматично” схвалювати будь-який запропонований НАТО проект, приймаючи відведену їй роль і покладатися на її відповідальність. І це не може на радувати.

У новій Стратегічній концепції НАТО, прийнятій у Лісабоні, знайшли своє відображення побажання турецької сторони. У концепції зафіксовано, що при створенні системи ПРО жодна країна не буде розглядатися в якості загрози. Туреччина розцінила цю ситуацію як успіх своєї дипломатії, яка домоглася забезпечення інтересів Анкари в питанні глобального значення.

Саміт НАТО в Лісабоні, дійсно, можна назвати успішним для Туреччини, оскільки вона змогла вирішити, принаймні, два важливих завдання: зберегти і навіть зміцнити добрі відносини з Іраном і, одночасно, зміцнити своє становище в НАТО, знову взявши на себе роль форпосту оборони, проте, в найбільш прийнятній для себе формі. Тим не менш, це не означає безхмарного майбутнього подальших відносин Анкари з Альянсом. Очевидно, що Туреччині належить нелегке завдання вибудовування балансу між відносинами зі своїми регіональними партнерами і співпрацею із західними союзниками, які все частіше бачать для себе загрози з боку країн ісламського світу, що включає в себе і саму Туреччину.

ВІДНОСИНИ НАТО – РОСІЯ: ПЕРСПЕКТИВИ СПІВПРАЦІ ПІСЛЯ ЛІСАБОНСЬКОГО САМІТУ

Юлія Комлякова

Довгий час відносини між Російською Федерацією та Організацією Північноатлантичного договору характеризувались певною недовірою, або навіть ворожістю, задекларованою у доктрині національної безпеки РФ.

З моменту підписання Північноатлантичного договору 4 квітня 1949 р. і до кінця 1980-х рр. відносини Кремля з НАТО розвивались у контексті міжблокового протистояння «Схід-Захід».

Із закінченням «холодної війни» починається процес поступового переходу від конфронтації до конструктивного співробітництва обох сторін. У 1992 р. Росія увійшла до складу Ради північноатлантичної співпраці (з 30 травня 1997 р. – Рада євроатлантичного партнерства), а 22 червня 1994 р. приєдналась до Програми «Партнерство заради миру» [1].

Прихід до влади в Сполучених Штатах Барака Обами спричинив перехід двосторонніх відносин з Росією на якісно новий рівень так званого «перезавантаження», що неодмінно призвело і до ще більшого потепління відносин між РФ і НАТО, яка, в свою чергу, у новій стратегічній концепції зазначила, що більше не являє собою жодної загрози для Росії, і це стало, фактично, оголошенням закінчення епохи протистояння.

Цей факт не знайшов одностайності думок серед російських військових та дипломатів. Адже перші наголошують на воєнній зазрозі, яка йде від Альянсу, і на можливій втраті суверенітету в управлінні власними збройними силами, а інші переконані в тому, що війська країн НАТО, що розташовані в безпосередній близькості з кордоном Росії, не являють собою жодної загрози, як і сам військовий блок жодним чином не зможе завдати будь-якої шкоди суверенітету Російської держави.

Незважаючи на подібну полеміку значною для партнерських стосунків НАТО – РФ стала участь Росії у Лісабонському саміті Альянсу, що відбувся у столиці Португалії 20 листопада 2010 року. В його рамках пройшло засідання Ради Росія – НАТО.

На сьогодні найголовнішими питаннями у двосторонньому співробітництві є: сфера Протиракетної оборони, ядерні програми, обмеження у застосуванні сили, Афганське питання, трансформація функцій Ради Росія - НАТО, та нова архітектура Європейської безпеки [3].

Щодо цих питань Росія поступово приєднується до програм, запропонованих НАТО. Так, Альянс запросив Росію до участі у проекті створення територіальної системи протиракетної оборони для євроатлантичного регіону; сторони домовились про спільне визначення загроз у євроатлантичному регіоні, та засобів їх запобігання; окреслили перспективи практичного співробітництва по проблемі Афганістану, включаючи боротьбу з наркотрафіком, піратством і тероризмом,

нерозповсюдження зброї масового знищення, а також співробітництво з реагування на природні катастрофи.

Проте, Росія не братиме участі у жодній з програм, за умов, якщо вона не зможе впливати на прийняття рішень, бо вона є самодостатнім актором, який має свої власні технологічні системи, і зацікавлена у рівноцінній взаємодії різноманітних технологічно-інформаційних систем. Тому, коли мова йде про взаємодію систем ПРО НАТО і Росії, то тут головним елементом співробітництва має стати обмін інформаційними даними. За таких умов система ЄвроПРО буде лише додатком до концепції ядерного стримування Альянсу, за умов, якщо буде створено «ракетний щит» від Ванкувера до Владивостоку, який би зв'язав систему ПРО США, НАТО, та національні системи ПРО Росії. Загалом нова стратегічна концепція Альянсу розцінює ядерне стримування як фактор, що має значення доти, доки у світі є інші ядерні держави. В той же час пропозиція генерального секретаря НАТО про створення глобальної системи ПРО створює передумови для подальшої денуклеїзації Європи. Також можна припустити, що спроби створити європейську систему ПРО є спробою створення фрагменту нової архітектури євроатлантичної безпеки (АЄАБ) за ініціативою Д.Медведєва [2]. Зрозуміло, що нова система має створюватися на певному підґрунті. В російській ініціативі таким підґрунтям бачиться ОБСЄ, а не НАТО, яка будується (розширюється) та функціонує з використанням цих критеріїв (правда, не завжди послідовно та успішно), тому, що у випадку ОБСЄ Росії не потрібно набувати нових якостей (оскільки ця організація працює в дуже широкому ціннісному спектрі і стосовно обмеженого переліку загроз), а у випадку НАТО — треба запроваджувати і втілювати кардинальні внутрішні трансформації. Загалом, можна сказати, що ця ініціатива є спробою Росії знайти своє місце в новому світовому порядку, що відповідало б власному уявленню про стан та імідж держави.

Обабіч із проблемами ПРО та АЄАБ виступає і проблема військового співробітництва між РФ та НАТО, що має на меті підвищення здатності сил Росії та НАТО здійснювати спільну роботу при підготовці до спільних військових операцій у майбутньому. В рамках цього співробітництва було раніше підписано низку документів, серед яких: «Політико-військові керівничі вказівки з підвищення оперативної сумісності сил Росії і держав НАТО», які було прийнято міністрами оборони на засіданні Ради Росія – НАТО у 2005 р.[3]; Угода про статус сил (військ) програми «Партнерство заради миру»[4]. Зараз ініціативи в області оборонної реформи зосереджено на розвитку збройних сил, кадровій роботі й управлінні фінансовими ресурсами, реформі оборонної промисловості, пом'якшенні наслідків оборонної реформи та оборонному аспекті боротьби з тероризмом.

Сьогодні глобальні виклики безпеці, такі як терористичні акти, загроза від хімічних, бактеріологічних, радіологічних та ядерних засобів, кіберзлочинність, психосоціальні наслідки тероризму, транспортна та екологічна злочинності і екотероризм не залишають осторонь РФ та НАТО, тому під егідою Комітету програми «Наука заради миру та безпеки» Рада

Росія-НАТО проводила роботу з протидії новим загрозам та викликам через співпрацю в сфері науки і екології.

Каменем спотикання у двосторонніх стосунках стало питання боротьби з наркотафіком у Афганістані, через звинувачення з боку Росії у тому, що НАТО недостатньо уваги приділяє цьому питанню, а саме не достатньо жорстко стоїть на вимозі знищення макових посівів, апелюючи тим, що це спричинить погіршення і без того низького рівня життя афганських селян. У свою чергу Росія заявляє, що заходи по боротьбі з наркоіндустрією в Афганістані повинні мати комплексний характер і охоплювати усі сфери від ліквідації наркопосівів, знищення наркоінфраструктури до внесення наркодилерів до санкціонованого списку Ради Безпеки ООН. Треба зазначити, що Росія ладна вдатися і до більш рішучих дій у цій сфері, бо саме Росія є однією з країн, яка найбільше потерпає від цього явища. За даними ООН Росія займає перше місце за споживанням героїну: на її долю випадає 21% з 90% героїну, що виробляє та експортує Афганістан [5]. Звісно, співпраця з цього питання не припиняється, і в рамках Лісабонського саміту між Російською Федерацією та Північноатлантичним альянсом було підписано спільну заяву, у якій сторони висловили намір продовжити знищення наркоінфраструктури і, в першу чергу, нарколабораторій [6].

Надзвичайно важливим, за умов, коли Росія увійшла у фазу активного діалогу з НАТО, є реформування основного органу співпраці – Ради Росія – НАТО, ажде останнім часом він перетворився на фактично фіктивний орган, і зовсім не відповідає поточному рівню співробітництва між партнерами.

Як наголошує Генеральний секретар НАТО Андерс Фог Расмуссен Лісабонський саміт Альянсу має стати однією з найважливіших подій в історії організації [7]. У свою чергу Росія підкреслює, що остаточний варіант нової стратегічної концепції віддзеркалює бажання держав-членів Альянсу розвивати конструктивні стосунки з Росією, рухаючись в бік повноцінного партнерства. Тому у своїх стосунках з НАТО Росія беззаперечно просунулась в бік налагодження партнерських стосунків, навіть, не дивлячись на усі розбіжності та труднощі, які їй ще доведеться подолати.

Сторони спільно визначили ті виклики безпеці, які сьогодні стоять перед країнами НАТО та Росією. Найважливішим є те, що серед цих загроз нема жодної зі сторін. Країни НАТО та Росія сьогодні письмово підтвердили, що, стикаючись з чисельними проблемами безпеки, вони не загрожують одна одній. І цей факт чітко розмежовує минуле та майбутнє відносин Росія – НАТО. Головною метою участі Росії у саміті є її бажання перейти від порожніх декларацій про дружбу та співробітництво до реальних дій, бо цього вимагає сучасний стан міжнародних відносин.

ЛІТЕРАТУРА

1. Отношения Россия-НАТО. Министерство иностранных дел Российской Федерации. Департамент информации и печати \ \ Доступ

з:<http://www.mid.ru/ns-dos.nsf/8aa6d005cdf4b79432569e70041fdc5/f92389c8e831c01bc3257376001c15d2?OpenDocument>

2. Сунгуровський М. Проблеми створення нової архітектури європейської безпеки \ \ Доступ з: http://www.razumkov.org.ua/ukr/article.php?news_id=832
3. Совет Россия-НАТО. Ключевые области сотрудничества в рамках СРН. Доступ з: <http://www.nato.int/issues/nrc/cooperation-ru.html>
4. Соглашение о статусе сил (войск) программы «Партнерство ради мира». \ \ Доступ з: http://www.nato.int/cps/ru/SID-48017896-C1166132/natolive/topics_50086.htm
5. Всемирный доклад о наркотиках 2010 года \ \ Доступ з: <http://search.un.org/search>
6. ФСКН: РФ и США продолжают уничтожать нарколаборатории в Афганистане \ \ Доступ з: <http://rian.ru/politics/20101115/296553163.html>
7. Расмуссен: Предстоящий саммит будет одним из важнейших в истории НАТО// <http://news.liga.net/smi/NP100226.html>

РЕЗУЛЬТАТЫ САММИТА НАТО В ЛИССАБОНЕ

Дарья Иголкина

Новая стратегическая концепция Североатлантического альянса была сформулирована на саммите в Лиссабоне 20 ноября 2010 года. Современные Изменения в международных отношениях требуют трансформации направления действий НАТО. По этому поводу генеральный секретарь НАТО Андерс Фог Расмуссен, описывая эволюцию Организации Североатлантического договора, и выделяя в его истории три основных этапа, объясняет: «НАТО 1.0 – это военно-политический альянс с момента своего создания в 1949 года и до падения железного занавеса; НАТО 2.0. – Альянс с момента окончания «холодной войны». Теперь же пришло время для НАТО 3.0» [1].

Созданный чтобы защищать своих членов от нападения извне во времена «холодной войны» и биполярного мира, Североатлантический альянс должен модернизировать свои вооруженные силы, чтобы проивостоять новым угрозам, таким как пиратство, кибератаки, угроза безопасности энергетических поставок. Усложняет задачу организации то, что очень часто сложно установить, кто совершает кибератаку. Также НАТО необходимо учитывать и еще один современный фактор – распространение в мире новых военных технологий, в частности ракет, способных поражать цели на территориях, находящихся под защитой Альянса. По утверждению Андерса Фог Расмуссена, таких стран более тридцати, включая Иран.

Сотрудничество стран-участниц саммита в Лиссабоне по Афганскому вопросу было успешным. Сейчас в стране действуют 150 тысяч военнослужащих стран НАТО и их союзников. Начиная с 2011 года, афганские национальные вооруженные силы начнут брать на себя ответственность за операции в области безопасности на территории государства. К октябрю 2011 года намечено подготовить 300 тысяч афганских солдат и полицейских. Цель данной программы – переход к полному обеспечению безопасности в стране афганцами к концу 2014 года [2]. Вторая часть программы – «афганский транзит» - заключается в том, что по территории России пройдет транспортировка невоенных грузов НАТО. После завершения военной миссии, Альянс намерен играть в Афганистане поддерживающую роль.

А вот для России отводится другая роль – усилить качественно и количественно армию Афганистана на безвозмездной основе. Будет создан совместный фонд технического обслуживания вертолетов в Афганистане, увеличены собственно поставки вертолетов, а также масштабы подготовки афганских летчиков, технических специалистов в России. Все это зафиксировало растущее участие РФ в афганской кампании [3].

На Лиссабонском саммите была принята «дорожная карта» - перспективный план действий НАТО на ближайшие десять лет, в котором одобряется идея создания для евроатлантического региона системы

противоракетной обороны, способной защитить территорию всех стран-членов НАТО. Саммит в Лиссабоне принес с собой дипломатический прорыв в международные отношения: Россия не исключает сотрудничество с НАТО в вопросах создания противоракетной обороны. Президент РФ Дмитрий Медведев отметил, что наиболее приемлемым вариантом в решении этого вопроса считает создание в Европе «секторальной системы противоракетной обороны», но что эта тема требует отдельного анализа. Сами европейцы и государства НАТО пока ещё не представляют себе окончательно, что из этого получится, как это все будет выглядеть, сколько это будет стоить, наконец. Но в то же время все понимают, что, в целом, система противоракетной обороны только тогда представляет какую-нибудь ценность, когда она является универсальной. [4]. ПРО Россия - НАТО может быть создана в среднесрочной перспективе.

В совместном заявлении сторон говорится, что Россия и НАТО не угрожают друг другу и имеют общие цели [5]. Это означает отход от доктрины сдерживания, перемену мышления. Естественно, что сотрудничество с НАТО для России приемлемо только на равных позициях. Причем это должно касаться не только тех вопросов, где интересы двух акторов полностью совпадают, (то есть Афганистан – *Д.И.*), но также и спорной сферы, как например было с намерением разместить элементы ПРО США в Чехии и Польше.

Дмитрий Медведев заявил об альтернативах развития международных событий: либо будет осуществлено совместное сотрудничество в сфере создания новой противоракетной обороны, либо – проявится новый виток гонки вооружений [6]. Естественно, сейчас в условиях мирового экономического кризиса новая гонка вооружений будет слишком изнурительной и тяжелой для экономик стран, что соответственно отразится на социальной политике и на общественной реакции.

Вопросом вооружения обеспокоены также европейские государства. НАТО и Европейский союз связывает стратегическое партнерство, которому Североатлантический альянс придает большое значение. Согласно официальной доктрине НАТО, европейская политика в области безопасности и обороны служит интересам трансатлантического партнерства и безопасности. Однако на встрече в Брюсселе в октябре этого года американцы высказали свою обеспокоенность тем, что европейцы слишком урезают свои расходы на оборону. В общей сложности военные расходы европейских участников блока сократились с 228 миллиардов евро в 2001 году до 197 миллиардов в 2009 г. [7]. Один из способов уменьшить расходы во время кризиса – объединить военные ресурсы, о чем договорились Франция и Великобритания, две европейские ядерные державы. Не отказываясь от своего суверенитета две страны будут совместно использовать центры ядерных испытаний и свои авианосцы, чтобы сохранить военную мощь при меньших затратах.

Чем дальше проходит сокращение вооруженных сил стран НАТО, тем больше это исключает теоретическую возможность военного конфликта

между Альянсом и Россией. Возможно, в ближайшей перспективе стороны смогут зафиксировать де-юре положение, которое создано де-факто подписанием нового договора о европейской безопасности.

Новая Стратегическая концепция предлагает странам-партнерам во всем мире дополнительные возможности для ведения диалога и сотрудничества и заявляет о приверженности НАТО делу укрепления сотрудничества с Россией. Она также решительно оставляет дверь открытой для вступления в НАТО новых членов из числа европейских демократических стран.

В документе подчеркивается, что НАТО должна быть готовой к тому, чтобы играть активную роль в операциях кризисного регулирования, когда бы она ни была призвана действовать. Наконец, в концепции указано, что Североатлантический союз должен оставаться экономически целесообразным и сделать внутреннюю реформу ключевым аспектом своей деятельности в будущем [8].

От принятых на Лиссабонском саммите изменений зависит дальнейшее развитие международных отношений. О будущем можно судить по ключевым результатам заседания совета Россия-НАТО: там было зафиксировано расширение сотрудничества России и Альянса в Афганистане, создание совместной системы ПРО и фиксация отсутствия взаимных военных угроз. Все это позволяет надеяться на построение новой системы безопасности в мире, которая будет устраивать обе стороны, два влиятельных актора международных отношений – Россию и США, и гарантировать стабильность в европейском регионе.

ЛИТЕРАТУРА

1. Лиссабон – НАТО 3.0. – Режим доступа: <http://libymax.ru/p=17306>
2. Афганистан – в программе саммита НАТО.- Режим доступа: <http://ru.euronews.net/2010/11/19/nato-set-to-endorse-afghan-exit-plans-at-summit>
3. Разговор в Лиссабоне про Афганистан и совместную безопасность. – Режим доступа: <http://www.rian.ru/analytics/20101122/299514647.html>
4. Итоги саммита Совета Россия-НАТО. - Режим доступа: <http://ru.euronews.net/2010/11/21/nato-and-russia-agree-on-missile-defence>
5. Дипломатический прорыв Россия – НАТО: общее ПРО в Европе. – Режим доступа: <http://ru.euronews.net/2010/11/21/how-realistic-is-nato-russia-missile-shield-deal>
6. Медведев предупреждает об опасности новой гонки вооружений. – Режим доступа: <http://news.liga.net/news/N1034438.html>
7. Европейские члены НАТО сокращают расходы на оборону. – Режим доступа: <http://ru.euronews.net/2010/11/15/nato-grapples-with-financial-restraint>
8. НАТО приняла новую стратегическую концепцию. – Режим доступа: http://www.nato.int/cps/ru/natolive/news_68172.htm

ВОЕННО-ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ УКРАИНЫ: НАТО ИЛИ ИНИЦИАТИВА РОССИИ ПО ЕВРОПЕЙСКОЙ СИСТЕМЕ КОЛЛЕКТИВНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ

Сорокина А.А.

Согласно определению, предложенному Ярославом Жалило, экономическую безопасность можно рассматривать как способность национальной экономики к расширенному воспроизводству с целью удовлетворения потребностей собственного населения и государства, а также способность сохранять устойчивость к воздействию внутренних и внешних угроз. Данное определение в целом не вызвало возражений у экспертов, хотя некоторые из них высказали определенные замечания. В частности, указывалось на то, что целесообразно использовать вместо термина «расширенное воспроизводство» выражения «устойчивый рост (рост ВВП)», «устойчивое развитие». Средняя оценка уровня безопасности составила 1,3 балла по 5-балльной шкале, что соответствует характеристике «низкий» (рис. 1) [1].

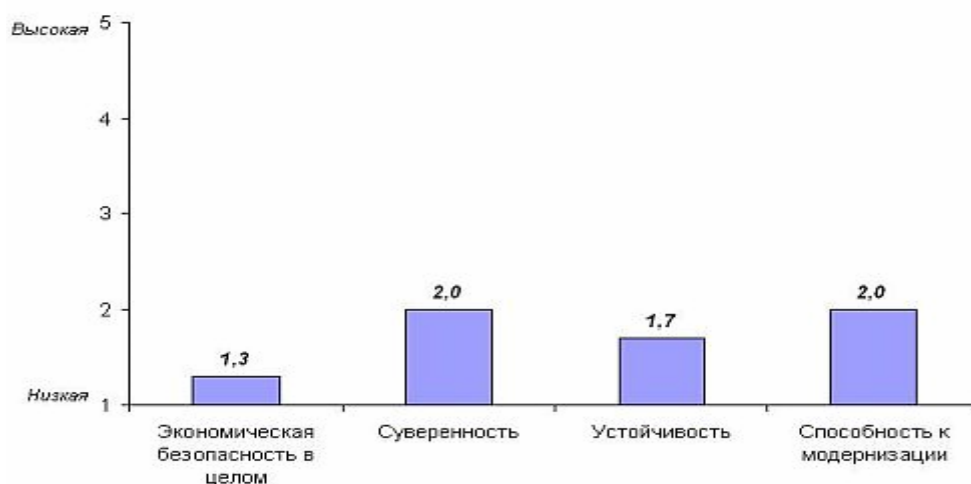

Рис. 1. Экспертная оценка экономической безопасности Украины и ее ключевых характеристик (по 5-балльной шкале)

В последние годы Украина, находящаяся в поиске собственного ответа на т.н. «дилемму безопасности», совершала дрейф в сторону евроатлантической парадигмы европейского миропорядка – активизировала отношения с НАТО и ЕС (вплотную приближаясь к вступлению в Альянс и к Соглашению об ассоциации). Однако последние события, усугубленные общеевропейской «усталостью от Украины», качнули «чашу весов» в обратную сторону. Украина уже закрепила у себя геополитическое присутствие России (лидера ОДКБ), вплотную приблизилась к проекту геоэнергетической интеграции. На очереди – вопрос «российском модели» новой архитектуры безопасности в Европе, инициированный т.н. «процессом

Корфу», в котором, например, таким структурам как ГУАМ места практически не остается. Нет сомнений, что подчинение Украины «евразийскому» сценарию трансрегионального развития может достаточно серьезно осложнить позиции Украины «на западном направлении» (и без того постоянно подрываемые изнутри – «шоу в парламенте» и прочим). Так, в частности вопрос членства Украины в НАТО исчезнет из «повестки дня». Оставляя за скобками вопрос того, действительно ли Украине необходимо это членство, нельзя не отметить, что ситуация когда «двери НАТО открыты» для нас предпочтительна. Согласимся, что статус холостяка имеет явные преимущества перед обетом безбрачия.

Своеобразным выходом из формирующегося «геостратегического шпагата» – внешнего измерения «дилеммы безопасности» – видится максимально активное участие в «европейском проекте», институционализированном ЕС и дополненном ГУАМ. Однако для успеха на этом направлении Украине необходимо рассматривать евроинтеграцию ни в терминах самоцели («интеграция ради интеграции»), ни в терминах «тандема» НАТО-ЕС, ни в терминах противостояния с Россией. В этом случае потенциальный «многоугольник» НАТО-ЕС-Украина-Россия может стать принципиально значимым, что поможет Украине выйти из «серой зоны».

Подписывая соглашение о продлении базирования ЧФ РФ в Украине до 2042 года, Виктор Янукович также заявил, что Украина поддерживает инициативу президента РФ о рассмотрении концепции европейской системы коллективной безопасности.

Вопрос состоит в том, что на сегодняшний день проект создания общеевропейской системы безопасности остается всего лишь проектом. Никто ни со стороны Брюсселя, ни со стороны Москвы, не раскрыл точного механизма работы такой организации, обеспечения нормами международного права деятельности подобной структуры [2].

В стране, в общем представлении, сохраняется прозападный политический курс, который в государственном масштабе декларируется только президентским уровнем руководства. Выбранный курс опирается на всеобщие ценности демократии, прав человека и законности. Ведь, надо признать, что Североатлантический союз с момента своего создания стремится обеспечить справедливый и устойчивый мирный порядок в Европе.

В то же время, объективный анализ ситуации свидетельствует о том, что Украина не готова к вступлению в НАТО. Виновность за такое положение, по степени ответственности, возлагается на следующие субъекты:

а) Собственно на государство Украина: властную группировку, олигархов и неинформированное, а значит, необразованное в этой сфере население.

б) На власть Российской Федерации и ее политику, слагаемой которой является мощная антинатовская и антиевропейская информационная

кампания, направленная на срыв прозападного политического курса Украины.

в) На «старых членов» НАТО: Германию, Францию, Италию и других и их политику.

Но самое важное здесь заключается в том, что Украина действительно не готова по суммарному уровню необходимых стандартов вступить сегодня в НАТО [3].

Так, подводя итог всему вышеобозначенному, следует заключить, что на сегодняшнем этапе Украине следует развивать отношения с НАТО, но, заглядывая в будущее, поддерживать дискуссию с европейскими и российскими партнерами все же стоит. Не мы будем принимать решение о создании системы безопасности – мы скорее будем игроками второго эшелона, но, в то же время, участвовать в подобных дискуссиях, предлагать собственные альтернативы стоит. Во-первых, это неплохой тренинг для нашей дипломатии, во-вторых, для того, чтобы создание новой системы европейской безопасности не обошлось без нас.

ЛИТЕРАТУРА

1. Актуальные вопросы экономической безопасности Украины. [Электронный источник]. – Режим доступа: <http://www.sofia.com.ua/page119.html>

2. А. Шумакова. Украина, НАТО и инициатива России по европейской системе коллективной безопасности. [Электронный источник]. – Режим доступа: <http://flot2017.com/show/opinions/23157>

3. Вадим Гречанинов. НАТО и ОДКБ: Запад, Россия и Украина в новой геополитической обстановке. [Электронный источник]. – Режим доступа: <http://flot2017.com/show/analitics/10394>

ФЕНОМЕН ПОД НАЗВАНИЕМ WIKILEAKS

Олег Поправко

В конце ноября 2010 в интернет-пространстве произошло событие мирового масштаба. Сайт Wikileaks, публиковавший ранее информацию о войне американцев в Ираке и Афганистане, вынес на обозрение всему миру депеши Дипломатов США. В наличии у организаторов публикации их около 250 000. Многие из них планируется опубликовать как на сайте Wikileaks, так и в ведущих газетах Европы и США. В уже известных материалах имеются сведения об экономике и политике многих стран мира, мнения американских дипломатов о различных политиках и общественных деятелях, данные о переговорах между странами и другие всевозможные конфиденциальные и секретные данные, которые передают дипломаты США. Публикация этих материалов вызвала широчайший общественный резонанс. Соединенные Штаты назвали это событие террористическим актом и стали преследовать основателя сайта – Джулиана Ассанджа. Это, в свою очередь, вызвало бурю протестов в демократических странах. Теперь тысячи людей по всему миру пытаются помочь Ассанджу и его детищу. Раскрытие секретных документов действительно стало серьезным ударом по всей системе международных отношений. Но что кроется за этим событием, и неужели «маленькие люди» смогли взломать систему обмена информацией дипломатов мощнейшего государства в мире?

Переписка дипломатов осуществляется в закрытой сети правительства США SIPRNet. Программа обмена данными между различными ведомствами была внедрена после анализа событий 11.09.2001. Системным администратором в SIPRNet служил 22-летний рядовой первого класса Брэдли Мэннинг, имевший полный доступ к дипломатическим депешам. Власти США подозревают его в передаче секретных данных сайту Wikileaks, и сейчас он находится в военной тюрьме в штате Вирджиния.

Вторым соучастником является сам основатель сайта Джулиан Ассандж. За публикацию переговоров его посадить в тюрьму не позволяет законодательство США. Однако власти Швеции обвинили его в изнасиловании двух шведок в августе 2010 года. Его арестовали, но в итоге отпустили под залог, несмотря на протесты блюстителей порядка. Он обещает продолжать публикацию материалов Госдепартамента США и, как выяснилось в середине января 2011 года, разглашению может послужить информация о счетах в швейцарских банках известных политиков, чиновников, артистов и других известных лиц.

Итак, по официальной версии, имеется два виновных во всем деле. Но вопросов в нем отнюдь не меньше. Главный вопрос в этой истории - являются ли опубликованные документы достоверной информацией? В США многие заявляют, что все материалы правдивы, но очень часто распространенные версии оказываются самыми абсурдными и лживыми. На данном этапе невозможно что-либо утверждать со стопроцентной точностью,

однако на основе имеющихся фактов можно прояснить ситуацию и определить приблизительную структуру всего дела и даже сделать соответствующие прогнозы.

Версия американских властей о том, что рядовой Мэннинг является источником данных для Wikileaks, с самого начала казалась, мягко говоря, сомнительной. Его уже арестовывали в мае текущего года по обвинению в передаче порталу данных о военных действиях американцев в Ираке и Афганистане. Почему он до сих пор занимал должность сисадмина SIPRNet неизвестно. Даже если юридически не было оснований его посадить или хотя бы уволить с работы, то у США как сверхдержавы были все возможности изолировать этого человека от правительственной сети, неважно каким образом. Уволить его было элементарно, однако Мэннинг остался на своей должности. Человек, занимающийся кражей секретной информации, должен быть наказан, и это понимают правительства всех стран мира, даже самых демократичных. Одного этого факта достаточно, чтобы показать всю абсурдность истории, особенно ее начала. И даже если США закрыли глаза на деятельность рядового и позволили ему работать дальше, то, как ему удалось незаметно переправить такой объем информации (250 000 сообщений)? Неужели правительственная сеть, предназначенная для обмена данными, среди которых попадаются под грифом «конфиденциально» и «секретно», оказалась такой незащищенной и неконтролируемой? В это плохо верится. США после 11 сентября извлекли массу уроков, и допустить такой глупый промах они не могли. Не та страна. Таким образом, мы имеем первое веское доказательство лживости официальной теории, которую предлагают американские власти.

Второй частью антитезиса к версии правительства США являются их же заявления. Многие американские эксперты и политики сообщают, что опубликованные данные являются достоверными. При этом они говорят о возможных катастрофических последствиях «слива». Например, конгрессмен от Республиканской партии Питер Кинг считает, что публикация дипломатической переписки это "хуже, чем физическое нападение на американцев" и сравнивает Wikileaks с террористами. С ним соглашается сенатор от Демократической партии Дэйв Файнштейн. В Белом доме назвали публикацию секретных документов опрометчивым поступком, представляющим опасность для многих - дипломатов, сотрудников спецслужб, военных и гражданских лиц. К тому же, сайт Wikileaks.org закрыт, Ассанджа преследуют, а Мэннинг сидит за решеткой. Таким образом, американские представители стараются убедить весь мир в серьезности последствий публикации. Следуя элементарной логике, становится ясно, что США делают все для того, чтобы доказать достоверность документов. Загвоздка состоит в том, что такая реакция неестественна и с точки зрения государственности ущербна. Если бы США были уверены в том, что в украденных депешах содержится важная, и что еще более важно, достоверная информация, они бы назвали произошедшее распространением дезинформации и спекуляцией свободой слова. Это, конечно не факт, однако

в данном случае налицо явный дефицит информации, поэтому всю историю с Wikileaks приходится разбирать, следуя логике и имеющимся немногочисленным фактам. США намеренно вводит общество в заблуждение, акцентируя на серьезности информации и еще большей серьезности последствий. Слишком частое повторение определенной позиции вызывает сомнение насчет искренности власти. Вспомним 11 сентября 2001 года: после трагедии американцы сделали все возможное, чтобы убедить весь мир в официальной версии, даже сняли несколько достаточно крупнобюджетных фильмов. Хотя существуют альтернативные версии, имеющие свои веские аргументы, которые, однако, в США и ЕС не воспринимают серьезно. В 1983 году после инцидента с южнокорейским Боингом 747 Рейган назвал происшествие «преступлением против человечества, которое никогда не должно быть забыто». Народы демократических стран верили в вину советских летчиков и антигуманные поступки их власти, однако, последующее расследование Мишеля Брюна позволило поставить под сомнение прозрачность официальной версии. США являются абсолютными лидерами в сфере информационных технологий, лучшим доказательством является распространенность их культуры в мире. Неудивительно, что они убеждали и убеждают мир в правоте своих теорий. Так что у американцев есть опыт маскировки и удобной подачи информации обществу.

Теперь рассмотрим, действительно ли рассекреченная информация может нанести серьезный ущерб США и другим государствам. В SIPRNet размещаются сообщения, имеющие статус не выше, чем «секретно», то есть документов под грифом «совершенно секретно», которые действительно способны устроить революцию в мире международной информации, там нет. Но, несмотря на это, некоторые сообщения заслуживают на внимание. Они способны значительно изменить мировую ситуацию.

В депешах указывается, что правительство Китая не против объединения Северной и Южной Кореи под властью Сеула. Для КНДР западный сосед является единственным настоящим союзником. Вест о том, что китайцы готовы разорвать фактический союз, ставит КНДР в трудное положение. Если Пхеньян продолжит свою текущую политику, рано или поздно даже Китай введет санкции и закроет границу. В итоге Северной Корее придется сдаться, а это явно не устраивает тамошнюю власть. Так что вариант консервации системы ведет в тупик. Второй вариант – это начало войны между Кореями, которая приведет к взаимному разрушению. В случае нанесения ядерного удара по Сеулу, КНДР будет стерта с лица земли американскими войсками. В неядерной войне исход может быть непредсказуемым, все зависит от того, кто будет агрессором (хотя это определить удастся далеко не всегда). Третий вариант – это взятие курса на демократизацию и либерализацию в КНДР, однако в ближайшее время такого точно не произойдет. Ким Чен Ир и его преемник Ким Чен Ун, как приверженцы жесткой политики. Тяжело представить, какие обстоятельства смогут кардинально изменить внутреннюю и внешнюю политику страны. Но

самое интересное, это то, что утечка произошла вскоре после взаимного артобстрела на Корейском полуострове.

На Wikileaks также можно найти информацию о том, что лидеры некоторых арабских государств, в частности король Саудовской Аравии призывали США и Израиль напасть на Иран. Для Махмуда Ахмадинежада это вряд ли приятная новость, особенно учитывая тот факт, что Саудовская Аравия после исполнения контракта на поставку оружия из США получит военное превосходство в регионе, обойдя даже Израиль. К тому же, Кувейт, Катар, Оман и другие ближневосточные страны тоже планируют модернизировать вооруженные силы, закупая американскую технику. Президент Ирана заявил, что опубликованные документы являются поддельными и призваны повредить отношениям с соседями. Но в 2009 году Саудовская Аравия просила Россию не продавать Ирану комплексы ПВО С-300, опасаясь, что это повысит напряженность на Ближнем Востоке и повысит шансы на войну. Так что просьбы арабских государств устранить ядерную угрозу со стороны Ирана выглядят вполне правдоподобными.

В другой депеше есть следующая информация: США считают, что Украина везла оружие в Южный Судан на судне «Фаина», которое было захвачено пиратами в 2008 году. Южный Судан считается территорией (а после референдума об отделении от Судана - фактически государством), управляемой террористами и продажа туда оружия запрещена, в соответствии санкциям ООН. По мнению американской стороны, Украина продала танки Т-72 Южному Судану через посредничество Кении. Бывший глава "Укрспецэкспорта" Сергей Бондарчук подтвердил "Коммерсанту-Украина", что госдепартамент США предъявлял Украине соответствующие обвинения. Но документальных доказательств, в частности, копии контракта о продаже оружия и спутниковых снимков с изображениями транспортировки танков в Судан, американцы не предоставили, вопреки сообщениям Wikileaks. В то же время Бондарчук не исключает, что Кения могла без ведома Киева реэкспортировать танки.

Остальные депеши в своем большинстве не содержат важной и тем более сенсационной информации. Характеристики лидеров государств, например России, Франции и Италии не являются открытием, несмотря на шум вокруг них. Данные о том, что Хиллари Клинтон приказала следить за сотрудниками ООН, тоже не особо вредят имиджу США. Шпионаж был всегда и в любой стране мира. Пока что на Wikileaks не опубликовано данных, которые способны реально повредить сверхдержаве, несмотря на заявления американских экспертов. Имидж США, как «оплота демократии» пострадал, но доверие к ним почти не изменилось. А вот другие государства получили повод для беспокойства, особенно КНДР и Иран. Стоит отметить, что многие депеши могут содержать достоверную информацию, это видно из анализа ситуации на Ближнем Востоке и Южном Судане. Это лишь играет на руку США и становится ясно, что их правительство было заинтересовано в утечке информации. Очевидно, что в версии американских властей слишком много противоречий и откровенного абсурда.

Исходя из имеющейся информации и логики, можно предположить, что последует дальше и к каким последствиям приведет эпопея с Wikileaks. Пока видно три варианта развития событий:

1. После публикации материалов о войне американцев в Ираке и Афганистане шум вокруг скандала относительно быстро затих. Теперешние публикации куда важнее предыдущих, а шум поднялся такой, что весь 2011 год наверняка будет сопровождаться постоянными «сенсациями», а Ассандж станет еще более влиятельным человеком. Но рано или поздно об этом забудут. Если после затишья ничего кардинально в мире не изменится, то это не будет значить, что Wikileaks ушел в бытие. Вполне вероятно, что сейчас проходит элементарный пиар сайта. После трех важных утечек даже в странах третьего мира будут знать об Ассандже и его детище. Очевидно, что правительство США замешано в этом деле, и в случае следующей публикации они могут опубликовать данные, являющиеся государственной тайной, что может привести к самым тяжким последствиям. Это могут оказаться документы под грифом «совершенно секретно», в которых можно обнаружить все что угодно. Этот вариант выглядит еще более вероятным, если учесть мировой финансовый кризис. Естественно, такая игра будет вестись ради интересов Белого Дома. Понятно, что такую теорию подтвердить на 100% не получится, пока не появятся неопровержимые доказательства причастности американского правительства к утечке информации, но и опровергнуть эту версию пока невозможно.

2. Второй вариант заключается в том, что Wikileaks готовит рассекретить информацию, способную нанести непоправимый ущерб системе международных отношений, уже вскоре. Это может привести как к локальной, так и к Мировой войне, в обоих случаях в интересах, в первую очередь, США. Этот вариант менее вероятен, чем первый, но если война на Корейском полуострове или на Ближнем Востоке все-таки начнется, то теория окажется абсолютно верной. Не исключено, что конфликт разразится в обеих вышеприведенных так называемых «горячих точках».

3. Если предположить, что официальная версия американских властей является истинной, то последствия публикации будут примерно следующими:

- усиление безопасности за информационными потоками в США и во всем мире;
- потеря доверия дипломатического корпуса к правительству США, что приведет к фильтрации данных, а соответственно – к снижению эффективности работы дипломатов;
- внедрение частичной цензуры в демократических странах;
- массовые протесты против притеснения свободы слова и «убийства» демократии, которые, впрочем, продлятся недолго;
- увеличение количества случаев хакерства;
- нарастание идеологического кризиса в США и ЕС;

Вышеперечисленные последствия предсказывают почти все издания, начиная со СМИ, заканчивая оценками экспертов. Но это и так всем понятно.

Проникать в суть дела мало кто хочет, особенно в США. Маловероятно, что история с Wikileaks закончится всего лишь незначительной дестабилизацией в информационном пространстве и относительной потерей доверия к США. Все факты указывают на другое.

Итак, разобрав ситуацию, можно сделать предположение, что все дело с утечкой информации – это лишь часть значительного плана, устроенного США и другими заинтересованными в его выполнении субъектами. Пока эти субъекты тяжело назвать, тем не менее, в таких глобальных операциях обычно действуют несколько государств и организаций. С течением времени, с появлением новых фактов, можно будет уточнить и дополнить эту теорию.

ЛИТЕРАТУРА

1. Материалы веб-сайта Wikileaks [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.wikileaks.ch>
2. Кафтан А. Пшик, который превратился в информвойну // Комментарии. - 2010. - №46..
3. Габуев А., Черненко Е. Сливная волна // Коммерсантъ. – 2010. – №218.

ФОРМУВАННЯ «ЄВРОПЕЙСЬКОГО КОМПОНЕНТА» АТЛАНТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІД ЧАС «ХОЛОДНОЇ ВІЙНИ»

Максим Прихненко

Безпека є однією з основ стабільності у світі. Особливо пекучим це питання стало після подій 11 вересня у США. Не дарма національні аспекти безпеки закріплені в конституціях всіх країн світу. Виходячи із сказаного, можна стверджувати, що всілякі ризики, загрози і насильство зі своїми наслідками є природною частиною існування суспільства, які не завжди можливо передбачити і уникнути. Тим не менш, їх інтенсивність і наслідки можна істотно обмежити.

Нульових ризиків як таких не існує. Тому актуальним є питання, чи є середа міжнародної безпеки анархічною, безсистемною, або навпаки, існує система, існують певні закономірності, розуміння яких допомагає керувати цими процесами. До того ж, Європа в цілому та Європейський Союз зокрема, як провідна континентальна міжнародна організація, відіграють дуже важливу роль у системі атлантичної та світової безпеки.

У академічному середовищі немає єдиної, чітко сформованої точки зору з даного питання. Але найбільш поширеною є ідея американських вчених, у якій ключовим сюжетом є взаємодія двох протилежних тенденцій, а саме: з одного боку, формування Атлантичної спільноти, яка є військово-політичною, а з іншого, формування Європейського співтовариства, наголос у якому робився на економічному аспекті, що створювало певний дисбаланс на міжнародній арені. Цієї точки зору дотримуються такі автори, як: Марі М. МакКензі [1], Н. Девіс [5], Д. Готланд [6], та інші. У роботі використовувалися наступні джерела:

- документи офіційного походження, а саме документи, присвячені питанням загальної зовнішньої політики та політики безпеки та оборони ЄЕС;
- джерела неофіційного походження (мемуари Робера Шумана).

Мета роботи – дати визначення європейському компоненту безпеки, а також окреслити основні фактори, які мали вплив на формування європейської політики безпеки. Дослідження базується на комплексному підході та принципі історизму.

У процесі становлення європейської інтеграції виявилися дві різнобічні лінії, які приводять до протиріч у становленні спільної політики європейської безпеки. Це, з одного боку, прагнення до політичної єдності Європейського Співтовариства, а з іншого, його неприйняття, що нерідко призводить до зіткнення інтересів. У зазначений час було представлено два плани об'єднання Європи у єдиний, могутній союз: 1. План Робера Шумана; 2. План Жана Монне.

І хоча один з цих проектів є продовженням іншого, все ж таки в них є суттєві відмінності.

Проект Р. Шумана розкривав ідею цільної концепції європейського об'єднання, що припускала інтеграцію в економічній сфері, але обходила стороною такі сфери державного суверенітету, як національна безпека, оборона, зовнішня політика. Проте, Р. Шуман вважав, що створене в 1951 р. Європейське об'єднання вугілля та сталі забезпечить швидке просування країн у напрямку повного економічного і політичного об'єднання Європи [8].

Сутність підходу Ж. Монне полягала в поступовій передачі під юрисдикцію наддержавних інститутів окремих сфер — економічних і політичних, які включені в інтеграційні процеси. Розвиток інтеграції від малого до великого, так званий «секторний» підхід, став теоретичною конструкцією всього наступного розвитку інтеграції в європейських співтовариствах і ЄС [9. Р. 26 – 57].

Військово-політичний вимір інтеграційних процесів в Європі проявлявся в спробі створити багатосторонні органи, що регулюють військове співробітництво. Спочатку мова йшла про створення на урядовому рівні військово-політичного угруповання, стрижнем якого був би союз двох європейських держав — Англії та Франції, оформлений 4 березня 1947 р. першим повоєнним англо-французьким союзним договором — «Дюнкерським пактом».

П'ять країн Західної Європи (Бельгія, Великобританія, Люксембург, Нідерланди і Франція) ще до створення Європейського співтовариства і НАТО сформували свою військово-політичну організацію - Західний Союз. Брюссельським договором від 17 березня 1948 р. було засновано Європейське співробітництво в галузі безпеки для названих країн. Насамперед, договір повинен був втілювати мрію про колективну оборону.

Ефективність цієї організації в Європі виявилася обмеженою, з одного боку, через загальну міжнародну обстановку, що склалася наприкінці 40-х початку 50-х рр., а з іншого – через боротьбу, що почалася між Англією та Францією за лідерство в Європі. Але Західний Союз став першим кроком на шляху формування Північноатлантичного альянсу. Спільна європейська політика безпеки і оборони стала можливою тільки як складова трансатлантичного простору безпеки, за участі США і Канади. Західноєвропейські країни й донині залишаються у складі НАТО.

Автономні європейські зусилля в сфері безпеки не можна назвати вдалими. До числа таких невдалих на практиці проектів належить Договір про Європейське оборонне співтовариство — план Плевена 1953 р.. Він передбачав повне злиття особового складу і озброєнь західноєвропейських країн в армію під єдиним європейським політичним і військовим керівництвом. Цю армію пропонувалося сформувати з європейських дивізій, кожна з яких складалася б з невеликих підрозділів різних національностей [10].

У грудні 1950 року Північноатлантичний альянс дав згоду на подальшу розробку проекту «європейської армії». Водночас було ухвалено рішення про ліквідацію військової організації Західного Союзу, оскільки її поглинуло

НАТО. Американці демонстрували твердий намір підпорядкувати збройні сили західноєвропейських партнерів по НАТО своєму безпосередньому керівництву [11].

У лютому 1951 р. з ініціативи французького прем'єр-міністра почалися переговори по створенню Європейського оборонного співтовариства (ЄОС). Договір про ЄОС був підписаний 27 травня 1952 р. шістьма учасниками (Бельгія, Італія, Люксембург, Нідерланди, Франція, ФРН). Передбачалося формування збройних сил ЄОС із контингентів, які надавалися б у його розпорядження державами-членами. Ці держави брали зобов'язання не створювати і не утримувати національні збройні сили, за винятком військ, призначених для використання на не європейських територіях (тобто в колоніях), французьких окупаційних військ у Західній Німеччині, а також особистої охорони голів держав. На відміну від первісного проекту, інтеграція збройних сил передбачалася на рівні корпусу, що дозволяло створювати національні командування великих військових з'єднань — дивізій [12]. Разом з тим створення ЄОС серйозно обмежувало національну незалежність його членів. Майже водночас (10 травня 1953 р.) цією ж «шісткою» був підготовлений проект договору про Європейське політичне співтовариство. Однак договір про ЄОС був відхилений Національними зборами Франції 30 серпня 1954 р. і не набув чинності. Після цього «шістка» відмовилася і від другого проекту.

Договір 1957 р. про ЄЕС, що став «рамковим» документом, який засновував економічну організацію, передбачав у майбутньому і політичне об'єднання. У ході розвитку ЄЕС знову розглядалися плани військово-політичного союзу для єдиної Європи. Найбільш значимим був проект договору про створення Союзу Європейських Народів, представлений в 1961 р. французькою «Комісією Фуше». Три проекти Фуше розвивали далі план Плевена: вищим органом цього Союзу держав повинна була стати Рада голів держав і урядів для проведення загальнополітичних консультацій. Цілями ЄЕС проголошувалися: вироблення єдиної зовнішньої політики в питаннях, що представляють спільний інтерес; зміцнення безпеки учасників шляхом проведення спільної оборонної політики та ін. [13].

До кінця 60-х початку 70-х рр. необхідність погоджувати ключові питання на вищому рівні політичного керівництва країн-учасниць Співтовариства призвела до початку формування процесу Європейського політичного співробітництва. Воно відбувалося у формі регулярних консультацій міністрів закордонних справ з найважливіших міжнародно-політичних питань. Реальні основи зовнішньополітичного співробітництва в ЄЕС були закладені прийняттям доповіді експертної групи під головуванням Етьєна Давіньона, директора політичного департаменту МЗС Бельгії на Люксембурзькій сесії міністрів закордонних справ держав-членів 27 жовтня 1970 р.. Утворена в результаті система Європейського політичного співробітництва (ЄПС) являла собою міждержавний механізм взаємної інформації і політичних консультацій на рівні міністрів закордонних справ

(збирався не більше одного разу на півроку), які готувалися Політичним комітетом («комітет Давіньона») у складі директорів політичних департаментів МЗС. ЄПС функціонувало поза формальними рамками Римського договору; до того ж у його компетенцію не входили питання оборони.

Спроби перебороти функціональну обмеженість ЄПС і перейти від простої координації національних позицій до вироблення єдиної політичної лінії підсилювалися в середині 70-х років. Найбільш рельєфно завдання просування Європейських співтовариств до політичного союзу, що включає питання безпеки і оборони, були сформульовані в доповіді про Європейський Союз, яка була підготовлена прем'єр-міністром Бельгії Лео Тіндемansom в 1975 р.. Однак його основні положення не мали підтримки.

Маємо ще одну, по своїй суті дуже цікаву ситуацію, яка ще краще розкриває недоліки політики, що проводило ЄЕС в досліджуваній сфері. Європейська співпраця у політиці безпеки є продуктом двох серйозних зовнішніх факторів:

- тиск з боку так званих «наддержав» та радянська загроза;
- намагання отримати власний голос серед «наддержав».

Також до цих факторів можна включити ідею, або навіть намір створити із Європи федерацію, а також утворити так звану «третю силу». Але поділ Європи на два блоки знищив всі європейські плани федералістів на створення такої сили.

І все ж ця ідея змогла вижити у Західній Європі, хоча вона і була обмеженою. Свого застосування вона знайшла у створенні Західного Союзу у 1948 році (який у 1954 р. повторно назвали Західноєвропейський союз, ЗЄС).

Всі види співробітництва в галузі оборони, які включали співробітництво в ядерній області, або області комунікації, виникли в 1950-х роках і проводилися за межами Європейського процесу інтеграції, що в свою чергу призвело до суперечок між державами, і ніяким чином не сприяло їх співтовариству.

Для пошуку європейців, зовнішня політика котрих у якості основного вектора обирала тісну співпрацю з Європейськими країнами, в Атлантичному альянсі на центральну сцену, хоча із великими зусиллями, вийшов французький лідер Шарль де Голль, для того щоб створити «третю силу». Де Голль прагнув розширити сферу спільноти, включаючи зовнішню політику та оборону. На відміну від федералістів, де Голль спрямував свою політику на розширення повноважень, а не зміцнення установи. Ця модель виникає після того, як де Голль відмовився від спроби реформувати Атлантичний альянс із середини. Європейське будівництво повинно було мати тиск на США з питань реформування структури Альянсу і підвищення рівня кооперації континенту із Великобританією.

Ідея щодо створення європейського стримуючого фактора на основі британського та французького незалежних ядерних потенціалів виникла в 1960-х роках. Європейські ядерні сили, які могли бути створені у рамках європейської федерації, розглядаються в якості можливого першого кроку у

напрямку формування Європейського політичного союзу. Ці плани були лише побічним наслідком таких процесів, як ядерна програма, яка обговорювалася в рамках НАТО.

Інші зовнішні чинники, такі як проект Стратегічної оборонної ініціативи та війна в Перській затоці, наголосили на необхідності європейської співпраці в галузі оборони. Європа мала все більш сильне бажання і необхідність відновити право голосу у відносинах Схід-Захід, щодо контролю над озброєннями, а також у питаннях міжнародної безпеки.

Важливим моментом є традиційно особлива позиція Великобританія з ядерного питання у відносинах трикутника Франція – Англія – США під час правління Шарля де Голля. Під час свого правління керівництво консервативної партії продовжували політику «холодної війни», впроваджуючи курс на активну участь Великобританії у військових блоках, перегонах озброєння. Уряд Черчилля приділяв велику увагу створенню атомної зброї. Для цих розробок Британія використовувала значну частину кредитів, які отримала раніше від США. Перша стадія впровадження програми атомної зброї Англії, розпочатої ще у 1946 році, завершилась у жовтні 1952 року експериментальним вибухом атомної бомби поблизу північного узбережжя Австралії. Наступні випробування були проведені у 1956 році. Не менш активно велися розробки по створенню водневої бомби, розпочаті у 1954 році. Вони були завершені серією термоядерних вибухів – випробувань у Тихому океані у 1957 році.

У 1957 році англійські і американські уряди вперше сформулювали доктрину «взаємозалежності». Англійські ядерні сили були скоординовані з американськими.

«Особливі відносини» США та Великобританії давали підстави вважати (насамперед голлістам), що спираючись на ці стосунки Америка через Великобританію хотіла мати безпосередній вплив на Західну Європу, яка залишалася стратегічно важливою для Сполучених Штатів. Наприклад, Кеннеді беззастережно підтримував членство Британії в ЄЕС і це зміцнило рішення Макміллана про вступ, але збудило підозри у де Голля. Задум Кеннеді щодо тісніших відносин США – ЄЕС та сильнішого Атлантичного альянсу, оприлюднений 1962 року у відомій промові на честь Дня незалежності, схоже, суперечив концепції «Європейської Європи» де Голля [14].

У грудні 1962 року під час зустрічі Кеннеді з Макмілланом в м. Нассау обговорювалася нова англо-американська ракетна угода. В рамках досягнутих в Нассау домовленостей Британія мала користуватися американськими ракетами «Поларіс» як носіями для своїх ядерних боеголовок. Мало того, британські ядерні сили планувалося підпорядкувати НАТО, за винятком тих випадків, коли уряд вирішить, що йдеться про найвищі національні інтереси.

Для де Голля, який саме тоді розбудував французькі ядерні сили та розраховував на франко-британське співробітництво в цій сфері, угода Нассау стала втіленням ненависного делегування суверенітету. Британія

поступилася Сполученим Штатам технологічними й стратегічними повноваженнями в обмін на уявну незалежність ядерних засобів стримування. Не можна було уявити собі наочнішої демонстрації британської несумісності з «Європейською Європою» де Голля. Крім того, останній розцінював військові інструменти як основу національної безпеки, що знаходить підтвердження у відокремленні в питаннях оборони від НАТО, а також у проведенні національної ядерної політики.

В таких умовах можна зробити наступні висновки. «Європейський компонент» атлантичної політики безпеки, з точки зору США, є частиною атлантичної політики безпеки, яка передбачала захист континенту від радянської експансії. З точки зору європейських країн, це один з векторів зовнішньої політики, яку здійснювали провідні європейські країни того часу для встановлення системи безпеки на континенті. Як ми можемо бачити, ці два визначення збігаються в одне і означають становлення безпеки у Європі. У своїй основі з самого початку та у продовж всієї «холодної війни» цей компонент включав співпрацю провідних європейських країн (а конкретно - Великобританії та Франції) із США. Ця співпраця мала декілька векторів: перший і найголовний – це стримування радянської експансії у Західній Європі шляхом мирних переговорів, взаємних консультацій та укладання багатосторонніх угод для запобігання застосування сили. Особливо гостро у контексті першого вектору було німецьке питання; другого – послаблення впливу Радянського Союзу на Сході Європи, а також проведення та фінансування роботи по зменшенню впливу комуністичної партії по всьому світу.

Загалом необхідно зазначити, що це та роль, яку зіграли європейські країни у становленні післявоєнного світоустрою та його безпеки. А також це стримуючий фактор, який був направлений на США для того, щоб не допустити вирішення конфліктів із Радянським Союзом шляхом збройних протистоянь або ядерної війни.

Процес становлення європейського компоненту більше залежав від лідерів провідних європейських країн і США. Дуже сильно гальмували розвиток європейської оборонної політики «особливі відносини» Лондона із Вашингтоном. У цьому ж контексті розглядаємо фактор особистості, а саме вплив Шарля де Голля на ситуацію, бо він більш ніж не хотів допускати США на континент, бо вважав, що вони будуть мати вплив не тільки на континентальну політику у сфері оборони, а й на національні політики безпеки європейських держав. Розроблені у той час плани були більшою мірою направлені на економічне піднесення союзу, а не на побудову чіткого оборонного співтовариства.

ЛІТЕРАТУРА

1. McKenzie M. The promise and reality of European security cooperation: states, interests and Institutions / McKenzie M.; – USA: Greenwood Press, 1998. – 216 p.

2. Кальвокоресси П. Мирова́я политика после 1945 года : В 2кн. / Кальвокоресси П.; Пер. с англ. – М. : Международные отношения, 2000. – Кн. 1. – 2000. – 589 с.
3. Дюрозель Ж.-Б. Історія дипломатії від 1919 року до наших днів / Дюрозель Ж.-Б.; Пер. с фр. Є. Марічев та ін. – К. : Основи, 1995. – 903 с.
4. Дайнен Д. Дедалі Міцніший Союз: Посібник / Дайден Д.; – К.: «К.І.С.», 2006. – 696 с.
5. Девіс Н. Європа: Історія / Девіс Н.; Пер. з англ. П. Тарашук, О. Коваленко. – К. : Видавництво Соломії Павличко „Основи”, 2006. – С. 1070 – 1120.
6. Gowland D. A. Britain and European integration, 1945-1998: a documentary history / Gowland D.A.; – New York: Routledge, 2000. – 245 p.
7. John W. Young. France, the Cold War and the Western Alliance, 1944-49: French foreign policy and post-war Europe / John W. Young; – L. : Macmillan, 1990. – 309 p.
8. Dell E. The Schuman plan and the British abdication of leadership in Europe / Dell E.; – L. : Oxford University Press, 1995. – 311 p.
9. Schuman Declaration of 9 May 1950 (доступно з http://europa.eu/abc/symbols/9-may/decl_en.htm 06.05.09.)
10. Brinkley D. Jean Monnet: The Path to European Unity / Brinkley D., Hackett C. – N.Y. : Scholarly and Reference Division, Martin's Press., 1991. – 223 p.
11. Pleven Plan (excerpt from address to National Assembly) 24 October 1950 (доступно з <http://www.fransamalingvongeusau.com/documents/dl2/h6/2.6.1.pdf> 06.05.09.)
12. Brussels Pact 20 December 1950 (доступно з <http://journals.cambridge.org/action/displayAbstract?fromPage=online&aid=4269628> 06.05.09.)
13. European Defense Community Treaty 27 May 1952 (доступно з <http://aei.pitt.edu/5201/> 06.05.09.)
14. Fouchet Plan 18 January 1962 (доступно з http://www.ena.lu/draft_treaty_fouchet_plan_ii_18_january_1962-020002275.html 06.05.09.)
15. President John F. Kennedy; Philadelphia, July 4, 1962 (доступно з <http://www.jfklibrary.org/Historical+Resources/Archives/Reference+Desk/Speeches/JFK/003POF03IndependenceHall07041962.htm> 06.05.09.)

ШЛЯХ СЛОВАЧЧИНИ ДО НАТО: ДОСВІД ДЛЯ УКРАЇНИ

Тетяна Мармазова

Протягом останніх років політична карта Європи набула принципово нового вигляду. Вона є найбільш мозаїчною за всю історію, але водночас і найбільш природною. Цей новий устрій визначатиме політичний розвиток європейського континенту у XXI ст.

Україна бере активну участь у розбудові нової європейської політики. А голос України, як самостійної держави, дедалі стає впливовішим на міжнародній арені. У зовнішній політиці України можна виділити два головних спектра: це Європейська та євроатлантична інтеграція держави. Колиска української культури - це європейська християнська цивілізація. Тому наш дім - це Європа. «Європейський напрям нашого зовнішньополітичного курсу ми розуміємо, - підкреслив экс-президент України Л.Д.Кучма, - як встановлення і поглиблення якнайширших двосторонніх зв'язків з європейськими країнами, як активну участь у виробленні майбутньої загальноєвропейської архітектури, співробітництво з європейськими структурами, такими як ОБСЄ, Європейський Союз, НАТО, Західноєвропейський союз, Рада Європи та інші» [9].

Відносини між Україною і НАТО почали розвиватися відразу ж після отримання Україною незалежності в 1991 році. У січні 1992 року, представники України вперше брали участь у роботі Робочої групи високого рівня Північноатлантичного співробітництва (РПАС).

22 - 23 лютого 1992 р. Генеральний секретар НАТО М. Вернер вперше приїхав до Києва. У ході візиту Україна була запрошена до РПАС. З тих пір почалося активне співробітництво України з НАТО.

21 квітня 2005 р. у Вільнюсі в рамках неформальної зустрічі глав МЗС країн НАТО відбулося засідання комісії «Україна-НАТО», що відкрила новий етап у відносинах України з Альянсом - «інтенсифікований діалог», який був покликаний стати першим кроком на шляху входження України в НАТО. Очільник МЗС України Б. Тарасюк заявив після зустрічі, що «до 2008 року Київ завершить всі реформи, необхідні для вступу в Альянс» [4].

Ще за президента Л.Кучми, 6 квітня 2004, був прийнятий закон про вільний доступ сил НАТО на територію України. А 9 липня 2002, в рамках програми «Партнерство заради миру», Україна і НАТО підписали меморандум про підтримку операцій Альянсу з боку України.

Тоді Україна, зробивши два кроки вперед, зробила і крок назад - у липні 2004 р. Напередодні президентських виборів, щоб заспокоїти Росію, Л.Кучма випустив указ, в якому йшлося про те, що вступ в НАТО більше не є метою країни - необхідно лише «істотне поглиблення відносин з НАТО і ЄС як гарантами безпеки і стабільності в Європі» [5].

З перемогою В.Ющенка на президентських виборах рух України у бік НАТО прискорився. На Заході ставлення до переможця було гарним і до «помаранчевої революції»: він добре зарекомендував себе на посаді шефа

Центробанку і в своє коротке перебування на посту прем'єра запустив економічні реформи, позитивний ефект яких відчувається і донині. Те, як відповідально і зріло повів себе В.Ющенко під час революції, тільки зміцнило його рейтинг, який залишався високим, незважаючи на колотнечі в уряді.

Лише в квітні 2005 року В. Ющенко повернув згадки про стратегічну мету Києва - «повноправне членство в НАТО і Європейському союзі» - у військову доктрину України. Новий текст звучав так: «Виходячи з того, що НАТО і ЄС є гарантами безпеки і стабільності в Європі, Україна готується до повноправного членства в цих організаціях». Як і в попередньому варіанті, завдання «глибокого реформування оборонної сфери держави, відповідно до європейських стандартів», називалося «одним з найважливіших пріоритетів внутрішньої і зовнішньої політики».

20 січня 2006 р. в Будапешті за підсумками зустрічі міністрів оборони східноєвропейських країн-членів НАТО - Угорщини, Чехії, Польщі і Словаччини - було оголошено, що ці держави готові підтримати вступ України в НАТО. Необхідною умовою для цього повинна була бути підтримка такого кроку українським суспільством, а також досягнення внутрішньої стабільності в Україні.

На початку 2008 року стався скандал, приводом для якого стала заява генсека НАТО про те, що організація отримала листа з підписами Президента України, прем'єр-міністра і спікера з проханням приєднати Україну до Плану дій з членства в НАТО (ПДЧ).

Скандал паралізував роботу українського парламенту на 2 місяці. Опозиція блокувала трибуну з повітряними кульками з написами «Ні НАТО». У березні 2008 року спікер А. Яценюк зумів досягти компромісу в парламенті, і за домовленостями провідних політичних сил, парламент відновив свою роботу.

2-3 грудня 2008 року в Брюсселі відбулося засідання представників країн-членів НАТО на рівні міністрів закордонних справ, на якому розглядалося питання про приєднання України до Плану дій з членства. Генеральний секретар Північноатлантичного альянсу Яап де Хооп Схеффер заявив, що рішення щодо ПДЧ прийнято не було, а 8 лютого він запевнив, що в позиції НАТО по відношенню до України після Бухарестського саміту нічого не змінилося.

Починаючи з лютого 2009 року, Україна і НАТО обговорюють можливість внести до Хартії про особливе партнерство доповнення, в якому буде записано, що Україна стане членом Альянсу. Були проведені консультації, узгоджувати практичні аспекти розробки річної національної програми, яка повинна стати механізмом підготовки до вступу України в НАТО [8].

В 2009 р. на самітах НАТО українське питання почало фігурувати все рідше. Як вважають деякі експерти, час для швидкого вступу до НАТО для України втрачено, як через внутрішні проблеми України, так і через проблеми самої НАТО. З цього випливає, що потрібно відмовитися від

декларацій і почати вести активний пошук інших шляхів співробітництва з Альянсом.

По-перше, це - поширення участі України у виробленні стратегічних концепцій Альянсу та водночас повніше врахування цих концепцій у плануванні безпеки України.

По-друге, розвиток практичних можливостей для України по співробітництву з НАТО – це, перш за все, початок співробітництва з США, а також країнами ЄС в оборонній площині і в площині безпеки. Україна повинна як отримати реальні результати для своєї безпеки, так і бути реальним контриб'ютором Євроатлантичної безпеки. Йдеться і про логістику, і про планування, і про пряму взаємодію не лише військ, а й спецслужб.

По-третє, необхідно продовжувати інформаційну кампанію щодо НАТО, змінивши акценти від часто недолугої пропаганди відверто радянського типу до реального інформування населення про те, що таке Альянс.

Треба відзначити позицію президента В. Януковича щодо НАТО. Нещодавно президент відзначив, що Україна відмовляється від євроатлантичної інтеграції, рухається в ЄС і декларує добросусідські відносини з усіма країнами, маючи на увазі, в першу чергу, Росію [6]. Це свідчить про те, що Україна ще не зробила свій цивілізаційний вибір - реалізуватися як повноцінна європейська держава. Україна - одна з наймолодших країн - шукає найкращих шляхів свого розвитку та реформування, свого місця в світі. Вступ до СОТ - НАТО - ЄС - так можна окреслити наступні значущі кроки в її зовнішній політиці.

Як приклад для вивчення та наслідування якнайкраще стає словацький досвід - досвід сусідньої держави, яка вочевидь досягла більшої визначеності у питаннях, що нині дебатуються в Україні. Словаччина є членом НАТО та Європейського Союзу.

Словаччина вступила до НАТО у 2004 р. Її шлях до цієї організації був непростим і тривалим. Одразу після того, як у 1993 р. Словаччина разом із Чехією стала самостійною державою, її політична еліта проголосила досягнення членства в ЄС та НАТО - як основний зовнішньополітичний пріоритет.

Представники більшості політичних партій, які діяли на той час у країні, дійшли висновку, що за наявної міжнародної ситуації, нова держава, яка прямує шляхом глибоких політичних і соціально-економічних змін, може гарантувати собі необхідну стабільність і безпеку лише як складова ефективної системи оборони.

Однак, усе було досить складно. Незалежна країна, яка декілька років тому була комуністичною, не була повністю політично спроможною. На хвилі незадоволення значної частини населення із початковими результатами проведених соціально-економічних реформ до влади в Словаччині прийшли авторитарно-популістські сили, котрі протримались при владі протягом 1994-1998 рр. Цей період можна визначити як не демократичний, протягом

котрого Словаччина майже втратила шанс для вступу в НАТО та ЄС. Не допомогли постійні декларації тодішніх словацьких урядовців, бо Словаччина, як і раніше, вважає пріоритетом досягнення свого членства у Північноатлантичному альянсі. Внутрішня нестабільність і очевидне відхилення від демократичних принципів стали нездоланною перешкодою для здійснення атлантичної мрії. На відміну від сусідніх Чехії, Угорщини та Польщі, під час першої посткомуністичної хвилі розширення Словаччина не потрапила до лав НАТО [10].

Завдяки згуртованості демократичних політичних сил і акторів громадянського суспільства, а також внаслідок їхніх зусиль з мобілізації широких мас населення на підтримку суспільних змін, у 1998 році в Словаччині відбувся докорінний перелом. Після парламентських виборів країна повернулася на демократичну траєкторію розвитку, було цілком оновлено демократичні механізми, нового імпульсу набув процес реалізації реформ, зміцнилася євроатлантична зовнішньополітична орієнтація.

У країні розгорнулася кампанія, спрямована на підвищення суспільної підтримки членства Словаччини в НАТО. Її активними учасниками стали державні діячі, представники політичних партій, неурядових організацій, релігійних об'єднань і громадянських ініціатив, експерти, журналісти, діячі культури, науки і мистецтва. Метою цієї кампанії було надання населенню Словаччини достовірної, вивіреної інформації стосовно НАТО, про історію, організаційну структуру, ціннісний підмурок цієї організації, про численні аспекти членства Словаччини в НАТО, про наслідки її участі в системі колективної оборони, насамперед у плані забезпечення зовнішніх рамок щодо продовження процесу реформування країни. Ключовим моментом кампанії, що розгорнулася, була тісна взаємодія державних і недержавних акторів, що зрештою зумовила появу у Словаччині неформальної проатлантичної спільноти. Внаслідок дій цієї спільноти в країні не лише збільшилася підтримка вступу до НАТО серед населення, а й зміцнився національно-державний консенсус стосовно зовнішньополітичної орієнтації, наріжним каменем якої стала участь в євроатлантичних політичних, економічних і оборонних структурах. У 2004 році Словаччина стала членом НАТО, а також Євросоюзу.

У межах громадської кампанії з підвищення підтримки членства Словаччини в НАТО по всій країні було здійснено безліч заходів, вийшли друком сотні інформаційно-аналітичних матеріалів. Тема євроатлантичного майбутнього Словаччини стала однією із найбільш обговорюваних у вітчизняних засобах масової інформації, у дискусіях політиків і громадських діячів. Складовою кампанії були зусилля, спрямовані на подолання міфів і стереотипів про НАТО, успадкованих з часів комунізму, що їх старанно підживлювали прихильники старомодного націоналізму й ідеї державної замкнутості у привабливій обгортці нейтралітету й рівновіддаленості від військових блоків [2].

1 січня 1993 р. можна вважати початком шляху Словаччини в НАТО, тому що в цей день відбувся вступ Словаччини до Ради

Північноатлантичного співробітництва (РПАС) (North Atlantic Cooperation Council). РПАС виникла в листопаді 1991 року як форум для взаємних політичних консультацій між членами НАТО і колишніми країнами Організації Варшавського договору з питань, що становлять спільний інтерес, головним чином - з питань оборони і безпеки. Внаслідок активного взаємного військового і оборонного співробітництва в рамках програми „Партнерство заради миру ” РПАС перейшла на якісно вищий рівень політичного і військового співробітництва і в 1997 році перетворилася на Раду євроатлантичного партнерства (РСАП).

4 листопада 1993 р. в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі відбулися переговори Президента Словацької Республіки М.Ковача з генеральним секретарем Північноатлантичного альянсу (НАТО) Манфредом Вернером. Альянс привітав зацікавленість Словаччини у членстві в НАТО, висловивши їй підтримку, так само як і Чехії, Угорщині і Польщі.

9 лютого 1994 р. прем'єр-міністр Словаччини В.Мечіар підписує у штаб-квартирі НАТО Рамковий документ програми «Партнерство заради миру» (ПЗМ). ПЗМ виникла як програма практичного двостороннього співробітництва між окремими країнами НАТО, з метою надати можливість партнерам самостійно визначити власні пріоритети для розвитку співробітництва.

В вересні 1995 р., Альянс підготував Дослідження з питання розширення НАТО, з метою визначення вимог до країн, які бажають приєднатися до Альянсу. В висновках Дослідження вказувалось, що розширення Альянсу сприятиме підвищенню стабільності і безпеки усіх держав євроатлантичного регіону, оскільки власне розширення сприятиме демократичним реформам, в тому числі здійсненню цивільного і демократичного контролю над збройними силами; зміцненню кооперації між членами та розвитку добросусідських відносин. Разом з цим, воно зробить більш прозорим оборонне планування і військовий бюджет, і таким чином, зміцнить довіру між державами. Згідно з Дослідженням, країни (претенденти на членство в НАТО) мають довести, що вони є діючими демократіями, що базуються на ринковій економіці, поважають права меншин у відповідності до принципів ОБСЄ, мають не обтяжені проблемами стосунки із сусідніми країнами, взяли на себе зобов'язання вирішувати суперечки мирним шляхом, мають можливість і бажання військовим потенціалом сприяти безпеці Альянсу і досягти військової сумісності із збройними силами інших його членів; підтримуватимуть демократичні відносини між цивільним і військовим сектором, створивши для цього належну структуру інституцій.

10 січня 1995 р. урядом В. Мечіара було прийнято Програмну заяву, в якій говориться, що основний напрям орієнтації системи безпеки Словацької Республіки - це прагнення набуття членства у Північноатлантичному альянсі.

24 травня 1997 р. відбувся референдум про вступ Словацької Республіки до НАТО, який було визнано недійсним через низьку явку населення. 8-9 липня 1997 р. на саміті Північноатлантичної ради в Мадриді

глави держав та урядів країн НАТО дали згоду на запрошення Польщі, Угорщини і Чехії розпочати переговори з НАТО про вступ [10].

8 грудня 1998 р. міністр закордонних справ Словацької Республіки Е.Кукан взяв участь у засіданні Ради євроатлантичного партнерства (РЄАП) у Брюсселі, на рівні Міністрів закордонних справ. Глава американської дипломатії М.Олбрайт під час зустрічі з Міністром Е.Куканом відзначила, що Словаччина є одним із найкраще підготовлених кандидатів на вступ до НАТО.

23 - 25 квітня 1999 р. на Вашингтонському саміті Північноатлантичної ради Словацька Республіка отримала статус «країни – кандидата» на членство в НАТО. На саміті був представлений «План дій щодо членства в НАТО» (ПДЧ) (Membership Action Plan), підготовлений з метою підтвердити чітке зобов'язання стосовно подальшого розширення НАТО шляхом запровадження програми заходів, що сприятимуть країнам - претендентам у їх підготовці до членства в НАТО. План дій щодо членства в НАТО, який є фактичним проявом політики відкритих дверей, складається з п'яти розділів: 1.Політичні та економічні питання, 2.Оборона та військові питання, 3.Питання ресурсів, 4.Питання безпеки, 5.Правові питання.

9 червня 1999 р. Словацький уряд ухвалив Національну програму підготовки Словацької Республіки до членства в НАТО під назвою „PRENAME" (PREparation for NATO MEMbership), яка відображала окремі частини ПДЧ. Уряд вирішив скористатися ПДЧ як інструментом для вдосконалення політичних, оборонних, економічних і правових структур, щоб вони якомога швидше і щонайповніше відповідали структурам і нормам НАТО.

В рамках цієї програми Словаччина створила міжвідомчий механізм для координації підготовки, основою якого були, насамперед, міжвідомчі робочі групи за окремими тематичними округами програми „PRENAME" [7].

21 вересня 2000 р. 23 коаліційні і опозиційні депутати Словацького парламенту створили Депутатську групу з питань прискореної інтеграції Словаччини до НАТО. Це було унаочненням того, що в питаннях міжнародної і безпечної політики на рівні парламенту Словаччині вдалося досягти консенсусу, який був необхідним, оскільки до НАТО вступає уся країна, а не лише армія чи Міністерство Оборони. Безпеку країни не можна політизувати. Із заяви депутатської групи: «...Виходимо з переконання, що інтеграція Словацької Республіки до Північноатлантичного альянсу є єдиним реальним шляхом до стабільної безпеки нашої країни» [1].

24 листопада 2000 р. Генеральний секретар НАТО лорд Робертсон під час зустрічі з Прем'єр-міністром Словаччини М.Дзуріндою в Брюсселі відзначив успіхи, яких досягла Словаччина у підготовці до членства в НАТО.

В березні 2001 р. Національна «Рада Словацької Республіки прийняла нову стратегію безпеки, яка враховувала вступ до НАТО. Голосувала за неї переважна більшість депутатів парламенту. Стаття 59 стратегії безпеки: « ... Словацька Республіка докладатиме зусиль для набуття повноцінного членства у

Північноатлантичному альянсі, як оптимального варіанту отримання ефективних гарантій безпеки» [1].

10 - 12 травня 2001 р. в Братиславі відбулася конференція «Нові європейські демократії: лідерство і відповідальність», у якій взяли участь представники так званої «Вільнюської десятки». 10 посткомуністичних країн, які претендують на членство в НАТО (Албанія, Болгарія, Хорватія, Естонія, Литва, Латвія, Македонія, Румунія, Словаччина і Словенія) ще до Празького саміту створили неформальну групу, метою якої було продемонструвати взаємну солідарність, зобов'язання щодо взаємного співробітництва і не створювати конкуренції в прагненні вступу до Альянсу. З промови Прем'єр-міністра Словацької Республіки М.Дзурінди на конференції: «Нас взаємно єднає зобов'язання забезпечити свободу і демократію в цій частині світу. Як країни, свобода і демократія яких у цьому сторіччі надто часто не визнавалися, ми відчуваємо, що можемо допомогти своїм особистим внеском і досвідом не лише цьому регіону, але й усій Європі та трансатлантичній спільноті. Розбудова НАТО стане змістом нашої історичної долі і зробить Європу ще більш безпечною».

21-22 листопада 2002 р. відбувся Празький саміт НАТО. Словаччина, разом з іншими шістьма країнами, отримала запрошення розпочати переговори з НАТО про вступ, під час яких вона мала довести свою підготовленість стати надійним і відповідальним членом Альянсу. З Декларації саміту: «Сьогодні ми прийняли рішення запросити Болгарію, Естонію, Латвію, Литву, Румунію, Словаччину і Словенію розпочати переговори з метою вступу до Альянсу. Вітаємо їх з цією історичною нагодою, яка так доречно відбувається у Празі. Приєднання цих нових членів зміцнить безпеку усіх у Євроатлантичному просторі і сприятиме досягненню нашої спільної мети - єдиної і вільної Європи, об'єднаної спільними цінностями. Двері НАТО залишаться відкритими для європейських демократій, які бажають і здатні взяти на себе відповідальність і зобов'язання членства, відповідно до Статті 10 Вашингтонського договору» [10].

9 та 16 грудня 2002 р. було підписано інтенсифікований діалог з питань набуття Словацькою Республікою членства в НАТО. Під час першого кола розмов Словацька Республіка мала підтвердити політичну готовність взяти на себе політичні і оборонно-військові зобов'язання, що впливають з приєднання до Північноатлантичного альянсу. Під час другого кола переговорів розглядалися питання ресурсів, безпеки інформації і приєднання до комплексу правових норм Альянсу, на підставі яких вирішуються технічні і безпеково-інформаційні питання. Словаччина повинна була підтвердити зобов'язання Уряду виділяти на потреби оборони кошти у розмірі 2% ВВП, а також взяти на себе зобов'язання робити внески до різних бюджетів НАТО.

26 березня 2003 р. представники країн-членів НАТО, за присутності представників запрошених країн, підписали в Брюсселі сім протоколів про приєднання до Північноатлантичного договору. Почався процес ратифікації протоколів [3].

27 березня 2003 р. на своєму позачерговому засіданні Уряд Словацької Республіки одностайно ухвалив рішення про приєднання Словаччини до Організації Північноатлантичного Договору.

10 та 15 квітня 2003 р. рішення про приєднання Словацької Республіки до Північноатлантичного договору було ухвалене Національною Радою Словаччини. Ще через п'ять днів документ про приєднання підписав Президент Словацької Республіки

29 березня 2004 р. вручення документів про приєднання запрошених країн депозитарію Вашингтонського Договору (Уряду США) у Вашингтоні, що для Словаччини формально означало набуття членства в НАТО.

2 квітня 2004 р. урочиста церемонія прийняття до членства в штаб-квартирі НАТО в Брюсселі. Словацький прапор піднято разом із прапорами союзників.

Збірник статей «Шлях Словаччини до НАТО» містить переклад матеріалів словацької інформаційної кампанії щодо НАТО, яка передувала вступу Словацької Республіки до Альянсу. Суспільний діалог з приводу майбутнього членства Словаччини в НАТО, а також її місця у світі тривав у країні впродовж 2000-2002 рр. Внаслідок спільної роботи словацького уряду й громадських організацій рівень підтримки вступу Словаччини до НАТО зріс із 42% у березні 2000 р. (проти вступу виступало 47%) до 61% у березні 2002р. (проти - 34%).

Внутрішньополітичні дебати в Словаччині тих часів і сучасній Україні дуже схожі. Порівняння словацького й українського досвіду вражає не лише подібністю аргументації як прихильників, так і противників вступу до Альянсу, а й подібністю непоінформованості громадян і наявністю однакових міфів і стереотипів. Є і суттєва відмінність: у сучасній Україні громадська думка здебільшого підтримує членство в ЄС і не підтримує членства в НАТО. Для Словаччини, як і для інших держав - нових членів ЄС, входження до ЄС стало реальністю по тому, як країна ввійшла до НАТО. Це був єдиний процес внутрішніх реформ, який завершився набуттям членства в обох організаціях.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ministerstvo obrany Slovenskej Republiky. Slovensko v NATO.- 2010.- [Цит. 2010, 1 червня]- доступний з <http://www.slovakia.org/sk-adress.htm>
2. Европа перемен: концепции и стратегии интегральных процессов / Под ред. Л.И.Глухарева. - М.: Крафт, 2006. - 349 с.
3. Иванов И. Д. Расширение Евросоюза: сценарий, проблемы, последствия // Мировая экономика и международные отношения. - 1998. - № 9. - С. 25.
4. Кордон М.В. Європейська та Євроатлантична інтеграція України / Навч. Посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2008. - 171 с.
5. Медвечук В.В// Выступление в программе «Иду на вы». - 2006 г. - 6 марта.

6. Почему Янукович отказался от НАТО и согласился на ЕС? // Комсомольская правда. -2010.-1 июня.
7. Словаччина в НАТО: прийнято Міністерством закордонних справ Словацької Республіки, Управлінням з питань безпеки, у співробітництві з Міністерством оборони Словацької Республіки // Брошура // 2005.
8. Украина нашла новый путь в НАТО. - [Цит.2009, 16 февраля] – Доступен с: [http:// www.rosbalt. ru/2009/02/16/618789.html](http://www.rosbalt.ru/2009/02/16/618789.html)
9. Україна в системі міжнародних відносин: історична ретроспектива та сучасний стан / О.І. Івченко. - К.: «РІЦУАННП», 1997. - 688 с.
10. Шлях Словаччини до НАТО: пер. зі словацької мови / Інститут з громадянських питань. - К.: Демократичні ініціативи, 2007. - 164 с.

NEW METHODS OF WARFARE AFTER THE COLD WAR: ETHNIC CLEANSING STRATEGY IN BOSNIA-HERZEGOVINA

*Mykola Zamikula
Oleg Bezugliy*

Historically, Balkan region was a place, where borders between Eastern and Western civilizations were formed. Because of this, from the ancient times it was a field for many bloody wars, battles and invasions. Greeks and Persians, Macedonians and Romans, Byzantines and Slavs fought for dominance over this land. In the context of Turkish assault against Europe these territories were made part of Ottoman Empire for nearly five centuries, but even these events did not stop the bloodshed – conversely, the fight continued, not only between Muslim occupants and native population, but between Balkans nations of Slavic origin as well. This was the period of Balkan history that created foundation for the tragedy of violent national antagonism of 1990th.

National uprisings and liberation movements did their job – after the collapse of Turkish rule independent states had aroused in the region, but it remained so-called “Powder Keg” of Europe. The Great War and creation of united multinational South-Slavic state could not change it – and the defined roots of resent massacre clearly have showed themselves during Nazi occupation, when cruel opposition between different nations led to terrible consequences (in some sources it is stated, that great number of casualties in Balkans during the Second World War was the result not German actions, but rather struggles between native nations because of ideological, religious and ethnic reasons [1]). Such methods of fighting gave a basis for the statement that the practice of taking violent revenge is a time-honored tradition in the Balkans [9, p. 113].

The leadership figure of Josip Broz Tito has frozen existed conflict for some decades, but after his death it became clear, that united state of Yugoslavia has no future. Its disintegration in the beginning of 1990th became the first test for post-Cold War world. It brought military actions to the continent that was nearly peaceful place since the defeat of the Third Reich (it is interesting to mention that events in Bosnia, as part of Yugoslavian Wars, were most violent military conflict in Europe since World War II [3, c. 65]). American diplomats called the international failure to respond to the Bosnian war the worst crisis in European collective security since the 1930th [3, c. 66]. Territories of the former Yugoslavia have become a black spot in the middle of Europe [8, p. 35].

New states achieved their independence on the remains of the united country – some of them without bloodshed (like Slovenia), some of them – in the result of hard fight (like Croatia). But the most injured part of the former Yugoslavia remained territory of Bosnia and Herzegovina, where three parties to the conflict (Serbs, who tried to restore their dominance in the region; Croats, who wanted to reunited with their brothers from recently established independent state; and Bosnian Muslims (Bosniaks), who searched for the creation of their own country [8, p. 33]) during three years (from 1992 to 1995) have fought in desperate war for

power. As we can see, this conflict not only played significant role for the development of the Balkans, but also could be an excellent example for studying of the civil wars of the new generation, manifested in all its terrible cruelty in post-bipolar era, when, because of the strategy of ethnic cleansing the main target for opposing forces became not soldiers, but civilians.

The term “ethnic cleansing” appeared in international language after the Yugoslavian events [13. p. 49]. It means “the elimination by the ethnic group exerting control over a given territory of members of other ethnic groups”, “the systematic purge of the civilian population based on ethnic criteria, with the view to forcing them to abandon the territories where it lives”, or “the expulsion of an “undesirable” population from a given territory due to religious or ethnic discrimination, political, strategic or ideological consideration, or a combination of these”. Sometimes researches use similar terms, like “population cleansing” and “murderous cleansing” [13. p. 50].

Ethnic cleansing were common phenomenon for national conflicts in Eastern Europe (and not only at the end of the XX century, - for example, Croatian fascists used the same tactic against Serbs during the Second World War [13. p. 49]), but in Bosnia they acquired the most violent forms, because of the specific goals of parties to the conflict. In Bosnia they took the form of genocide, for it was aimed to eliminate enough of the population, starting with the annihilation of its elite, so it could no longer form a plurality [3, c. 66]. It is clear, that Serbian and Croatian minorities’ will to create ethnically homogeneous territories which would eventually become part of their national states defined such harsh measures as their political goal [8, p. 33]. As we can see, it is impossible to use usual means of war to conquer territories in such ethnically mixed place, as it was lands of the collapsed Yugoslavia, because in each part of it there was always a strong national opposition of other minorities. That is why it was so important to wage war in such way that would help to neutralize the threat of armed action in newly acquired territories. So it was a reason, why ethnic cleansing during this war were used to remove any trace of the other ethnic communities who had previously lived in the coveted territories, so they were definitely the goal of the war, not the unintended consequence [3, c. 66]. Because of the argumentation, considered above, it is important to note that war crimes in Bosnia, made on ethnic basis, were not the isolated, sporadic acts committed only by militia factions - to the contrary, the manner in which they were perpetrated, their duration, and the pattern of commission across the territory under army control all testify that they were the product of a systematic policy, planned and coordinated at the highest politicians and military leaders [3, c. 69]. According to the *Guardian*, the entire campaign of ethnic cleansing in Bosnia, made by Serbs, was led by officials of the State Security Department of Yugoslavia, that was, in fact, under the direct supervision of the Serbian leader Slobodan Milosevic [4, p. 175].

War crimes became calling card of Bosnian conflict from its beginning. Such actions, as bombardments of civilian population, massacres of civilians, their forced evacuation with purpose to modify the ethnic structure of the particular

area, creation of concentration camps for men from other nations, – became usual thing for this region during the war [3, c. 70-71].

Military actions in Bosnia were caused by many reasons. This territory, inhabited by representatives of different nations and religious belief has absorbed most of the problems, typical for modern Balkans.

According to the sociological research, Bosnia and Herzegovina was the most ethnically mixed republic of Yugoslavia – in 1991 its population was divided into three main groups: 43.7 percents of Bosnians were Bosniaks, 31.3 percents were Serbs (who are Orthodox Christians) and 17.3 – Croats (who are Catholics) [15, p. 2]. In the beginning of 1990th each nation of Bosnia was represented by nationalistic political force, created to secure its rights and interests. These parties, who controlled National Assembly, were Muslim SDA (the Party of Democratic Action), Serbs SDS (the Serbian Democratic Party) and Bosnian branch of the Croatian HDZ (the Croatian Democratic Party) [8, p. 33]. Namely these forces have become major players in subsequent military clashes, because their decisions contributed to the division of Bosnia: in November, 1991 Croats proclaimed the foundation of the Croatian Republic of Herzeg-Bosnia, while Serbs do the same with Serbian Republic of Bosnia and Herzegovina on January, 1992 (it became Republika Srpska in August, 1992).

It is interesting to consider the reasons, why the war exploded in the region, where such mixing of nations was not the problem for centuries, Famous specialist on Balkans' problems Noel Malcolm insisted that troubles in Bosnia came from outside, and it happened in two stages: the first time in the form of policy of the Serbian leaders, and the second - in the form of incorrect interpretation of the events and fatal interference of the leaders of Western countries [12, p. 251]. Like many politicians and researches, he blames Serbian leader Slobodan Milosevic, whose nationalistic policy of creation Greater Serbia destroyed the principle of multiculturalism and ethnical co-existence, which were basic for federal Yugoslavia. His struggle for creation of ethnically homogeneous Serbian state leads him to the decision to set Yugoslavia's ethnic and national groups against each other [3, c. 65].

Political leaders of Bosnian national minorities did not want to unite for the purposes of state development. They could not overcome the existing prejudice against their partners, based on national and religious opposition. For example, leader of Bosnian Serbs Radovan Karadžić compared Serbs, Croats and Muslims with cats and dogs [8, p. 34], which simply could not live because of their nature. He said that the only solution of the problem would be total separation [7, p. 131]. Another politician from Republika Srpska, Biljana Plavšić, said, that Bosnian Muslims were a “genetic defect in the body of Serbia” [5]. Of course, with such leadership, the prospect of fast peaceful settlement was dim.

From the other side, it would be a mistake to shift the entire responsibility on the head of Serbian leader, and not to mention Croatian trace in the beginning of the conflict. The policy of Franjo Tuđman – a national hero and leader, who has returned independence to Croatia, - was neither transparent no justified towards Bosnia; his struggle for expanding of Croatian borders at the expense of Bosnian

territories, seen during the entire war, made him look like his main Serbian foe. Croatian leader was not saint – he had strong ties with Croatian nationalists in Bosnia, and it was recognized, that his dream of Greater Croatia lead him to express territorial ambitions in respect of Bosnia, with the aim to take Central Bosnia and Western Herzegovina under the Croatian rule [10, p. 280]. In such conditions the Karadžević agreement of 1991 between Milošević and Tuđman about the division of Bosnian territories between two states was symbolic, as it shows, how a man, who fought for independence of his own nation, became cruel invader, when it comes to the case of other states.

As we can see, Bosnians' position to declare independence in the country, expressed in the referendum (29 February–1 March 1992, 99.7 percents voted for independence, but it is important to remember, that this event was boycotted by Serbs, and only 64.4 percents of population took part in it [6, p. 107]), did not gain the support of other national groups. In an effort to achieve their political goals at any cost, the Serbian leaders launch an attack (the reason for which was shooting at Serbian wedding by Muslims), which led to terrible consequences, the echoes of which can be heard up to now.

The main fighting forces during this conflict were national paramilitary units, formed from the people of Bosnia origin. The Bosniaks have also established a regular army, which, however, suffered from a lack of arms and ammunition because of the UN embargo. Of course, it is important to remember, that among the participants of war actions during Civil War in Bosnia there were not only inhabitants of this land, but also a lot of volunteers and mercenaries, who came to Bosnia for money, or because of ideological/religious (Russian and Greek volunteers, who had fought on the side of Serbs; Islamists on the side of Muslims; neo-Nazis from Western Europe on the side of Croats) and national (citizens of Serbia and Croatia, who came to Bosnia to help their so-called brothers) reasons. Among the most famous paramilitary units of the Bosnian War we can remember Serbian “White Eagles” and “Tigers”, Croatian Defense Forces and Muslims “Patriotic League”. At the same time some units of Croatian and, especially, Yugoslavian armies took part in the war. It is possible to say, that under Milošević's guidance the army coordinated and supported many of the militias who did the dirty work of killing civilians [3, c. 69]. Also we can fully agree with the argument, that key factor in incitement of ethnic hatreds, first in Serbia, and later in Croatia, was a media under pressure of the political leaders [3, c. 68].

The first actions in Bosnia began immediately after the announcement of the referendum results – on the 1 of March, 1992, when local Serbian units began to build barricades on the street of Sarajevo. Officially the war began on April 6, 1992, when Yugoslav Army and its allied paramilitary groups assaulted Bosnian-Serbian border. The day before it is considered as a date of the beginning of the Siege of Sarajevo by Serbian troops, which lasted throughout the whole period of war. By that time the Croatian armed forces were present at the territory of Bosnia too and already managed to demonstrate its intentions against civilians Serbs. All players came to the stage, where they would play their bloody performance till the end of 1995.

As traditional military actions in Bosnia are beyond the scope of this work, we will explain only in general terms how the war continued. The Serbs besieged Sarajevo, whose inhabitants' lives turned into hell due to frequent shelling (usually with dire consequences, as it happened two times in the Markale marketplace), and snipers' actions (especially in well-known Snipers Valley). Operations aimed at destroying the enemy's armed forces have become a rarity, but instead all parties to the conflict in some way attacked the representatives of the civilian population of another ethnic origin. The UN and international community could not do anything to stop violence, except for the adoption of resolutions by Security Council, to which nobody paid any attention. UN peacekeepers, which were present at the area of conflict as part of the UNPROFOR contingent, had little means to help the victims of war.

Three sides of the conflict continued to indiscriminately kill each other until March 1994 when Tuđman and Izetbegovic signed an agreement to merge the Croatian and Muslim forces. In the same year, Serbs also unexpectedly received an ally in the territory of Bosnia - federalist-minded Muslims separated from the government of Izetbegovic, who with the help of Serbs established the Autonomous Province of Western Bosnia.

In the end the international community found strength to intervene in the conflict. In response to the second explosion in the Markale market (August 28, 1995) NATO, acting on behalf of the UN, laid an ultimatum to Serbs demanding to withdraw heavy artillery systems from Sarajevo. After their refusal Alliance aviation began operation Deliberate Force against Serbian positions, and their air strikes helped a lot to reduce Serbian dominance in arms potential. The united actions of Muslims and Croats also weakened Serbs positions, and the negative international reaction, directed primarily against Belgrade, forced Milosevic to participate in peace negotiations. The official end of the war was put by the General Framework Agreement for Peace, commonly known as Dayton Agreement, signed in December 1995 in Paris.

Researches agree that the major part of ethnic cleansing in Bosnia was made by Serbian forces. For example, in a report to the UN, made by special Commission of Experts, chaired by Cherif Bassiouni of DePaul University in Chicago, it is noted, that 90 percent of the crimes committed during the conflict were the responsibility of Serb extremists, when only 6 percent were made by Croat extremists, and only 4 percent - by Muslim extremists [3, c. 72].

Concurring with the researchers that Serbs hold the first place on the amount of ethnic cleansing, we will pay special attention to their actions. One of the first examples of their violence refers to the very beginning of the war, when the Serbian paramilitary leader Željko Ražnjatović (known as Arkan) crossed into the north-eastern corner of Bosnia with his private militia, entered the town of Bijeljina, and executed some of Bosniaks in front of the mosque. He then moved southwards and drove the Muslim inhabitants out of the town of Zvornik [6, p. 107].

A massive campaign of ethnic cleansing was initiated by Serbs in April – June, 1992, in Eastern Bosnia, parts of Eastern Herzegovina, the Sava river valley,

and in some other areas [4, p. 173]. Some actions were taken not only against Muslims, but against Croatis as well, for example – in the area around Bosanski Brod [4, p. 176].

By the end of 1992, Serbs captured the main parts of the territories, aspired by them. They had collected nearly 70 percents of Bosnian territory under their control [7, p. 125]. According to former British Prime Minister Margaret Thatcher, since that time, the main task for them became to drive out the non-Serbian population from these lands, with total destruction of Muslims and Croatis culture and religion there [2, c. 333]. A special role in the policy of ethnic cleansing, made by Serbs, was played by the desire to destroy completely the intellectual and cultural capacity of Bosniaks as a separate nation. While the ordinary residents of invaded areas in many cases were simply thrown out from their homes, the Muslim intellectuals were murdered on the spot [4, 173]. Bosnian city Banja Luka, was the place of massive ethnic cleansing, made by Serbs in purpose to destroy everything that could remind of their confessional and multicultural past [2, c. 335-336].

The cruelest crime, made by Serbs in Bosnia, was the conquest of two UN-designated “safe areas” - Srebrenica on July 11, 1995, and Zêpa on July 28, 1995 [6, p. 108]. The victims of these massacres, defined as genocide by international community, became 8 and 10 thousands of refugees relatively [4, p. 169].

Another struggle against Muslims population was made by Croats, who at first were seen as their natural allies against Serbs. Open war between Croats and Muslims [see 14] broke out as a result of a massacre of Muslims carried out by the Croatian Defense League in the village of Ahmići in April, 1993 [6, p. 108]. In Herzegovina they began state-sponsored ethnic cleansing against Bosniaks near the city of Mostar [4, p. 180]. Croats entered the war against Muslims, using much of the same methods as the Serbs - terror, deportations, concentration camps, indiscriminate bombardments of civilians, massacres, destruction of religious shrines [3, c. 71]. At the same time they were using ethnic cleansings against Serbs, like in Odžak in Posavina region in 1992.

Bosnian Muslims became most affected by such actions, because for the most time of war they were victims for both Serbian and Croatian paramilitary units, as well as for Yugoslav National Army, that took part in the conflict on the side of Serbs. Burg and Shoup admitted that Muslims, who became victims of the double aggression, also committed war crimes, by establishing of several concentration camps and executing prisoners of war and civilians. As an example we can remember such fact of the Muslim-Croatian war, as massacre in Konjic area, where 42 Croats were killed in April, 1993 [4, p. 177]. But at the same time Hartman insisted, that Muslims actions are incomparable with their opponents' crimes, because Sarajevo government never made ethnic cleansing their cardinal policy, as had their enemies [3, c. 71]. As for events in Sarajevo, war crimes against non-Muslims were often made by local gangs, some of whom were even prosecuted by government [4, p. 178].

The number of casualties in Bosnian War varies from source to source. Some attempts for counting them were made just after the ceasefire. The most

common figure, cited by mass-media at the end of the conflict, defined them as nearly 200 thousand dead, injured, and missing. According to the bulletin of the Bosnian Institute for Public Health from October 1995, on the territory under the control of the Bosnian army 146 340 men were killed, and 174 914 were wounded. A November 1995 unclassified CIA memorandum estimated 156 500 civilian deaths and 81 500 military casualties in the country [4, p. 169]. In some sources we can find the numbers of losses, suffered by each nation: for example, it is said, that Muslims had 141 000 men killed (51 percent of the total losses), Serbs – 97 000 (35 percents), Croats – 28 000 (10 percents) [6, p. 109]. In terms of the proportion to each population, however, the figures are not so one-sided: 7.4 percent of the Muslims were killed, 7.1 percent of the Serbs, and 3.8 percent of the Croats [6, p. 109].

Important role in the investigation of war crimes in Bosnia is played by the study of the facts of mass rapes committed by parties to the conflict. Today, based on reliable sources and not on hysteria of mass media, we can say that statement about “genocidal rape”, made by Serbs, could hardly be called true. At the same time there is no doubt that the rape took place in Bosnia in large numbers: different sources gave such numbers of victims as approximately from 1600 to 12000 [4, p. 170]. Taking into account the fact that the war was waged on ethnic basis, there is no doubt that the majority of victims of these crimes were of different nationalities with their rapists.

Significant part of Bosnian population was displaced during war events. According to UN data, 12 percents of inhabitants became refugees only during one month of fighting. CIA pointed out, that more than 900 000 men left Bosnia and went to other states, while from 1.3 to 1.5 million stayed homeless inside the country [4, p. 171]. As one of the kinds of ethnic cleansing in Bosnia, we can observe a significant population movement from one area to another - Serbs fled the areas under the control of Muslims, Croats fled from the Serbs. However, we should indicate the radical difference between, for example, Muslim and Serb refugees. For the Muslim government in Sarajevo, who sought to preserve the unity of the country under its leadership, it was necessary that the Bosniak population remained in their places of residence, including areas where they were a minority in relation to other ethnicities. These enclaves gave an opportunity to exercise influence on these territories to the Sarajevo government. At the same time Serbs, seeking to expand its borders and create an ethnically mononational Greater Serbia, could not agree with existence of Muslim settlements in the areas under their control. By using any available methods, including direct violence, they forced the indigenous Muslim population to leave their native land. Also, Serbia's leaders called on Serbs living in areas controlled by Croats and Muslims to move into areas controlled by Serb forces. Thus, the movement of Serb refugees was caused mainly by their own consent to the call of their leaders, with direct non-interference of Muslims in the process of their eviction [4, p. 172].

Despite all the efforts, made by international society to stop violence, some influenced politicians insisted, that Western countries are responsible for war and its casualties too. One of the main statements of Margaret Thatcher on this

question is that the policy of “equal responsibility” has not given the possibility of arming the Bosnian Muslims, who has no ways to protect themselves from the Bosnian Serb troops in such conditions [2, c. 332].

Florence Hartmann shares this point of view, saying that the only important grace in Western policy making during conflict was the decision to launch an international war crimes tribunal to indict some of those responsible [3, c. 65]. He noted, that Western governments chose not to intervene for three and a half years, and in response to the atrocities reported by different sources, the UN Security Council passed resolutions its members then failed to implement and set up a diplomatic process which neither would back up by force [3, c. 67].

Finally, to deal with war crimes, made during Balkans conflicts, an International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia as a part of the UN system was organized in Hague, the Netherlands. It was made in February 1993, largely at American behest [3, c. 67].

Defendants of this structure became not only simple executors of war crimes (like Stipo Alilović or Predrag Banović), but also political and military leaders of the parties of conflict, and among them - former Presidents of Republika Srpska Radovan Karadžić and Biljana Plavsic, prime minister of Republika Srpska Momčilo Krajišnik, commander of a paramilitary Serbian group “White Eagles” Milan Lukić. In general, since its creation the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia has indicted 162 people, ranging from political and military leaders to low-level fighters [11].

The most famous cases, considered by the court, were the cases of former political leaders of the parties of Bosnian conflict who accused, among other crimes, for their role in organization of ethnic cleansing in Bosnia. Slobodan Milosevic, Franjo Tuđman and Alija Izetbegovic were object of interest of the court. While Tuđman and Izetbegovic were dead before they were charged by the court (but it is clear, that if they could live for a little longer, they would be definitely brought to Hague justice), the most famous prisoner became former Serbian leader, who was described by the Tribunal’s Chief Prosecutor as the key figure in the ten years of war that consumed the former Yugoslavia [11]. His trial has generated mixed feelings – from one point of view, the only fact of him being judged shows international communities’ resolve to punish those who were guilty in Bosnian genocide; but at the same time his behavior and arguments during the trial proved inability of international court to prove effectively his guilt, and there was a great possibility of his justification by the court, if only he had not died in a cell under mysterious circumstances in March 2006.

However, the history of the Tribunal is not as rosy as it may seem at first glance. Even the accountability of certain individuals for their crimes could not change the terrible fact that, in their own homeland, they remained heroes. The ideas of a Greater Serbia and Greater Croatia are so ingrained in the minds of some people that they do not recognize the crimes committed against other nations, and even now are ready at the first call to go to war, killing and destroying innocent people. That is why the court decision caused a backlash in Serbia, Croatia and Bosnia, if the sentence is imposed politicians or military leaders of those countries.

That's why some war criminals wanted by the tribunal, are still hiding at their homes, with the support of nationalistic politicians.

The other problem of the tribunal is lack of interest to Yugoslavian affairs, which we can see nowadays. In some ways this was a consequence of 9/11 events and subsequent military campaigns that diverted the attention of world public opinion from the relatively old issue Yugoslavia [11]. In such circumstances, a decrease of the tribunal' financing leads to a weakening of its activities.

As we can see, after the end of the Cold War the world has experienced significant changes in its structure. Most of the principles, which defined its development during the fifty years of the USA-USSR opposition, were reviewed to make them more sufficient to the ideas of post-bipolar world. After the collapse of the so-called Second World (union of socialistic states) many phenomenon have received some new features, which modified themselves greatly.

It will not be a mistake to say, that warfare in modern world has changed greatly as well. It is possible to point out two main directions of its development during the recent years. One of them – is a way of highly developed states (like the USA, Great Britain etc), who use all its intellectual and scientific potential to create an armed forces of the next generation, based on the principles of technological profoundness and systemic actions. Such way of warfare was tested in 1991 during operation “Desert Storm”, and subsequently shown to be effective during campaigns in Afghanistan in 2001 and Iraq in 2003.

The other direction of the military conflicts' reorganization is shown on the examples of the civil wars in post-Cold War era – military conflicts, that became usual for developing regions with ethnically mixed population. It is said that so-called “new” civil wars of the post-cold war era are fundamentally different from their predecessors, mostly because of their criminal character [9, p. 99]. It shows not only the extent of war crimes during warfare, but rather the revision of the goals of warfare, which became criminal in the basis. Kalyvas gives the following characteristic of the old and new civil wars: the old ones (for example, civil wars in the USA and England) are considered ideological, political, collective, and even noble; the new ones (like Yugoslavian conflicts, especially - Bosnian) are characteristically criminal, depoliticized, private, and predatory [9, p. 100]. He said that if old wars were fought over collectively articulated causes, referred to as “justice”, with at least one side of the conflict enjoying popular support and violence, made controlled and disciplined, new ones in common are motivated by simple private gain (for example - greed and loot), with lack of popular basis and extent of senseless violence, committed by undisciplined militias, private armies, and independent warlords [9, p. 102].

Florence Hartmann agrees in defining the Bosnian conflict of 1992-1995 as a model of a new type civil war, the main distinctive feature of which became military crimes on the basis of nationality referred as ethnic cleansing [3, c. 65]. It is well-known, that the main aim for military forces during the centuries was to defeat opponents' army, to destroy his defending abilities. Civilian victims were so-called by-products of the actions, made to achieve these goals. But situation in Bosnia was quite the opposite – it is possible to say, that the goal of ethnic

cleansing, and by this mean the war itself, was the annihilation of civilians [3, с. 69]. Of course, even before the Bosnian events we can see a lot of examples of war crimes, made because of national/ethnic reasons, but Bosnian specific consist in the origin of such actions – it is important to note, that it was not the inability of the different ethnic groups to live together that brought on the conflict, but rather the political aim of separating them [3, с. 66]. This feature creates a specific of Bosnian conflict as an example of a new type of the war – a conflict that threatens the shows inability to act of traditional security systems.

LITERARURE

1. Карель П., Беддекер Г., Немецкие военнопленные Второй мировой войны. 1939-1945. – М: Эксмо, 2004 г.
2. Тэтчер М., Искусство управления государством. Стратегии для меняющегося мира/Пер, с англ. -М.: Альпина Паблишер, 2003.
3. Хартман Ф., Босния // Военные преступления: это надо знать всем/под ред. Гутмэна Р. и Рифа Д., - М: Текст. – 2002.
4. Burg, Steven L. and Shoup Paul S., The war in Bosnia-Herzegovina: ethnic conflict and international intervention, 1999.
5. Cigar Norman, Genocide in Bosnia: The Policy of Ethnic Cleansing (Texas A&M University Press, 1995).
6. Fowkes Ben, Ethnicity and Ethnic Conflict in the Post-Communist World, 2002.
7. Ingraо Charles and Emmert Thomas, Confronting the Yugoslav controversies: a scholars' initiative, Purdue University Press, 2009.
8. Kaldor M. (1999) New and old Wars: Organized violence in a Global Era.
9. Kalyvas, Stathis N. “New” and “Old” Civil Wars: A Valid Distinction?, World Politics, vol. 54, No 1 (October 2001; Cambridge: Cambridge University Press).
10. Klip André, and Sluiter Göran, Annotated Leading Cases of International Criminal Tribunals, Vol. VII: The Tribunal for the Former Yugoslavia – 2001, Oxford, 2005.
11. Maupas Stephanie, The Yugoslav War Crimes Tribunal, from the Crimes of War Project: <http://www.crimesofwar.org/thebook/yugoslav-warcrimes.html>
12. Noel Malcolm, Bosnia: A Short History (London, 1994).
13. Shaw M. (2007) The Minimal Euphemism: “Ethnic Cleansing” as a Substitute for Genocide.
14. Shrader, Charles, The Muslim-Croat civil war in Central Bosnia: a military history, 1992-1994, 2003.
15. The Referendum on Independence in Bosnia-Herzegovina (February 29-March 1, 1992)/Report Prepared by the Staff of the Commission on Security and Cooperation in Europe.

ШЛЯХ ДО СТВОРЕННЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

*Олександр Феденко
(м. Львів)*

Після корінних змін в конфігурації міжнародної системи в кінці 1980-х - початку 1990-х років пряма військова загроза для Європи зникла. Цей факт поставив під питання як необхідність подальшої американської військової присутності в Європі, так і майбутнього НАТО. Європа, звикнувши за роки холодної війни до американської "парасольки безпеки", яка дозволяла їй зосередити свою увагу на розвитку економіки, не змогла підтримати мир навіть у себе удома.

Війна 1991- 1995 рр. в Югославії і криза 1999 року в Косово зі всією очевидністю продемонструвала слабкість Європи у військовому відношенні. Найбільші європейські держави не змогли сконцентрувати силу далі своїх кордонів. Невдачі в цих кампаніях привели до падіння престижу ЄС на міжнародній арені, а також змусили європейські держави задуматися про необхідність створення власних збройних сил (ЗС), здатних врегулювати конфлікти малої і середньої інтенсивності.

Після подій 11 вересня 2001 року і початку війни в Іраку стало очевидно, що США вважають за краще проводити свою зовнішню політику самостійно. Позиція найбільших європейських держав по відношенню до війни в Іраку виявила крихкість трансатлантичного партнерства і породила дебати щодо необхідності створення військової противаги США.

Одним з уроків іракської кризи стало розуміння неадекватності ролі Європи її політичному потенціалу. Проте, не дивлячись на прийняті зобов'язання збільшити витрати на оборону і стурбованість у зв'язку з розривом у військових можливостях між США і їх європейськими союзниками, які все збільшуються, було б дуже сміливим твердженням говорити про можливість відкритого військового конфлікту між США і ЄС, проте можна констатувати факт зростання суперечностей між ними.

На думку експертів Національного інституту стратегічних досліджень Європейський союз на теперішній час гіпотетично може залучати до проведення місій збройні сили держав - членів кількістю близько 2 млн. осіб військового персоналу, 2,5 тис. одиниць бойової авіації, 800 бойових кораблів. Це є суттєвим ресурсом для посилення сил швидкого реагування як прототипу регулярної армії власне Європейського союзу. США, населення якого складає 298 млн. чоловік, утримує близько 1,5 млн. військовослужбовців. При цьому у 2007 році сумарні витрати країн - членів ЄС на оборону склали 204 млрд. євро, військовий бюджет США на 2010 фінансовий рік оцінюється в 712,9 млрд. доларів, або 4,8 % ВВП [1].

Таким чином, логіка подальшого розвитку ЄС диктує необхідність зміцнення загальної європейської політики безпеки і оборони (ЕПБО), включаючи створення загальних збройних сил.

Поступове перетворення Євросоюзу на подібність конфедеративної держави природним чином ставить питання про формування єдиної військової політики і створення загальних ЗС. Не дивлячись на опір США, що вбачають у ЗС ЄС альтернативу НАТО, і власні внутрішні проблеми, процес пішов.

На початку третього тисячоліття існування світу, який сформувався після падіння Берлінської стіни, Іспанія, що прийняла з 1 січня 2010 року керівництво в Євросоюзі, пропонує «дати бій» розбіжностям і конфліктам, що виникають усередині «супердержави», яка народжується. Мова йде перш за все про неузгоджену зовнішню, а також оборонну політику.

Тим паче, що для цього вже існує реальна сучасна і історична основа. Ще у 1950 році Франція виступила ініціатором створення європейської армії, яка б підпорядковувалася політичним інститутам об'єднаної Європи. Цю ініціативу підтримали у ФРН, Великобританії та США. В результаті у травні 1952 року був підписаний Договір про створення Європейського оборонного співтовариства. У тому ж році був створений Західноєвропейський союз, до якого увійшли всі шість країн Європейського співтовариства (Франція, ФРН, Італія та країни Бенілюксу), а також США, Великобританія і Канада. Цей Союз був менш амбітним проектом, оскільки не мав власної військової організації [1].

У 1991 році Франція, Німеччина, Бельгія, Люксембург та Іспанія утворили об'єднані бригади з єдиним командуванням в Страсбурзі і назвали їх "Єврокорпус". Чисельність "Єврокорпусу" досягла 60 тисяч чоловік. Бригади повинні були здійснювати операції під егідою Євросоюзу.

У 1992 році була прийнята Петербургська декларація, в якій європейці проголосили намір незалежно від НАТО *«вирішувати гуманітарні, рятувальні і миротворчі завдання, направляти військові контингенти для врегулювання криз, зокрема шляхом примушення до миру»* [12].

А вже в 1995 році французи, італійці, іспанці і португальці домовилися про створення ЄВРОФОР (European Operational Rapid Force) для виконання "Завдань Петербургу", так що певний досвід створення і використання об'єднаних збройних сил у Європі є.

Про те, що військам Європейського союзу слід об'єднатися, йшлося і раніше. У грудні 1999 року Німеччина, Франція і Італія підписали документ про створення єдиних збройних сил. Згідно із задумом, вони могли б діяти на тих територіях, які не входять в зону відповідальності НАТО.

У цьому ж році була підписана Хельсінкська декларація про основні параметри військового будівництва ЄС, концепцію створення сил швидкого реагування. Були створені Комітет із зовнішньої політики і політики безпеки, Військовий комітет і Військовий штаб ЄС.

Комітет із зовнішньої політики і політики безпеки здійснює координацію військово-політичної діяльності країн Євросоюзу, дозволяючи оперативно вирішувати поточні проблеми в цій сфері.

Військовий комітет ЄС, що є найвищим військовим органом Європейського союзу, виконує свої основні завдання: оцінка військово-

політичної обстановки в різних регіонах світу; участь у розробці напрямів військового будівництва ЄС і підходів до кризового регулювання; підготовка пропозицій найвищим політичним органам Євросоюзу з практичного застосування його військового потенціалу. З 6 листопада 2009 року Військовий комітет очолює генерал Хокан Сирен, який представляє Швецію.

Військовий штаб підпорядковується військовому комітету ЄС і забезпечує безпосереднє керівництво військовими структурами Євросоюзу, планування діяльності військового комітету, підготовку проектів його рішень і їх реалізацію.

Було висловлено пропозицію про відкриття штаб-квартири Європейського Пентагону в Тервурене - передмісті Брюсселя.

Всі члени Союзу, окрім Данії, дали зобов'язання до 2003 року забезпечити розгортання загальноєвропейських військ в строк до 60 днів і підтримувати їх боєздатність не менше одного року. Нова структура повинна була включати 100 тис. чоловік, 400 бойових літаків і 100 кораблів. Німеччина обіцяла надати 13 тис. солдат, Великобританія і Італія - по 12 тисяч. Зобов'язання інших країн були скромнішими [1,3,5].

В цілому сформовані органи військового управління ЄС забезпечують ефективно управління операціями і місіями, що проводяться ним в різних регіонах світу, а також вироблення рішень для керівництва ЄС в рамках реалізації європейської політики безпеки і оборони. Разом з тим, з урахуванням досвіду проведення Євросоюзом операцій в Боснії і Герцеговині, Демократичній Республіці Конго і інших місій, керівництво цієї організації має намір направити найближчим часом основні зусилля на створення і вдосконалення органів управління оперативного і тактичного рівня з метою забезпечення управління військовими з'єднаннями і частинами в період їх безпосереднього застосування в зонах збройних конфліктів і криз [3,4].

Основоположним документом, в якому відображені погляди керівництва ЄС на забезпечення міжнародної стабільності, є «Стратегія європейської безпеки». Спочатку її ключові положення були сформульовані в документі «Безпечна Європа у досконалішому світі». Після внесення доповнень «Стратегія...» у остаточному варіанті була затверджена в грудні 2003 року .

У документі, на основі оцінки стану і тенденцій розвитку військово-політичної обстановки в світі, конкретизовані загрози і ризики для безпеки Євросоюзу, уточнені цілі і завдання організації, а також визначені пріоритетні напрями і принципи діяльності ЄС в цій сфері. Як головні загрози в документі розглядаються: міжнародний тероризм, розповсюдження зброї масового ураження, регіональні конфлікти, криза системи державного управління в країнах з нерозвиненою демократією, організована злочинність. Протидію цим загрозам передбачається здійснювати як на території Євросоюзу, так і за межами географічних кордонів організації. Така діяльність, на думку керівництва ЄС, повинна включати комплекс заходів політичного, економічного і військового характеру [12].

Тому, 29 квітня 2003 року представники Німеччини, Франції, Бельгії і Люксембурга зібралися в Брюсселі, щоб обговорити принципово новий підхід до воєнної політики ЄС. Згідно з новою концепцією, в Європі повинні бути, нарешті, створені єдині збройні сили. В рамках ЄС необхідно створити постійний орган з міжнародним персоналом, покликаний координувати об'єднані ЗС. Для нової структури слід виділити окреме фінансування, а промисловість Європи отримає замовлення на постачання високотехнологічного військового устаткування. До 2004 року планувалася поява загальноєвропейського підрозділу стратегічного повітряного транспорту, об'єднаних сил ППО, центрів навчання.

Після збільшення в 2004 році складу ЄС до 25 країн і підписання угоди про участь Норвегії в реалізації ЕПБО в документ було включено: 17 бригад і 14 окремих батальйонів сухопутних військ і морської піхоти, понад 350 бойових літаків, більше 100 кораблів (загальна чисельність особового складу близько 120 тис. чоловік). Ці показники були затверджені з урахуванням необхідності ротації підрозділів в зоні конфлікту через чотири-шість місяців і не припускають одночасного задіювання всіх згаданих сил і засобів.

Як основний військовий інструмент захисту інтересів країн Євросоюзу розглядаються сили реагування (СР) ЄС.

Найбільш боєготовою складовою частиною СР стануть сили негайного реагування, основою яких з'являться бойові тактичні групи (БТГ) чисельністю 1500 - 2500 чоловік кожна (посилений батальйон з доданими засобами). Залежно від можливостей держав ЄС з виділення сил і засобів в коаліційні військові структури БТГ можуть комплектуватися підрозділами ЗС однієї країни або декількох держав Євросоюзу. До 2010 року їх передбачається 18. Вони повинні бути здатні за 5-15 діб перекидатися в район кризи, що знаходяться за межами ЄС, і автономно діяти там місяць. Передбачається, що бойовим групам доведеться діяти в складних природно-кліматичних умовах [3].

Учасники конференції вирішили використовувати сили швидкого реагування тільки для здійснення миротворчих операцій і проведення гуманітарних місій. При цьому в Гельсінкі була визнана прерогатива ООН при ухваленні рішень про початок миротворчих дій, а також "право першої відмови" НАТО, що дозволяло використовувати європейські війська тільки у випадку, якщо альянс з якихось причин відмовиться брати участь в операції.

У 2003 році європейські сили швидкого реагування стали реальністю. Хоча створення сил швидкого реагування і стало першою загальноєвропейською військовою ініціативою, від неї ще дуже далеко до створення єдиної армії. Кожен з національних підрозділів сил реагування підпорядковується керівництву своєї країни і члени ЄС лише готові надати свої війська на вимогу Брюсселя.

З метою створення військово-промислової основи для реалізації ЕПБО в Євросоюзі були зроблені зусилля з підвищення ефективності роботи національних виробників продукції військового призначення. При активній участі керівництва ЄС представники компаній почали переговори про

поглиблення науково-виробничої кооперації, виключення дублювання зусиль в ході створення нових зразків, усуненні надмірної конкуренції. Ця норма для країн-членів ЄС введена міністрами оборони держав Євросоюзу, які прийняли новий «Кодекс поведінки» на європейському ринку військової продукції. Його завдання створити єдиний ринок озброєння і військової техніки (ОВТ) Євросоюзу, об'єм якого оцінюється в 30 млрд. євро в рік, а також підвищити його конкурентоспроможність. «Кодекс» не припускає участі в конкурсах компаній, які не представляють країни ЄС. Одночасно з ухваленням кодексу був опублікований перелік європейського ОВТ, який повинен бути модернізований в першочерговому порядку. Основна увага приділяється співпраці в області авіаційної, радіоелектронної і кораблебудівної галузей. З 2004 року для ефективнішого і комплексного вирішення питань військово-технічної співпраці в структурі ЄС створено Європейське оборонне агентство [9,10].

В той же час, при проведенні загальної політики безпеки і створенні власних збройних сил ЄС спостерігається недостатня зацікавленість співпраці окремих країн у військовій області і проведенню перетворень. Ще одна причина пасивності ЄС в створенні загальної зовнішньої політики і політики оборони - відсутність відчуття загрози в масовій свідомості більшості європейців.

Безпосередньої загрози військової агресії для Європи не існує. Проте кінець "холодної війни" приніс з собою іншу серйозну загрозу - міжетнічні конфлікти, з якими європейські держави не в силах справитися без втручання США. Крім того, близькість Європи до осередків нестабільності на Близькому Сході також створює для неї потенційну загрозу. Загрозою безпеки є конфлікти на периферії Європи, особливо на Балканах.

Вже в червні 2003 року ЄС на прохання ООН направив 1800 військовослужбовців для врегулювання ситуації в Конго. Ця операція стала першим випадком використання військ ЄС за межами європейського континенту. Підготовка і проведення цієї операції були здійснені без задіявання натовських структур. Як країна-організатор виступила Франція, на базі штабу ЗС якої створювалися необхідні органи управління [2,7].

В кінці березня 2003 року Європейський союз почав проводити першу за всю свою історію миротворчу операцію – «Конкордія», – в рамках якої вперше було застосовано на практиці угода «Берлін-плюс».

Пакет ключових документів щодо співробітництва в галузі безпеки між ЄС та НАТО, відомий як пакет "Берлін-плюс", був погоджений обома організаціями у 2003 році і намагається уникнути непотрібного дублювання ресурсів та включає чотири елементи: забезпечення доступу ЄС до планування операцій НАТО; наявність для ЄС потенціалу та загальних активів НАТО; опції європейського командування НАТО для керівництва операціями ЄС; адаптацію системи оборонного планування НАТО для підключення наявних сил для операцій ЄС.

Операція «Конкордія» тривала до грудня 2003 року. Услід за нею почалася операція цивільних поліцейських сил «Проксима». Під час операції

поліцейські органи ЄС взаємодіяли з поліцейськими службами колишньої югославської Республіки Македонія. Вони також допомагали реформувати Міністерство внутрішніх справ країни і сприяли в організації комплексного управління кордоном [6,7].

Ще один позитивний приклад – Боснія і Герцеговина. У грудні 2004 року закінчилася операція сил зі стабілізації (СФОР) НАТО, що продовжувалася дев'ять років. НАТО передала естафету Європейському союзу, який негайно приступив до проведення операції «Алтея». Як і при проведенні операції в колишній югославській Республіці Македонії, командувати операцією було доручено заступникові ВГК ОЗС НАТО в Європі, який діє відповідно до політичних вказівок і під керівництвом Комітету з питань політики і безпеки ЄС.

Операція Європейського союзу під умовним найменуванням «Європейські сили в Демократичній Республіці Конго» була проведена на території ДРК в період з травня по грудень 2006 року відповідно до резолюції Ради Безпеки ООН № 1671 від 25 квітня 2006 року і рішенням Ради ЄС, прийнятим 27 квітня того ж року. Мета операції полягала в наданні уряду ДРК і дислокованим на її території міжнародним силам ООН допомоги в забезпеченні безпеки при проведенні парламентських і президентських виборів, підтримці правопорядку в ході виборів, а також охорона урядових установ і важливих об'єктів інфраструктури [2].

Крім того, на придністровській ділянці україно-молдовського кордону і на прикордонному пункті Рафах (сектор Газу) розгорнуті місії ЄС з контролю дотримання прийнятих домовленостей. ЄС надає допомогу Африканському Союзу в проведенні миротворчої операції в суданській провінції Дарфур, військової і морської місії в Сомалі, а також урядам Іраку та Афганістану в підготовці кадрів для правоохоронних органів тощо[7].

Досвід операцій в колишній Югославії показав, що після подавлення збройного опору, міжнародні миротворчі контингенти стикалися з необхідністю рішення невластивих для ЗС завдань: боротьба зі злочинністю, припинення масових заворушень, організація системи адміністративного управління, рішення найбільш гострих соціально-гуманітарних проблем місцевого населення, відновлення об'єктів комунального господарства, енергетики, транспорту.

У зв'язку з цим, в Європейському союзі ухвалено рішення про створення цивільних антикризових структур загальною чисельністю до 15 тис. чоловік, що включають підрозділи правоохоронних органів, формування рятувальників, медиків, будівельників, групи фахівців в області права і управління. Їх планується застосовувати як самостійно, так і у взаємодії з силами реагування ЄС. Важливим компонентом цивільних антикризових структур є поліцейські сили ЄС [3,7].

На сьогоднішній день Європейський союз починає відігравати все більш важливу роль на міжнародній арені: він виконує завдання кризового регулювання з використанням військових і цивільних сил і засобів, бере участь в реформуванні сектора безпеки, зміцненні верховенства закону,

допомагає забезпечити прикордонний режим в сусідніх державах і державах, що не мають загального кордону з ЄС. Євросоюз працює в географічній зоні, що охоплює Балкани, Кавказ, Східну Європу, Середземноморський район і Близький Схід, а також і більш віддалених місцях, таких як Демократична Республіка Конго і Індонезія. Розгортання сил ЄС в ДРК змусило усвідомити той факт, що країни Африки, які розташовані на південь від Сахари, посядуть центральне місце в політиці безпеки і зовнішніх зв'язків ЄС [7,8].

Разом з тим, за поглядами експертів організації, заходи що приймаються керівництвом Євросоюзу, які направлені на забезпечення безпеки країн-учасниць, не повною мірою відповідають реаліям сьогодення. У зв'язку з цим, в керівних органах ЄС розпочата розробка нового варіанту «Стратегії європейської безпеки». Необхідність перегляду цього документу викликана змінами військово-політичної обстановки, що відбулася в світі, а також з появою нових загроз для членів організації.

За задумом розробників, в оновленій стратегії будуть узагальнені основні положення прийнятих концепцій забезпечення безпеки, а також тих що розробляються в різних сферах: військовій, економічній (включаючи енергетичну), соціально-політичній, інформаційній і екологічній. В ході переробки цього документа передбачається доповнити перелік існуючих загроз новими викликами для безпеки ЄС, до яких віднесені зрив постачань енергоресурсів, природні і техногенні катастрофи тощо.

На користь забезпечення ефективного задіювання можливостей Європейського союзу по протидії цим загрозам і викликам визнано необхідним удосконалити систему найвищих військово-політичних органів ЄС, а також чітко визначити їх функції із забезпечення безпеки в різних областях.

Саме тому, в 2007 році про ідею продовжити створення єдиної європейської армії знову нагадала канцлер Німеччини Ангела Меркель. Вона сказала, що поява таких сил дозволила б Єврокомісії отримати велику свободу дій і чітко визначило б сферу її відповідальності.

А рік потому, літом 2008 року, Ніколя Саркозі направив урядам країн ЄС пакет пропозицій «з приводу подальшої інтеграції у військовій області». Президент Франції, головуєчий тоді в Євросоюзі, запропонував заснувати єдиний оперативний штаб в Брюсселі для командування військовими операціями за межами ЄС, сформувати об'єднані елітні сили оборони на базі шести найбільших країн - членів організації: Франції, Великобританії, Німеччини, Італії, Іспанії і Польщі. У проекті передбачалося, що «шестірка» встановить єдині «правила гри» для забезпечення тісної інтеграції у військовій сфері, а мінімальний оборонний бюджет складатиме 2% ВВП. Саркозі пропонував також створити єдиний ринок озброєнь і виділити кожній з країн 10 тисяч солдат для спільних сил реагування. Головні сфери застосування - боротьба з тероризмом, створення спільних інфраструктурних оборонних програм, систем протиракетної оборони і розвідувальних

технологій. На думку президента, *«утримувати одну армію дешевше, ніж декілька десятків національних»*.

Крім того, Саркозі запропонував створити єдиний легко-транспортний флот для перекидання військ до місць операцій, єдину систему військових супутників і військову академію єдиної Європи. Фінансування військових операцій Євросоюзу також повинне стати загальним [5].

Нагадаємо, що 20 лютого 2009 року Європарламент на своєму засіданні схвалив ідею про створення Сил швидкого реагування ЄС. Дане військове формування повинне підпорядковуватися виключно Євросоюзу і діяти за власним статутом. Створення єдиної армії могло б полегшити взаємодію тих країн ЄС, які входять в НАТО, з тими, хто не є членом Північноатлантичного альянсу. А останніх в Євросоюзі не так вже й мало – Австрія, Ірландія, Кіпр, Мальта, Фінляндія, Швеція.

На думку окремих експертів, процес військової інтеграції в ЄС повинен бути прискорений, а підсумком об'єднання військових потенціалів всіх 27 членів союзу повинна стати армія ЄС під єдиним командуванням. З посиланням на положення Лісабонського договору про реформування ЄС, міністр закордонних справ Італії Франко Фраттіні звернув увагу на те, що в договорі сказано *«якщо деякі країни хочуть поглибити взаємодію один з одним, то вони мають право це зробити»*. За словами міністра, ситуація із створенням єдиних збройних сил аналогічна тій, що була при введенні «євро» і створенні Шенгенської зони. Те, що спрацювало в ті рази, спрацює і зараз.

Крім того, створення єдиної армії дозволило б ввести спеціалізацію по країнах. *«Це дозволило б нам більш оптимально використовувати наявні ресурси»*, – вважає Фраттіні.

Рим лякає жителів Євросоюзу планами США і Китаю створити так звану «велику двійку». Цей стратегічний союз в майбутньому може замінити Північноатлантичний альянс на Тихоокеанський. Єдина Європа, попереджає Фраттіні, без єдиної військової доктрини залишиться на задвірках світових політичних процесів.

На першому етапі Італія запропонує колегам створити загальний військово-морський флот і військово-повітряні сили. Тоді як об'єднання сухопутних військ виглядає складнішим і більш віддаленим завданням [11].

Польща, Німеччина і Франція 28 січня 2010 року ухвалили рішення про створення сумісного оперативного бойового з'єднання «Веймар - ЄС». Основна роль відводиться польському контингенту, Франція і Німеччина надаватимуть підтримку.

Цілком очевидно, що мета створення бойових груп - чисто політична. ЄС хоче відігравати самостійну роль в світових справах. При цьому, як показує практика участі європейських країн в операціях НАТО, боєздатність їх ЗС дуже низька. Європейці категорично не готові серйозно воювати. Чутливість до втрат в європейських арміях досягла таких масштабів, що їх все важче стає вважати арміями взагалі. Сам по собі склад БТГ підтверджує той факт, що участь їх у війні не передбачена. Тому, що одним батальйоном

багато не навоюєш. Тим більше, якщо передбачаються автономні дії протягом цілого місяця. Відповідно, єдиний можливий театр військових дій - найбільш слаборозвинені країни Азії і Африки, де немає навіть будь-яких серйозних партизансько-терористичних формувань [8].

Нова військова ініціатива ЄС здатна ще більше поглибити розрив між цією організацією і НАТО. Поки що повністю неясно, яким чином європейська армія співпрацюватиме з Альянсом. Можливо, Альянс просто перетвориться на двосторонній військовий союз двох держав: США і ЄС. Проте з появою об'єднаної європейської армії росте вірогідність, що НАТО просто зникне, і американській армії доведеться воювати з тероризмом самим або кожного разу просити інші країни взяти участь в тій або іншій місії.

Саме тому, США намагатимуться максимально загальмувати процес, діючи через проамериканське керівництво східноєвропейських країн. Можливо, створенням Веймарської групи, Брюссель хоче відвести дану загрозу. Хоча Варшава - головний троянський кінь Вашингтона в ЄС. Тому важливим стратегічним пріоритетом для США залишається збереження НАТО, в рамках якого забезпечується американська військова присутність на Європейському континенті. Тому, будь-які ініціативи, прямо або опосередковано направлені на підрив впливу НАТО, викликають протидію з боку США.

Навряд чи варто чекати появи автономної і повністю боєздатної армії ЄС в найближчі 10-15 років. У глобальному масштабі майбутні ЗС ЄС, найімовірніше, доповнюватимуть американські ЗС, і виконуватимуть в основному миротворчі і поліцейські операції. Істотне нарощування коаліційного військового потенціалу ЄС неможливе без завершення реформи органів управління, спрощення процедури ухвалення рішень з принципових питань, подолання дисбалансу в розвитку між «старою» і «ною» Європою.

В цілому аналіз політики Європейського союзу в області безпеки свідчить про військово-політичні амбіції організації, які в даний час перевищують реальні можливості країн - учасниць. Разом з тим, існуюча Європейська стратегія безпеки здатна створити необхідні передумови для їх реалізації і підтверджує наміри Євросоюзу використовувати зміни геополітичної обстановки в світі для закріплення за ЄС статусу одного з провідних інститутів системи європейської і міжнародної безпеки, що формується.

ЛІТЕРАТУРА

1. Дворник С. Армія Європи: від «де-юре» до «де-факто» // Військо України. - 2009. - № 5. – С. 14-16.
2. Лысов В. Операция Европейского Союза в Демократической Республике Конго // Зарубежное военное обозрение. - 2007. - № 7. – С. 12-14.
3. Максимов В. Военная политика Европейского Союза // Зарубежное военное обозрение. - 2005. - № 9. – С. 2-8.

4. Ковалев А. Органы военного управления Европейского Союза // Зарубежное военное обозрение. - 2007. - № 10. – С. 14-17.
5. Крон С. Вся европейская рать // Военно-промышленный курьер. – 13-19 января, 2010. - №1(317). – С.2.
6. Богатырев С. О проведении операции «Проксима» в Македонии // Зарубежное военное обозрение. - 2004. - № 8. – С.21-22.
7. Благовещенский А., Рышковский В. Операции и миссии Европейского союза, // Зарубежное военное обозрение. - 2008. - № 7. – С. 13-18.
8. Панов М., Маневич В. Военные конфликты на рубеже 2030 года, // Зарубежное военное обозрение. - 2009. - № 1. – С. 3-15.
9. Сычев А. Некоторые аспекты военно-промышленной политики восточноевропейских стран НАТО // Зарубежное военное обозрение. - 2007. - № 3. – С. 22-26.
10. Витров В. Европейское оборонное агентство // Зарубежное военное обозрение. - 2008. - № 3. – С. 10-14.
11. Шестаков Е. Италия требует создания единой армии ЕС // Российская газета. – 17 ноября, 2009. - №5040(216). – С.2.
12. Ковалев А. Стратегия европейской безопасности // Зарубежное военное обозрение. - 2007. - № 6. – С. 2-6.

ПОЛІТИКА СХІДНОГО ПАРТНЕРСТВА ЄС В КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ БЕЗПЕКИ

Віктор Малік

Процеси інтеграції, що розгорнулися на Європейському континенті після Другої світової війни, характеризувалися як кількісними перетвореннями (розширення), так і якісними (консолідація європейської спільноти). Європейський Союз - найважливіша європейська організація, що набуває рис наддержавності, постає в якості одного з найвпливовіших глобальних акторів. В такій якості перед ЄС постає задача ефективного забезпечення власної безпеки. Черговий етап розширення Європейського Союзу, що відбувався протягом 2004-2007 років, поставив перед ЄС задачу побудови безпечного середовища біля своїх кордонів, створення певного «кола друзів» - демократичних держав з належним управлінням, які б проводили дружню, прогнозовану проєвропейську політику. Перед ЄС постає також складне завдання забезпечення власної енергетичної безпеки. Невирішені регіональні конфлікти, незавершеність внутрішніх перетворень у сусідніх країнах, неефективність держави, що породжує корупцію, зловживання владою та злочинну діяльність – ось головні загрози для розширеної Європи.

Отже, для Європейського Союзу важливим є перетворення політики Східного партнерства на дієвий механізм співпраці з країнами-партнерами, що сприяв би побудові безпечного середовища у регіоні своєї дії, і, таким чином, зміцненню європейської безпеки. Україна, здійснюючи стратегічний курс на євроінтеграцію, повинна вигідно використовувати можливості, що їй пропонує Східне партнерство, і віднайти своє місце у європейському безпековому просторі, стати його важливою складовою частиною.

Важливим є проаналізувати ініціативу Східного партнерства в якості інструменту забезпечення європейської безпеки у контексті чинників, що впливають на її здійснення.

Внаслідок чергового етапу розширення Європейського Союзу, який відбувався протягом 2004-2007 років, його членами стали 12 країн Центрально-Східної Європи та Середземномор'я. У процесі підготовки до нового етапу розширення Європейським Союзом було розроблено основи своїх майбутніх відносин зі своїми новими сусідами. Такими основами, як відомо, стала Європейська політика сусідства (ЄПС).

Важливими з точки подальшого розвитку Євросоюзу були 2003-2004 роки, коли новий етап розширення супроводжувався запровадженням Європейської політики сусідства (ЄПС), прийняттям Європейської стратегії безпеки та Стратегії ЄПС.

Ключовим документом в сфері європейської безпеки є так звана Європейська стратегія безпеки, прийнята 12 грудня 2003 року. Цей документ має загальний характер і визначає основні концептуальні підходи

Європейського Союзу до проблем забезпечення безпеки, визначає основні загрози та виклики, а також заходи та методи їх подолання.

Серед основних загроз названі тероризм, розповсюдження зброї масового ураження, регіональні конфлікти, організована злочинність. Особливо серед інших загроз слід виділити неналежне управління, зловживання владою та неефективність державних інститутів, оскільки це створює підґрунтя для конфліктів, злочинності, породжує корупцію та нестабільність. Отже, певні прояви слабкості та державної неефективності, особливо у близькому приграниччі Європи, є загрозою для безпеки Євросоюзу.

У Стратегії вказано, що «Європа ніколи не була такою процвітаючою, безпечною та вільною»[7, с.1]. У цьому документі ЄС позиціонує себе як глобальний актор. На користь цього приводиться той аргумент, що він, як об'єднання 27 країн з населенням близько 500 млн. чол., що виробляють близько чверті світового ВВП, не може не відігравати значної ролі у глобальних процесах. Отже, від Європейського Союзу значним чином залежить світова безпека.

У ХХІ столітті, як наголошується у Стратегії, жодна держава не може вирішити весь комплекс світових проблем наодинці. Це є підґрунтям для посилення та розвитку співпраці як на трансатлантичному рівні – з НАТО та США, так і для організації дієвого співробітництва на регіональному рівні із залученням країн-партнерів ЄС.

Очевидно, що Європейський Союз у своєму підході до безпекової політики виходить з того, що безпека виступає передумовою успішного розвитку суспільства і країни в цілому, а сталий розвиток неможливий без підтримки безпечного середовища.

Для адекватної протидії всьому комплексу окреслених викликів та загроз Стратегія пропонує наступне [7, с. 6-10]:

- своєчасно реагування на загрози та вжиття відповідних заходів;
- створення безпечного оточення у сусідніх країнах;
- побудову багатополярного міжнародного порядку, заснованого на ефективній співпраці ключових акторів.

Отже, підхід Євросоюзу до забезпечення власної безпеки біля своїх кордонів ґрунтується на забезпеченні стабільного, безпечного та прогнозованого оточення. Це обумовлює важливість ЄПС з точки зору забезпечення європейської безпеки.

Країни, що мали стати об'єктами втілення ЄПС, були згруповані суто по географічному критерію, безвідносно їх зовнішньополітичних пріоритетів, рівня розвитку та цивілізаційної належності. Тобто під дію Політики сусідства підпали географічні сусіди розширеного ЄС – низка країн Північної Африки, Близького Сходу, а також пострадянські країни, такі як Україна, Молдова та Білорусь.

Таким чином, бачимо, що бажання Європейського Союзу охопити всіх своїх географічних сусідів єдиним інструментом відносин призвело до розробки та втілення ним Європейської політики сусідства. При чому ЄПС

залишалася фактично односторонньої політикою ЄС – «країни-сусіди» могли приймати чи не приймати участь у її конкретних ініціативах.

Звичайно, що такий механічний підхід, до того ж заснований на односторонній політиці ЄС, не міг стати справжньою основою для побудови взаємовідносин на довгострокову перспективу. Це призвело врешті решт до появи більш диференційованого підходу ЄС до країн-сусідів. Втіленням такого підходу стали концепції Союзу для Середземномор'я та Східного партнерства. Союз для Середземномор'я є французьким проектом, спрямованим на відновлення та закріплення впливу у регіоні своїх традиційних інтересів – Південному Середземномор'ї. Східне партнерство ж є польсько-шведською ініціативою, до дії якого передбачено залучити шість пострадянських країн - Україну, Молдову, Білорусь, Грузію, Вірменію та Азербайджан. Концептуальні основи, мета та основні напрями нової політики були знайшли відображення у повідомленні Європейської Комісії для Європейської Ради та Європарламенту від 3 грудня 2008 під назвою «Східне партнерство». В ній зокрема зазначено, що «забезпечення стабільності, більш ефективного державного управління та економічного розвитку країн, що знаходяться на схід від Європейського Союзу, відноситься до його життєво важливих інтересів»[8, с.2]. При чому Східне партнерство є окремою складовою частиною ЄПС. ЄПС також «підтримує зусилля, спрямовані на досягнення цілей Європейської стратегії безпеки» [2, с.2]. Тобто, бачимо, що політика Східного партнерства, як окрема складова ЄПС, значною мірою направлена на досягнення цілей Європейської стратегії безпеки.

Для кращого розуміння ефективності Східного партнерства як елементу безпекової політики ЄС необхідно розглянути фактори, що мають вплив на її здійснення.

Ініціатива Східного партнерства має на меті, крім простого посилення співпраці та певного «наближення країн-партнерів до ЄС», цілком конкретні завдання та заходи щодо забезпечення та посилення безпеки Європейського Союзу – створення зони вільної торгівлі, енергетичного співтовариства країн-партнерів, укладання угод про асоціацію, а також угод мобільності і безпеки, створення чотирьох тематичних платформ співробітництва та ін. Аналізуючи Східне партнерство з точки зору його внеску у загальноєвропейську безпеку, варто більш детально зупинитися на «цільовому» регіоні цієї політики.

Країнами Східного партнерства є Україна, Молдова, Білорусь, Грузія, Вірменія та Азербайджан. Білорусь формально включено у Східне партнерство. Специфіку цієї країни можна пояснити двома факторами: по-перше існуванням авторитарного режиму президента Г. Лукашенка, що характеризується постійним порушенням прав людини, відсутністю політичного плюралізму, контролем держави над життєво важливими сферами суспільного життя та нерозвиненістю громадянського суспільства; по-друге, Білорусь є важливою з точки зору забезпечення енергетичної безпеки ЄС. Україна є, можливо, найбільш демократичною з країн регіону.

Проте, політична нестабільність, економічна криза та високий рівень корупції робить її об'єктом занепокоєння Євросоюзу. Крім того, Україна є країною-транзитером російських енергоносіїв до Європи. Занепокоєння ЄС викликає і наявність невирішеного регіонального конфлікту біля своїх кордонів – до теперішнього часу немає загальноприйнятної концепції вирішення Придністровського конфлікту, а саме Придністров'я залишається «невизнаною державою». Найбільш проблемним регіоном, що зберігає значний конфліктний потенціал, залишається Кавказ. Ситуація ускладнюється значною мірою «залученості» сторонніх акторів у конфліктні процеси – Росія, Туреччина, Іран, а також ЄС та США мають на Кавказі свої інтереси. Причому сторони активно використовують (чи використовували) військову силу, як це було у випадку з Південною Осетією та Абхазією, а також у період конфлікту у Нагорному Карабасі.

Таким чином, бачимо, що в регіоні дії Східного партнерства фактично немає жодної країни, яка б цілком відповідала критеріям стабільності та демократичності.

Значним чином відрізняється й зовнішньополітична орієнтація країн-партнерів. Наприклад, Україна давно проголосила про євроінтеграцію як свій стратегічний пріоритет, а, скажімо, Білорусь не бачить себе членом ЄС.

Інша риса, що обумовлює специфіку регіону дії Східного партнерства, це *вкрай низький рівень взаємодії* між самими країнами-партнерами. На відміну від цього, в регіоні Центрально-Східної Європи напередодні вступу його країн до ЄС існував досить високий рівень співпраці, причому співробітництво базувалося на значній однорідності регіону, і на спільній меті – набутті повноправного членства в ЄС.

Це цілком відповідає Європейській стратегії безпеки, яка наголошує, що «нам необхідно розповсюдити переваги економічної та політичної співпраці на наших східних сусідів, у той же час вирішуючи політичні проблеми у цьому регіоні»[7, с.8].

Ще один важливий фактор, що впливає на дієвість Східного партнерства – це позиція Росії. На її думку, Східне партнерство має на меті створення своєрідної «зони впливу» ЄС біля російських кордонів. Крім того, воно певним чином зачіпає російські інтереси (в тому числі, і в енергетичній сфері) у країнах «близького зарубіжжя».

Відсутність визначеності у самому ЄС щодо кінцевої мети (окрім «значного наближення до ЄС») Східного партнерства також має негативний вплив на ефективність цієї політики.

Існує думка, що найбільш ефективним інструментом зовнішньої політики ЄС у минулому була перспектива надання членства, оскільки вона є стимулом, що спонукає країну більш активно проводити реформи з метою наближення до стандартів ЄС[4]. ЄПС, як і Східне партнерство, *не передбачає* набуття членства у майбутньому, і тому її ефективність з цієї точки зору стає сумнівною.

Отже, на ефективність політики Східного партнерства як інструменту побудови регіону добре керованих, демократичних та стабільних країн, «кола друзів» ЄС, впливатимуть наступні фактори:

- значна неоднорідність регіону (політична, культурна, релігійна та ін., а також різний рівень розвитку їхніх відносин з ЄС);
- вкрай низький рівень співпраці між самими країнами партнерами (або навіть вороже ставлення, як між Вірменією та Азербайджаном);
- і, нарешті, відсутність у самому ЄС консолідованої позиції щодо перспективи Східного партнерства. Ця ініціатива є значною мірою рамковою, вона передбачає лише «наближення» (до якої міри?) країн-партнерів до ЄС через «зону вільної торгівлі» та «угоди про асоціацію». Тому важливим стане конкретне наповнення цієї ініціативи.

Окремо слід зупинитися на внеску Східного партнерства до енергетичної безпеки Європейського Союзу. Серед ініціатив ЄС по Східному партнерству посилення підтримки повної інтеграції енергетичного ринку України до енергетичного ринку ЄС. Одним з першочергових завдань також є реконструкція мережі українських транзитних газо- та нафтопроводів та завершення у стислі терміни переговорів щодо членства України та Молдови в Енергетичному співтоваристві[8, с.9].

Посилення повної інтеграції України у європейський енергетичний ринок, розширення політичного діалогу з Азербайджаном як з країною-експортером енергоносіїв до ЄС має сприяти забезпеченню енергетичної безпеки ЄС.

Європейський Союз прагне до диверсифікації джерел поставок енергоносіїв, з одного боку, з іншого – до посилення безпеки транзитних шляхів. В цьому контексті слід враховувати, що маршрути газо- та нафтопроводів проходять у безпосередній близькості від зон регіональних конфліктів на Кавказі та у Придністров'ї; тому вирішення політичних проблем та розв'язання цих конфліктів також сприятиме зміцненню енергетичної безпеки ЄС.

Жорстка позиція Російської Федерації щодо інтеграції української газотранспортної системи до ринку ЄС та намірів Євросоюзу взяти участь у її модернізації потребуватиме від ЄС консолідованого та виваженого підходу; в іншому разі регіон Східного партнерства перетвориться на арену протиборства європейських та російських інтересів у енергетичній сфері, що не сприятиме стабілізації регіону та зміцненню європейської безпеки.

Отже, для перетворення Східного партнерства на справді дієвий механізм забезпечення європейської безпеки Євросоюзу слід:

- активно сприяти створенню та функціонуванню дієвих механізмів співпраці між самими країнами партнерами, наприклад Економічного співтовариства, Енергетичного співтовариства країн-партнерів та ін.;
- сприяти залученню до певних ініціатив інших зацікавлених акторів, наприклад Туреччини, Ірану та Росії з метою перетворення Східного партнерства на платформу для міжнародної співпраці. Оскільки безпека та процвітання об'єднаної Європи залежить від «ефективно функціуючої

багатосторонньої системи» та жодний актор не може вирішити весь комплекс сучасних проблем наодинці, то й проблему побудови безпечного середовища, базованого на принципах демократії та ринкової економіки слід вирішувати разом з усіма зацікавленими сторонами. До того ж, залучення Російської Федерації до окремих ініціатив Східного партнерства (наприклад, у якості спостерігача у майбутніх Економічному та Енергетичному співтовариствах) має сприяти пом'якшенню її позиції та продемонструє демократичність та прозорість механізмів функціонування цієї політики;

- вдатися до більш диференційованого підходу до країн-партнерів, особливо щодо їхніх європейських амбіцій. Автор поділяє точку зору на перспективу членства у ЄС як на *один з ефективніших стимулів* для проведення внутрішніх реформ у країнах-партнерах. При цьому нове розширення у найближчий час не відповідатиме інтересам консолідації європейської спільноти; тому можна вдатися до компромісного варіанту – передбачити *можливість* надання перспективи членства у ЄС для тих країн, що найближче підійдуть до європейських стандартів та будуть найбільш успішними у проведенні внутрішніх реформ. Принаймні, навіть надання країні статусу кандидата *не зобов'язує* ЄС одразу ж приймати її у якості повноправного члена, що демонструється прикладом Туреччини. Слід зазначити, що подібний варіант відповідає стратегічному пріоритету України на євроінтеграцію.

У Звіті щодо впровадження Європейської стратегії безпеки, оприлюдненому у грудні 2008 року, в цілому позитивно оцінюються підсумки її застосування. У цьому документі, зокрема відзначається й важливість Східного партнерства в якості інструменту забезпечення європейської безпеки. Крім того ЄС визнається й необхідність залучення сторонніх акторів: «тривала стабільність у сусідніх з нами регіонах потребуватиме від ЄС вжиття постійних заходів разом з ООН, ОБСЄ, США та Росією»[6, с. 10].

Таким чином, Об'єднана Європа на початку ХХІ століття постає в якості глобального актора, який прагне забезпечити свою безпеку шляхом створення демократичного, передбачуваного та стабільного оточення. Після чергового етапу розширення ЄС запровадив нову Європейську політику сусідства, що має на меті посилення співпраці між ЄС та країнами-партнерами; Східне партнерство є розвитком концепції ЄПС. На дієвість цієї політики в якості інструменту забезпечення безпеки ЄС впливає низка факторів, серед яких неоднорідність регіону, наявність невирішених конфліктів, негативне ставлення до Східного партнерства Росії, а також внутрішня боротьба інтересів у самому ЄС. Тому Європі слід проявити рішучість ті єдність у реалізації ініціативи Східного партнерства. Це сприятиме побудові зони демократії, стабільності та процвітання та консолідації європейського безпекового простору, в якому Україна повинна зайняти належне місце, перетворившись з джерела нестабільності на успішну європейську державу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Горбулин В., Литвиненко А. Украинская политика национальной безопасности Украины: актуальные вызовы — адекватные ответы// Зеркало недели, № 11 (739), 28 марта — 4 апреля 2009.
2. Європейська політика сусідства. Стратегія. Брюссель. (SEC(2004) 564-570}/ Сайт Представництва Єврокомісії в Україні// режим доступу: http://www.delukr.ec.europa.eu/data/doc/Strategy-Paper_may04_ukr.pdf
3. Мартинюк В. Розвиток політики безпеки і оборони Європейського Союзу: можливості для інтеграції України/ Сайт Українського незалежного центру політичних досліджень// режим доступу: <http://www.ucipr.kiev.ua/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=6032584>
4. Nowak A.Z., Milczarek D. Eastern Dimension of the ENP – a New Challenge for the European Union. The Case of Ukraine// The European Neighborhood Policy: a Framework for Modernization? EUI Working Papers LAW, 2007/21.
5. Палій О.А. Національна безпека України в контексті євроатлантичної інтеграції. Автореф. дис. канд. політ. наук. К.: 2006 – 15с.
6. Отчет о внедрении Европейской стратегии безопасности – Обеспечение безопасности в изменяющемся мире /Сайт Ради Європейського Союзу // режим доступу: http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/081205_RUESSReport%20final.pdf
7. Secure Europe in a better world. European security strategy. Brussels, 12 December 2003/ Сайт Ради Європейського Союзу //режим доступу: <http://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsUpload/78367.pdf>
8. Східне партнерство. Повідомлення Європейської Комісії для Ради та Європейського Парламенту. {SEC(2008) 2974}. Брюссель, 3.12.08. COM (2008) 823 final/ Сайт Європейської Комісії// режим доступу: http://ec.europa.eu/external_relations/eastern/docs/com08_823_ru.pdf

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ЛЕКТОРІВ, СТУДЕНТІВ, АСПРАНТІВ ТА ВИКЛАДАЧІВ

Укладач О.Кранівін

ВНЕСОК УКРАЇНИ В СВІТОВУ БЕЗПЕКУ І СТАБІЛЬНІСТЬ (до 20-річчя незалежності України)

Після проголошення незалежності 24 серпня 1991 року Україна стала повноцінним суб'єктом міжнародних відносин. Цей факт зумовив ряд наукових та практичних розробок у сфері міжнародних відносин. Адже, для здійснення ефективної зовнішньої політики держави необхідні і стабільний зовнішньополітичний курс, і нормативно-правова база даних відносин, і наукове обґрунтування, дослідницькі роботи і практичні розробки з даних питань. Саме тому значна кількість українських та зарубіжних науковців значну увагу приділяють геополітичному положенню України, історико-політичному аналізу її зовнішньої політики, розробці нових альтернативних стратегій її відносин з іншими державами. Власне і політичні діячі не стоять осторонь даної проблеми. Адже для керівництва держави дане питання є вкрай актуальним. Ґрунтовне розуміння основ міжнародних відносин, особливостей регіону та геополітичних та державних інтересів України дає змогу зробити зовнішню політику України поступовою, ефективною та стабільною. Особливої уваги дане питання здобуло 1 травня 2004 після вступу більшої частини сусідів України першого порядку до Європейського Союзу та ратифікації Верховною Радою України Конвенції про Єдиний Економічний Простір. Адже саме в ці умови вимагають від України рішучості щодо визначення своїх зовнішньополітичних пріоритетів та державних інтересів.

Протягом усього ХХ сторіччя головною метою світової спільноти було встановлення міцного миру та створення системи колективної безпеки. Україна як одна з держав фундаторів ООН надає виключного значення діяльності ООН та субрегіональних міжнародних організацій в галузі миротворчості та зміцнення миру і безпеки, розглядаючи участь в цій діяльності як важливий чинник своєї зовнішньої політики. Така позиція України ґрунтується на концепції її зовнішньополітичної діяльності "Основні напрямки зовнішньої політики України", в якій участі країни в миротворчих акціях надається першочергове значення.

Участь України у миротворчих операціях розпочалась із затвердженням Верховною Радою України Постанов від 3 липня 1992 року № 2538-ХІІ "Про участь батальйонів Збройних Сил України в Миротворчих Силах Організації Об'єднаних Націй у зонах конфліктів на території колишньої Югославії" та «Про збільшення чисельності батальйону Збройних Сил України в Миротворчих Силах ООН на території колишньої Югославії та надсилку групи військових спостерігачів» від 19 листопада 1993 р. Першим фактом

миротворчої участі України стала відправка 1200 військовослужбовців до Боснії і Герцеговини. Починаючи з 1992 року більше 28 тисяч військовослужбовців Збройних Сил України взяли участь у міжнародних миротворчих операціях.

За роки свого існування в якості незалежної держави, Україна здобула визнання у світі авторитет виваженого, послідовного і неупередженого контрибутора міжнародної безпеки. Свідчення тому – активні зусилля нашої держави як гаранта придністровського врегулювання, учасника миротворчих операцій в Боснії і Герцеговині та Косово, принципова позиція щодо інших конфліктів та кризових ситуацій – Нагірний Карабах, Абхазія, Чечня – яка завжди ґрунтується на загально визначених принципах міжнародного права.

Світовий досвід переконує, що воєнна сила залишається одним з найважливіших інструментів політики держав. В сучасних умовах, незважаючи на посилення миролюбних тенденцій, загроза виникнення збройного протиборства продовжує існувати. Простежуються певні позитивні зрушення у переведенні в практичну площину питань забезпечення європейської безпеки, але, на жаль, ці процеси ще не набули незворотного характеру.

Сьогодні чи не найбільшою із небезпечних загроз для людства є міжнародний тероризм, зокрема, морський, якому в загальній системі протидії приділяється недостатня увага.

З точки зору країн-членів НАТО, одним з ключових елементів захисту національних територій від викликів і загроз сучасності є військово-морська діяльність. Так, Військово-Морські Сили як універсальний вид Збройних Сил є і залишаються найефективнішим засобом збройного впливу на морі, а військово-морська присутність у важливому районі моря (океану), конвоювання суден з вантажами на небезпечних ділянках, охорона морських транспортних коридорів, районів виробничої діяльності, боротьба з терористичними угрупованнями, піратством та мінною небезпекою на морі в рамках коаліційних (миротворчих) операцій можуть стати ключовими елементами ефективного застосування сил за сучасних умов.

Співробітництво військових моряків України з колегами з НАТО спрямовано на досягнення здатності сил та штабів національного флоту діяти у складі міжнаціональних угруповань під проводом Альянсу і охоплює освітню підготовку, індивідуальні та групові тренування, навчання сил та органів управління, участь в операціях НАТО.

Історія співпраці українських ВМС з флотами країн НАТО сягає жовтня 1994 року, коли вперше у міжнародних військово-морських навчаннях “Кооператив партнер-94” за програмою “Партнерство заради миру” біля берегів Румунії взяв участь корабель управління “Славутич”. З того часу кораблі, авіація, підрозділи морської піхоти українських ВМС взяли участь у понад 60 міжнародних навчаннях, найбільш відомі з яких - “Кооператив партнер”, “Сі бриз”, “Щит миру”, “Козацький степ”, “Північне сяйво”, “Сорбет роял”. Український військово-морський прапор гідно був

представлений у Болгарії, Великобританії, Грузії, Ізраїлі, Італії, Румунії, США, Туреччині.

Протягом цих заходів міжнародного військово-морського співробітництва впроваджувалися процедури та документи НАТО до системи підготовки сил та ведення морських операцій національного флоту, реально підвищується морський, польовий та льотний вишколи українських військових моряків. Під час щорічних міжнародних навчань, насамперед серії “Сі Бриз”, ВМС ЗС України пройшли шлях від відпрацювання самостійних дій тактичного рівня до дій у складі міжнаціонального різновидового оперативно-тактичного угруповання за участю підрозділів ЗС України та МНС.

Отже, підготовка – це завжди засіб забезпечення успіху майбутніх дій (операцій). Відтак, величезного значення у цьому контексті набуває участь України в операції НАТО “Активні зусилля” (далі - ОАЗ) у Середземному морі. Ця операція стала кульмінаційною точкою співробітництва з НАТО, замикає повний цикл підготовки національних військово-морських сил до виконання реальних операцій Альянсу, що, у свою чергу:

- стає одним з вирішальних чинників при вирішенні питання стосовно членства України в НАТО;

- є реальним внеском України в боротьбу України з сучасними викликами та загрозами – міжнародним тероризмом, нелегальною міграцією та незаконним рухом товарів та послуг шляхом використання у рамках цієї (та й інших) операції активів держави, зокрема, військових;

- уперше Збройні Сили беруть участь у військово-морських операціях Альянсу не тимчасово сформованим контингентом, а регулярними військовими активами – бойовими кораблями та спеціальними під розділами на ротаційній основі.

Операція “Активні зусилля”, далі – “ОАЗ” – перша операція НАТО, яка проводиться на підставі ст. 5 Статуту НАТО про колективну самооборону. Вона стала складовою частиною з восьми заходів Альянсу на підтримку США після терористичних нападів 11 вересня 2001 року. Її головна мета – виключити можливість забезпечення діяльності міжнародних терористичних організацій морським шляхом, охопивши військовим контролем рух всього цивільного судноплавства у басейні Середземного моря у реальному масштабі часу для запобігання нелегальних перевезень в інтересах фінансування міжнародних терористичних організацій з найбільш загрозливих напрямків – Близького Сходу, Північної Африки, протоки Гібралтар та Чорного моря. Мова в першу чергу йде про незаконний обіг наркотиків, зброї, вибухівки, ЗМУ, нелегальних мігрантів та товарів, що є основою фінансування діяльності міжнародних терористичних організацій.

Загальними завданнями операції визначено:

- нейтралізацію можливих терористичних актів на морі і в прибережних зонах країн регіону;

- запобігання поширенню зброї масового ураження (ЗМУ) і її компонентів, які можуть перевозитися морськими суднами;

- недопущення нелегальної міграції, доставки контрабандних вантажів, наркотиків;

- гарантування безпеки морській діяльності прибережних країн та комерційних комунікацій;

- охорону та оборону морських нафтогазових комплексів, трубопроводів і транспортних комунікацій, що їх забезпечують тощо.

У цілому, операція “Активні зусилля” стосується чотирьох сфер:

- стримування та протидія тероризму на морі;

- контроль за “вузькими” місцями, тобто, найважливішими проходами і гаванями Середземномор’я за допомогою мінних тральників з числа однієї з постійних протимінних груп НАТО, які здійснюють попередній огляд маршрутів;

- супроводження у разі необхідності визначених суден через Гібралтарську протоку;

- вдосконалення поточної програми Середземноморського діалогу та інших програм НАТО з розвитку двосторонніх і багатосторонніх відносин.

Безпосередньо в операції беруть участь кораблі семи країн НАТО: Великобританії, Греції, Іспанії, Італії, Німеччини, США, Туреччини, залучаються активи й інших країн НАТО та країн-партнерів.

Хронологія подій операції:

6 жовтня 2001 року – початок патрулювання кораблями ОВМС НАТО в Східному Середземномор’ї;

26 жовтня 2001 року – операція отримала офіційну назву “Активні зусилля”;

березень 2003 року – після терористичної атаки в Мадриді 11 березня 2003 року операцію з моніторингу морських перевезень було доповнено заходами щодо супроводу через Гібралтарську протоку невійськових суден країн – членів НАТО на їхнє замовлення, оскільки це – особливо вразливий регіон, де щоденно проходить до 3000 комерційних рейсів. Таке розширення місії мало за мету запобігання терористичним нападам, подібним до тих, які було здійснено 7 жовтня 2000 року на американський есмінець USD „Cole” в еменському порту Аден та французький танкер „Limburg” 12 жовтня 2002 року;

29 квітня 2003 року – початок проведення систематичних заходів контролю безпосередньо на борту підозрілих суден;

16 березня 2004 року – поширення району операції на все Середземне море, протоки Дарданелли і Босфор;

жовтень 2004 року – запровадження дій зі збору й обробки інформації та розвідувальних даних з метою виявлення “підозрілих” суден, шляхом застосування надводних кораблів у якості підрозділів швидкого реагування для виконання специфічних завдань: відстеження і висадки з метою огляду суден.

Оскільки багато країн, що не є членами НАТО, засвідчили свою підтримку боротьби з тероризмом і висловили зацікавлення в операції, Альянс запропонував їм взяти у ній участь. У червні 2004 року на

Стамбульському саміті НАТО було запрошено до участі країн-партнерів НАТО, зокрема, Україну, а також країни Середземноморського діалогу.

До слова, Російська Федерація, активно протидіючи розширенню НАТО на схід та поглибленню співпраці між Україною та НАТО, раніше України приєдналася до операції “Активні зусилля” в Середземному морі. Так, у вересні 2006 року був допущений і взяв участь в операції СКР “Пытливый” ЧФ РФ. У подальшому вона активно продовжує цю роботу.

В Україні ж безпосередня підготовча робота розпочалася з виданням доручення Президента України “Щодо забезпечення виконання українською стороною зобов’язань, взятих відповідно Угоди між Україною та НАТО щодо участі України в операції НАТО “Активні зусилля” у червні 2005 року.

26 січня 2006 року Указом президента України 06 була затверджена підписана 21 квітня 2005 року в місті Вільнюсі на саміті НАТО Угода (у формі обміну листами) між Україною та Організацією Північноатлантичного договору про участь України у військово-морських операціях на Середземному морі в рамках операції “Активні зусилля” (ОАЗ)”. Цим було офіційно прискорено хід процесу підготовки і участі ВМС ЗС України в операції НАТО “Активні зусилля”. Однак, тільки 14 грудня 2006 року Указом президента України було затверджене рішення Ради національної безпеки і оборони України від 17 листопада 2006 року про направлення трьох кораблів ВМС ЗС України для участі у середземноморській операції НАТО з виявлення та попередження терористичних дій “Активні зусилля”.

Таким чином, формат участі України в ОАЗ має дві складові:

1. Інформаційне забезпечення проведення операції через Контактний пункт (КП ОАЗ), який був офіційно відкритий згідно Розпорядження Кабінету міністрів України “Про забезпечення функціонування Контактного пункту” №340-р від 16 червня 2006 року на базі штабу ВМС ЗС України. Контактний пункт став основним елементом взаємного обміну інформацією щодо судноплавства у басейні Чорного моря у рамках операції.

Основними завданнями КП ОАЗ стали:

збір та узагальнення інформації (стосовно відомостей про судна України, які знаходяться у портах України та прямують через протоку Босфор у Середземне море) від відповідних міністерств та відомств України (Агентства морської безпеки Мінтрансу України, СБУ, МВС, оні, митниці тощо);

обмін інформацією про цивільне судноплавство у зоні відповідальності ВМС ЗС України між командуванням ВМС ЗС України та штабом ОАЗ;

загальна координація підготовки та участі кораблів та підрозділів ВМС ЗС України до операцій НАТО у взаємодії з центром морських операцій Об’єднаного оперативного командування Збройних Сил України.

2. Безпосередня участь кораблів та підрозділів ВМС ЗС України у фактичних діях – моніторинг та патрулювання Середземного моря у складі з’єднань ОВМС НАТО – з травня 2007 року. Від ВМС ЗС України для участі в ОАЗ визначені: корвети “Луцьк”, “Тернопіль ” та фрегат “Гетьман Сагайдачний” з корабельним вертольотом Ка-27, а також оглядові команди у

складі взводу морської піхоти, команди спеціальних операцій і групи спеціального призначення, які провели підготовку відповідно до “Програми підготовки та оцінки сил”. Проведено дообладнання вказаних кораблів засобами супутникового зв’язку ІНМАРСАТ-М, супутникової навігації та зв’язку УКХ-діапазону, проведені інші заходи щодо встановлення сумісництва до стандартів кораблів НАТО – учасників ОАЗ.

Участь сил в активній фазі операції проводиться у формі бойової служби, яка розглядається як вища форма підтримання бойової готовності сил флоту у мирний час та є виконанням бойового завдання.

Першим серед українських кораблів таку підготовку пройшов корвет “Тернопіль”. 2–21 листопада 2006 року. Екіпаж “Тернополя” разом з корветом італійських ВМС “Коменданте Чигала Фулькозі” зі складу тактичної групи кораблів Командування операції “Активні зусилля” в Середземному морі поблизу берегів Греції провів спільне тренування і практичні дії з моніторингу судноплавства, збору та обліку інформації щодо умовних підозрілих суден, їх супроводження, їх супроводження та огляду, супроводження суден з особливо важливими вантажами, протимінного забезпечення цивільного судноплавства. Тобто були виконані повністю ті завдання, які виконують кораблі багатонаціональних сил в ході антитерористичної операції “Активні зусилля”.

Після допуску перших українських активів до участі в ОАЗ Міністром оборони України у березні 2007 року було поставлено основні завдання органам військового управління щодо підготовки до участі в ОАЗ, а Тактичним меморандумом між ВМС ЗС України та командувачем морського компоненту ОЗС НАТО “Південь” було визначено конкретні питання участі України в ОАЗ.

І вже протягом 10 травня – 7 липня 2007 року корвет “Тернопіль” з оглядовою командою, до складу якої увійшли військовослужбовці підрозділів морської піхоти та спеціальних операцій, взяв участь в операції, де здійснював моніторинг та патрулювання у складі тактичної групи НАТО з’єднання Об’єднаних Військово-Морських Сил НАТО в східній частині Середземного та Егейського морях. Свої завдання “Тернопіль” виконував у складі тактичної групи сумісно з фрегатом “Монтроуз” ВМС Великобританії. Отримані екіпажем дані передавалися до Морського оперативного центру у Неаполі (Італія) та до Центру судноплавства НАТО, що в Нортвуді (Великобританія). Кораблем пройдено 8644,6 морських миль, опитано 144 торговельних суден, виявлено 7 підозрілих суден. Крім, того у період 21-23 травня 2007 року корвет “Тернопіль” брав участь у показовому навчанні кораблів НАТО, яке було присвячено Дню високоповажних осіб Військового комітету НАТО (на зовнішньому рейді вміб ТАРАНТ О, Італійська Республіка).

Після відновлення технічної готовності та проведення відповідної підготовки корвет “Луцьк” з оглядовою командою у період 13 листопада по 15 грудня 2007 року був допущений та взяв участь в ОАЗ. Кораблем пройдено 4600 морських миль, опитано 102 торговельних судна, виявлено

13 підозрілих суден. Під час участі в ОАЗ вперше кораблем ВМС ЗС України було проведено фактичну оглядову операцію на борту підозрілого іноземного судна. Поставлені завдання корвет “Луцьк ” виконував у складі тактичної групи разом з фрегатом італійських ВМС “Artigliere”.

Провівши заплановану модернізацію та завершуючи необхідну підготовку, 10 травня 2008 флагман українського флоту фрегата “Гетьман Сагайдачний” з корабельним вертольотом Ка-27 на боту та оглядовою командою зі складу сил спеціальних операцій виходить у море для проведення спільних тренувань, проходження допуску та участі в операції . Запланований термін участі в ОАЗ українського фрегата – 90 діб.

Бачиться, що участь нашої країни в ОАЗ у певній мірі надає можливість уникнути ситуацій, подібних тій, що виникла 18 жовтня 2005 року, коли морськими піратами в районі узбережжя Сомалі було захоплено 22 моряків – громадян України – членів екіпажу судна “Панагія” з метою отримання викупу. Крім того, залучення ВМС ЗС України до ОАЗ дає змогу підготуватися до вирішення подібних завдань у ближній морській зоні. Мова йде про участь національного флоту в антитерористичній операції у Чорному морі під назвою “Чорноморська гармонія”, цілі і завдання якої аналогічні цілям та завданням ОАЗ. Уряд України вже прийняв політичне рішення щодо доцільності приєднання до цієї нової регіональної ініціативи, керівництво якою здійснює ВМС Туреччини. Розглядається питання трансформування активацій Чорноморської групи військово-морського співробітництва “БЛЕКСІФОР” у постійно діючу операцію “Чорноморська гармонія”.

Для України, неподалік якої знаходяться райони дій терористичних угруповань, морські кордони якої перетинають транспортні комунікації, маршрути контрабанди наркотиків, нелегальної міграції, яка має майже два десятки морських портів, у тому числі 10 – крупних та кілька берегових потужних нафтотерміналів, активно експлуатує газові родовища на морському шельфі і мережу підводних газо- і нафтопроводів, питання запобігання та попередження актів морського тероризму є особливо актуальним. Успішне вирішення цього питання не можливе без об’єднання зусиль і тісного міждержавного співробітництва.

Отже, участь кораблів і підрозділів ВМС ЗС України в міжнародних військово-морських навчаннях та антитерористичних операціях багатонаціональних сил, зокрема, в операції “Активні зусилля”, буде сприяти зміцненню безпеки нашої Батьківщини, справі попередження проявів міжнародного тероризму в регіоні, створить умови для прискорення процесу практичної інтеграції України до європейських структур, у першу чергу – до НАТО.

Поряд з цим, це надасть нового дихання національному флоту, спонукає до ставлення до нього як засобу зміцнення міжнародного авторитету України як морської держави.

Протягом останніх років ЄС залишається вагомим, часто - головним гравцем у міжнародних відносинах у глобальному та регіональному вимірах, ключовим учасником усіх важливих міжнародних процесів. ЄС традиційно

належить до тих гравців, які або самі започатковують важливі міжнародні ініціативи, або відіграють вагому роль у формуванні іншими глобального порядку денного. ЄС та його країни-члени володіють як величезним досвідом, так і ефективним інструментарієм у сфері зовнішніх зносин, що включає традиційний дипломатичний елемент і такі важливі складові як надання міжнародної гуманітарної, технічної, фінансової допомоги, зовнішньоторговельна політика, а також і врегулювання криз, в тому числі і з залученням військової (поліцейської) компоненти.

Поступово стає реальністю Європейська політика безпеки і оборони (ЄПБО), що лише посилюватиме роль і місце ЄС у міжнародних відносинах. Запровадження інституційних нововведень Лісабонського договору може вивести зовнішню та безпекову політику ЄС на якісно новий рівень.

Попри те, що зовнішня політика (у тому числі і після впровадження інституційних положень Лісабонського договору) залишатиметься по суті компетенцією країн-членів, все далі зростає перелік міжнародних питань, де діє спільна позиція усіх країн ЄС і де саме ЄС виступатиме від імені 27 членів. Зростає роль спільної позиції країн ЄС у рамках ООН, вже стало даністю, що в рамках ОБСЄ чи РЄ Євросоюз традиційно займає єдину позицію.

Незважаючи на вагому роль у міжнародних питаннях, реальна зовнішньополітична вага ЄС відстає від його економічного впливу у світі. Саме усунення цього недоліку було одним з питань, яке мав вирішити новий договір про ЄС.

2009 рік відкрив шлях для початку реалізації принципів змін до механізму вироблення та реалізації рішень у сфері зовнішньої політики ЄС. Успішне завершення процесу ратифікації Лісабонського договору на кінець року дозволило розпочати роботу над реалізацією передбачених Договором інституційних реформ.

Слід прогнозувати, що непростий процес завершення інституційних реформ ЄС може мати неоднозначний вплив на якість та характер зовнішньої політики ЄС у 2010 році, відносини Союзу з його основними міжнародними партнерами.

Протягом 2009 «ювілейного» року ЄС проводив цілеспрямовану діяльність з метою подальшого розвитку своїх спроможностей у сфері ЄПБО. Відбулося подальше розширення операційної діяльності ЄС з врегулювання криз. За минулі 10 років в рамках ЄПБО було розгорнуто 22 місії та операції, станом на сьогодні продовжуються 12 з них. Проводиться цілеспрямована робота з реформування структур ЄПБО, підвищення ефективності планування операцій, розширення оперативних спроможностей по швидкому реагуванню та поглиблення співробітництва по залученню третіх країн до операцій ЄС. Продовжують існувати певні складнощі управління операціями ЄПБО окремо через цивільні та військові структури під загальним керівництвом Політико-безпекового комітету, який, в свою чергу, забезпечує політичний контроль та визначення стратегічних напрямів операцій, що лише певним чином забезпечує цивільно-військову координацію.

З набуттям чинності Лісабонського договору ЄПБО отримала новий розвиток. Запроваджено посаду Високого Представника з зовнішніх справ та політики безпеки, що, на думку фахівців, підвищить якість та ефективність планування та проведення операцій з врегулювання криз, забезпечить більш тісну взаємодію з іншими зацікавленими структурами ЄС.

Розширюється діяльність з підвищення військово-цивільного співробітництва, що передбачає поглиблення цивільно-військових рамок планування і проведення нових та існуючих операцій ЄС. Новий Генеральний Директорат ЄК “Планування та врегулювання криз” буде відігравати провідну роль у розвитку цивільно-військової взаємодії для операцій ЄПБО, а також координуватиме роботу по розвитку цивільних та військових спроможностей з питань врегулювання криз. Зазначені зміни проводяться з урахуванням досвіду ООН, де в Департаменті миротворчих операцій започатковано новий Об’єднаний процес планування операцій.

Значна увага розвитку цивільних спроможностей з врегулювання криз приділялась під час Шведського головування, за ініціативи якого був опрацьований документ “Планування та розвиток цивільних спроможностей – керівництво на другу половину 2009 року”. В документі визначається необхідність більш динамічного та сфокусованого розвитку цивільних спроможностей і координації цього процесу з урахуванням різних національних підходів. Заплановано до кінця 2010 р. провести аналіз виконання Цивільної Стратегічної мети – 2010 і опрацювати новий документ з врахуванням висновків виконання Військової Стратегічної мети – 2010.

Продовжувалась підготовка бойових тактичних груп ЄС (БТГ), робота по підвищенню їх гнучкості, оперативності, бойової готовності та злагодженості. Опрацьовуються питання участі ЗС України в БТГ ЄС (літак аеромедичної евакуації АН-26 “Віта” та військово-транспортний літак ІЛ-76). Водночас, на сьогодні залишається невизначеним формування БТГ ЄС починаючи з 2012 року. Жодна з країн не взяла на себе відповідальність сформувати штаб БТГ ЄС у 2012 році.

Протягом останнього року продовжувалась діяльність з розвитку військових спроможностей ЄС, до Каталогу сил зробили внесок 9 країн та було повністю досягнуто 2 військові спроможності, проте 11 спроможностей залишається практично без зрушень. Не досягнуто прогресу у здійсненні авіаційних перевезень, існує гострий дефіцит вертольотів, причому ця проблема залишається при проведенні військових операцій як ЄС, так і НАТО. Також повністю не вирішені питання захисту сил (ПРО та ППО, протимінний захист), спроможності до швидкого перекидання та розгортання сил та досягнення інформаційної переваги.

Здійснюється спільна цілеспрямована робота ВШ ЄС та Європейського оборонного агентства (ЄОА) з перегляду Плану розвитку спроможностей з визначенням 12 пріоритетів, а саме: протидія переносним ЗРК; операції з використанням комп’ютерних мереж; протимінний захист у прибережних водах; всебічний підхід – військові аспекти; військова розвідка та мовна підготовка; архітектура систем розвідки, спостереження, виявлення і

розпізнання цілей; медичне забезпечення; РХБ захист; логістична підтримка третіх країн; протидія саморобним вибуховим пристроям; збільшення вертолітних спроможностей; здатність діяти в мережевому середовищі. Проаналізовані та враховані у Плані розвитку спроможностей уроки операцій ЄС в Чаді, Афганістані та операції “АТАЛАНТА”.

Одночасно з участю в існуючих ініціативах по авіап перевезеннях (SALIS, SAC) створюється Європейське авіатранспортне командування (EATC) з метою значного підвищення спроможності ЄС зі стратегічного розгортання сил (Бельгія, Франція, Німеччина, Люксембург та Нідерланди). У зв'язку з існуванням в ЄС та НАТО спільних проблемних питань у забезпеченні відповідних спроможностей, продовжила свою роботу Група спроможностей ЄС – НАТО.

Військовим комітетом ЄС погоджені Концепції застосування комп'ютерних мереж, Концептуальні засади військової розвідки у військових операціях ЄС та завершено Дослідження взаємної сумісності. Продовжується робота над Концепцією швидкого реагування повітряних сил, особливо у частині, що стосується розгортання мобільних баз для сил ЄС.

У 2009 році було продовжено ряд ініціатив та проектів, спрямованих на зменшення дефіциту найбільш чутливих спроможностей ЄС, а саме: оновлення та модернізація вертольотів, а також підготовки їх екіпажів; створення європейського флоту стратегічних авіаційних перевезень; створення європейської авіаційної та морської груп; створення системи космічного спостереження в інтересах операції та місій ЄС у сфері ЄПБО; розвиток спостереження на морі.

Питання фінансування та ресурсного забезпечення операцій ЄПБО та розвитку оперативних спроможностей продовжує залишатись гострим в умовах фінансово-економічної кризи. Рада ЄС у своїх Висновках щодо розвитку ЄПБО (17.11.2009 р.) закликала країни переглянути свої підходи до фінансування операцій та обговорити їх у 2010 році на найвищому рівні.

Військове співробітництво з ЄС здійснюється в рамках “Плану дій Україна – ЄС”, положень нового політичного документа “Порядок денний асоціації Україна – ЄС” в частині, що стосується Міноборони, а також Робочого плану співробітництва Збройних Сил України та Секретаріату Ради ЄС (у сфері Європейської політики безпеки та оборони).

Продовжується воєнно-політичний діалог на найвищому рівні. 25-27 січня 2010 року відбувся візит начальника Генерального штабу – Головнокомандувача ЗС України до Брюсселю, в ході якого він провів зустріч з новим Головою Військового комітету ЄС. В ході зустрічі українська сторона, окрім загального підтвердження зацікавленості ЗС України у розвитку співробітництва з ЄС у сфері ЄПБО, також підтвердила готовність взяти участь у формуванні бойових тактичних груп ЄС (БТГ). Стороні ЄС наданий перелік підрозділів та засобів, які Україна може виділити для участі у підрозділах швидкого реагування ЄС.

Пріоритетами військового співробітництва між Україною та Євросоюзом визначено: розширення формату військово-політичного діалогу

між керівництвом ЗС України та Євросоюзу; навчання українських офіцерів в освітніх закладах ЄС; підготовка до спільних військових навчань, а також багатонаціональних операцій з підтримання миру; залучення Збройних Сил України до формування багатонаціональних бойових тактичних груп ЄС; використання можливостей України щодо повітряних перевезень під час операцій Євросоюзу.

З метою реалізації визначених пріоритетів до Робочого плану були включені заходи, які сприяли нарощуванню оперативних військових спроможностей, а саме: підготовка до участі у багатонаціональних операціях ЄС та військових навчаннях, освіта та підготовка представників Збройних Сил України у військових структурах ЄС і країнах Євросоюзу, заходи з тематики бойових тактичних груп ЄС.

В червні 2009 року ЄС офіційно запросив Україну взяти участь у військовій операції ЄС EUFOR ALTHEA в Боснії і Герцеговині, що дозволило розпочати практичне опрацювання зазначеного питання.

Залучення національних сил та засобів до зазначеної операції відповідає пріоритетним напрямам Порядку денного асоціації Україна – ЄС та положенням Угоди між Україною і Європейським Союзом про визначення загальної схеми участі України в операціях Європейського Союзу із врегулювання криз. Збройні Сили України за умови належного ресурсного забезпечення спроможні підготувати та направити миротворчий контингент у складі вертолітного підрозділу для участі у зазначеній операції Європейського Союзу. Наразі проводиться процедура міжвідомчого погодження.

З метою залучення України до військово-морської операції ЄС з протидії піратству біля узбережжя Сомалі “АТАЛАНТА” проведено неформальні консультації з Генеральним секретаріатом Ради ЄС та Оперативним штабом операції “АТАЛАНТА”, які засвідчили зацікавленість ЄС у пропозиції України щодо використання спеціальних підрозділів України як озброєних груп захисту цивільних суден. Також відбулись консультації експертів СБ та Міноборони України з представниками Оперативного штабу операції “АТАЛАНТА” та Збройних Сил Кенії, в ході яких обговорювалися практичні аспекти участі представників зазначених відомств у згаданій операції. За результатами цих консультацій МО, МЗС спільно із СБ України підготовлено пакет нормативно-правових документів, який передбачає направлення українського контингенту чисельністю до 30 осіб до м. Момбаса (Кенія) для участі в операції “АТАЛАНТА”.

У 2009 році Україна приєдналась до багатонаціональної вертолітної ініціативи з посилення вертолітної спроможності ЄС та НАТО (далі – БВІ) після надходження у 2008 році офіційного запрошення від представників країн засновників БВІ (Велика Британія та Франція). Водночас, невирішеність питання надання Україною до фонду БВІ вертольотів значно ускладнює подальшу участь у цій ініціативі. За отриманою інформацією, пропозиція України щодо надання послуг з ремонту та обслуговування вертольотів була відхилена.

Протягом останнього часу продовжувались планові консультації Україна – Трійка ЄС з питань контролю над озброєннями (COARM) та роззброєння і нерозповсюдження ЗМЗ (CONOP/CODUN), в ході яких, серед іншого, вирішувались практичні питання надання допомоги ЄС з ліквідації застарілих боєприпасів та протипіхотних мін, участі ЄС у реалізації українських пропозицій у рамках ініціативи Великої вісімки “Глобальне партнерство”. В ході консультацій з відповідними структурами ЄС вивчалась можливість отримання фінансової та технічної допомоги на знищення в Україні запасів протипіхотних мін на виконання взятих зобов’язань в рамках Оттавської конвенції.

Опрацьовується також і питання надання фінансової допомоги з боку ЄС на утилізацію меланжу.

Таким чином, потенціал співробітництва України з ЄС продовжує нарощуватись. Практичні кроки нашої держави щодо участі в операціях з врегулювання криз стануть свідченням нового внеску України в світову безпеку і стабільність.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Береза Б.П., Радчук В.В., Арістов В.О. Деякі аспекти підготовки Військово-Морських Сил України до участі в операції НАТО “Активні зусилля” // Тематичний збірник: Миротворча діяльність Збройних Сил України: досвід, проблеми та перспективи. Під заг. ред. Кириченка С.О. – К.: ННДЦ ОТ і ВБ України. – 2006.
2. Богданович Ю.В., Єжеєв М.Ф. Системна модель і алгоритм державного управління процесами євроатлантичної інтеграції України // Україна – НАТО. – 2006. – №2.
3. Кабаненко І. Прорив військових моряків // Україна – НАТО. – 2006. – №1 (11).
4. Кабаненко І. Участь України в операції “Активні зусилля” – євроатлантичний прорив нашої держави // Чорноморська безпека. – 2006. – №1 (3).
5. Князь І. Антитерористичні дії на морі // Україна – НАТО. – 2006. – №2.
6. Князь І.В., Волотівський П.Б, Домніцький Ю.Л. До питання протидії можливим терористичним проявам в територіальних та внутрішніх водах України // Наука і оборона. – 2008. – №2.
7. Кулик С., Штибліков Д. Система і сили протидії морському тероризму в Чорноморському регіоні // Чорноморська безпека. – 2006. – №2 (4).
8. Макеев Б. Военно-морское сотрудничество в борьбе с терроризмом // Военная мысль. – 2007. – №1.
9. Медведев С. Операция ОБМС НАТО “Эктив индевор” // Зарубежное военное обозрение. – 2007. – №3.
10. Операція “Актив ендевор”. Боротьба з тероризмом на морі // Брифінг НАТО (видання відділу громадської дипломатії НАТО). – 2006. – липень.
11. Пахля А. Офіційні візити кораблів ВМС України до іноземних портів // Військово-історичний альманах. – 2001. – Число 2 (3).

12. Пінкевич М. Безпека Чорноморського регіону. Операція “Чорноморська гармонія” // Чорноморська безпека. – 2007. – №2 (6).
13. Середземноморська місія (за матеріалами видання “Брифінг НАТО”) // Народна армія. – 2005. – 13 травня.
14. Смоловский А. Антитеррористический контроль за судоходством в Средиземноморском бассейне // Морской сборник. – 2004. – №12.
15. Соколюк С.М. Аналіз чинників, які впливають на застосування ВМС у боротьбі з тероризмом на морі // Матеріали міжгалузевої науково-практичної конференції “Застосування Військово-Морських Сил у боротьбі з тероризмом на морі: завдання, можливості, способи дій” (м. Київ, 25 травня 2006 року).
16. Соколюк С.М. Угрупування міжнародного тероризму на морі // Збірник наукових праць. Випуск 2 (8) – Севастополь: СВМІ ім. П.С.Нахімова, 2005.
17. Чалий І., Литовченко В. “Активні зусилля” українських ВМС // Морська держава. – 2005. – №1.
18. Шталтовний О. Українські ВМС готуються до участі в операції НАТО “Активні зусилля” // Морська держава. – 2006. – №4-5.
19. Щербаков О. Середземноморський прорив “Тернополя” // Народна армія. – 2007. – 23 серпня.

ІНФОРМАЦІЙНА СТОРІНКА

**Саміт молодих атлантистів
Лісабон, Португалія
17 – 20 листопада 2010 р.**

17 - 20 листопада 2010р, паралельно з проведенням саміту Організації Північноатлантичного договору в Лісабоні, у португальській столиці пройшов Саміт молодих атлантистів, в якому прийняли участь представники країн-членів Альянсу та держав-партнерів. Захід був організований Асоціацією Атлантичного Договору у співпраці з Атлантичною Радою та Атлантичним Комітетом Португалії.

У перший день роботи заходу учасників у неформальній обстановці привітали президент Атлантичного Комітету Португалії Бернардіно Гомес, віце-президент Атлантичної Ради США Франсуаза Бурвель, та генеральний секретар Асоціації Атлантичного Договору Тролс Фрьолінг.

Другий день роботи розпочався з офіційної церемонії відкриття заходу, проведеного зазначеними вище особами. До них приєднався прем'єр-міністр Португалії Жозеф Сократеш. До представників молоді також звернулася помічник генерального секретаря НАТО з відділу Публічної дипломатії Стефані Бабст, яка привітала їх та побажала успіхів у подальшій роботі протягом саміту, розповівши про стратегію Альянсу відносно до молодих експертів.

Наступна секція була присвячена дискусії стосовно того, якою повинна стати Організація північноатлантичного договору у перспективі. Модератором дискусії виступила пані Бурвель, віце-президент Атлантичної Ради США. Протягом секції були підняті такі цікаві питання, як підвищення зацікавленості у євроатлантичних справах в країнах, що не є членами Альянсу (державах Африки, Північної Америки та Східної Азії), роль заморожених конфліктів у визначенні перспектив розвитку НАТО, та перспективи організації грати глобальну роль у врегулюванні міжнародного середовища. Учасники дискусії прийшли до висновку, що принцип консенсусу, прийнятий зараз у Брюсселі, не завжди задовольняє потреби вирішення проблемних питань, бо створює можливості для підвищення рівня корупції та розвитку бюрократичних установ.

Після короткої перерви учасники обговорили проблеми Альянсу, пов'язані з проведенням міжнародних операцій. У обговоренні взяли участь заступник голови військового комітету НАТО генерал Уолтер Гаскін, науковий директор Оборонного коледжу НАТО Карл-Хайнц Кемп, консультант по зв'язкам з громадськістю та конфліктному врегулюванню Райан Гаун, та виконавчий директор Ізраїльської організації «Мережа для миру» Ейял Равів. Основною темою дискусії стало обговорення перспектив операції Альянсу в Афганістані (у тому числі – з точки зору співпраці громадських та військових структур та діяльності неурядових організацій), яка на даний момент є

основним аспектом військової діяльності організації, втім, не були забуті й такі важливі сфери миру творчості НАТО, як місія КФОР та патрулювання Аденської затоки.

Після обіду учасники саміту дослідили можливості та перспективи розширення нових вимірів атлантичної безпеки за рахунок південного напрямку – а саме, співпраці з країнами Середземномор'я, Африки, Південної Америки та Східної Азії. Модератором сесії виступив представник Нового університету Лісабону Мануела Франко. З доповідями виступили представник Нового університету Лісабону Карлос Гаспар, представники Бразилії Альфредо Валладао та Анголи Беларміно Ван-Дюнем.

Після перерви робота була продовжена в різних секціях. В першому конференційному залі обговорювалися питання нових загроз та відповідей на них атлантичної спільноти. Доповіді з даної тематики зробили експерт Міжнародного інституту стратегічних досліджень Великобританії Давід Санторо (Франція), співробітниця Хашимітського університету Шірен Машакба (Йорданія), представник нігерійського бізнесу Інем Есьєн, та молодший співробітник Інституту політичних досліджень Філіпе Пате Дуарте (Португалія).

В другому конференційному залі розглядалася проблематика розбудови демократії та підтримки прав людини. Модератором засідання виступив радник з політичних питань європейського комітету громадських свобод, правосуддя та внутрішніх справ Жоель Фісс (Швейцарія). З доповідями виступили старший дослідник інституту Ріфт Веллі Алі Верджі (Канада), менеджер проєктів Південноафриканської фундації Гчціно Млаба, урядовий радник офісу президента Руанди від імені Африканської Урядової Ініціативи Тоні Блера Клер Лейх.

В третьому конференційному залі обговорювалися перспективи розвитку держав Балканського півострова та ролі НАТО в розбудові миру в регіоні. Модератором засідання виступив Адрі Нурелларі (Албанія). Свої доповіді презентували старший співробітник Міністерства економіки та регіональної співпраці Боснії та Герцеговини Мілан Кондіч, політичний радник генерального секретаря Секретаріату Ради регіонального співробітництва Хорватії Іван Бояніч, співробітник Університету бізнесу та технологій Емруш Уткані (Косово) та співробітник Міжнародної фінансової корпорації МВФ Павле Мікеліч (Сербія).

Основною темою третього дня роботи саміту було обговорення у експертному колі нової стратегічної концепції НАТО та перспектив розвитку Альянсу. З вступним словом до учасників звернулись президент Асоціації Атлантичного Договору Карл Ламерс, президент Атлантичної Ради Сполучених Штатів Фредерік Кемпе та резидент Атлантичного Комітету Португалії Бернардіно Гомер.

Перша секція третього дня розглядала проблематику впливу світової економічної кризи на атлантичну систему безпеки. Модератором секції виступив президент та головний виконавчий директор Атлантичної Ради США Фредерік Кемпе. Головний виконавчий директор з питань Європи,

Близького Сходу та Африки Вільям Міллз у своїй доповіді щодо того, як боротися з кризою, заявив, що необхідно інтенсифікувати економічні процеси та розвиток за межами Європи, спираючись на стрімко зростаючі економіки Китаю та Бразилії. Заступник помічника генерального секретаря НАТО з відділу сучасних питань безпеки організації Джейме Ші, спираючись на власні дані та прогнози, акцентував увагу на необхідності взаємодії держав-партнерів щодо прийняття спільного порядку денного щодо європейської безпекової сфери. Також у обговоренні зазначеної проблематики взяли участь постійний представник США у штаб-квартирі НАТО Іво Даалдер, представник юридичних кіл Анголи Нгуну Тіні, професор права Школи Пола Нітце Стівен Хілл (США).

Після перерви розпочалася робота наступної сесії, присвяченої дослідженню ролі Північноатлантичного Альянсу в майбутній Європі з точки зору міністерств закордонних справ. Модератором цього етапу саміту виступив науковий директор Оборонного коледжу НАТО Карл-Хайнц Кемп. Основна увага протягом даної сесії була присвячена питанням взаємодії НАТО з державами Східної Європи. З приводу окремих країн учасники прийшли до наступних висновків: Росія залишається ключовим партнером Альянсу в регіоні, у той же час основними питаннями взаємодії з цією країною залишаються енергетична безпека та проблематика розвитку ракетної зброї, а також – вплив двосторонніх американо-російських відносин на співпрацю з Брюсселем; з Україною, в умовах приходу до влади в державі нових політичних сил, продовжує розвиватися тісне партнерство, у тому числі – в військовій сфері; Грузія була визнана важливим союзником Альянсу, та підтверджено її право претендувати на членство в організації, враховуючи рішення Бухарестського саміту. В обговоренні взяли участь Міністр закордонних справ Естонії Урмас Паєт, Міністр оборони Литви Раса Юкнявічене та Й.В. Александр Вершбов, Заступник міністра оборони США з питань міжнародної безпеки.

Після закінчення роботи сесії розпочалась прес-конференція генерального секретаря Організації північноатлантичного договору Андерса Фога Расмуссена. У своєму виступі він приділив увагу трьом основним аспектам діяльності Альянсу: операції в Афганістані, протиракетній обороні та кібернетичній безпеці. Він заявив, що важливою складовою врегулювання кожного з цих питань є налагодження співпраці як з Російською Федерацією, так і з Організацією Об'єднаних Націй. Відповідаючи на питання аудиторії, пан Расмуссен торкнувся проблематики Близькосхідного врегулювання, зазначаючи, що роль Альянсу в цьому регіоні є виключно спостерігальною; підтвердив рішення Бухарестського саміту щодо можливого членства в організації України та Грузії, підкреслюючи, що прийняття остаточного рішення залишається за народами цих держав; торкнувся проблематики трансатлантичного партнерства та його розвитку в нових умовах. Також він заявив, що необхідно посилювати роль та присутність ЄС в Косово, базуючись на принципі спільної відповідальності, наголосив на важливості діяльності молодіжних атлантичних рухів та неурядових організацій,

окреслив перспективи налагодження Альянсом співробітництва з країнами Центральної Азії та торкнувся проблеми створення Москвою своєї власної оборонної системи, що повертає світ до часів існування двох систем колективної безпеки. Пан Расмуссен підкреслив, що Альянс на сучасному етапі повинен мати можливості швидко реагувати на будь-які загрози та виклики (включаючи нові форми тероризму та зміни клімату), втім його структура та відданість принципу консенсусного рішення уповільнює швидкість такого реагування.

Після цього на питання учасників саміту відповів голова військового комітету НАТО адмірал Джампаоло ді Паоло, який наполягав на необхідності якомога скорішої розбудови без пекової мережі між країнами-партнерами.

Після обіду Верховний головнокомандувач збройними силами НАТО в Європі адмірал Ставрідіс розповів про плани НАТО відносно до операції в Косово, у тому числі – щодо боротьби з наркотрафіком та тероризмом. Також він окреслив перспективи розвитку співробітництва між державами-партнерами стосовно миротворчих операцій.

Командуючий силами ІСАФ в Афганістані генерал Девід Петреус у вигляді презентації розповів учасникам саміту про сучасний стан справ у цій державі. Він навів статистичні дані з приводу розвитку національної афганської армії (кількість якої за останній рік зросла на 36 %), розбудови інфраструктури в країні (за весь час проведення операції в Центральній Азії НАТО побудувало в Афганістані 5000 км доріг, забезпечила постачання електричної енергії у віддалені райони держави, сприяла розвитку освіти в країні, у тому числі – для жінок), та динаміки терористичної діяльності в останні роки.

Наприкінці дня під час спеціальної секції відбулась дискусія на тему сучасних підходів до питань міжнародної безпеки. Модератором виступав Марк Голдберг (США). В рамках панельних дебатів виступили старший громадський представник НАТО в Афганістані Марк Седвілл, спеціальний представник генерального секретаря ООН в Афганістані Стаффан де Містура та співробітник Інституту державної розбудови Ашфар Гані (Афганістан).

Робота четвертого дня молодіжного саміту розпочалась з відео-конференції з афганськими університетами у містах Герат, Кандагар та Желалабад. Зі вступним словом виступив заступник Міністра вищої освіти Афганістану професор Бабурі. У розмові зі своїми афганськими колегами, делегати обговорили ситуацію в цій країні, різні майбутні шляхи, альтернативи, та вклад НАТО та інших міжнародних організацій щодо вирішення нагальних проблем та викликів, з якими стикаються Афганістан та його народ. Модераторами секції виступили консультант з питань зв'язків з громадськістю та вирішення конфліктів Райан Гоун (Ірландія) та голова департаменту зі співробітництва країн-членів відділу Публічної дипломатії НАТО Антонелла Церасіно.

Після обіду відбувся брифінг за підсумками роботи Північноатлантичної Ради за головуванням Заступника помічника генерального секретаря НАТО з відділу сучасних питань безпеки організації Джейме Ші. Протягом брифінгу

були представлені коментарі щодо нової стратегічної концепції Альянсу, що була затверджена на великому саміті, щодо співробітництва з РФ в галузі протиракетної оборони, окреслені етапи майбутньої трансформації місії НАТО в Афганістані та ін.

Протягом заключної сесії за підсумками роботи саміту свої враження щодо сучасної архітектури міжнародної безпеки, перспектив розвитку трансатлантичного партнерства та ролі окремих держав в цьому процесі висловили дослідник Фондації Магна Чарта Еміліано Сторнеллі (Італія), політичний аналітик Центра стратегічних досліджень Гааги Аріє Рем Кортевег (Нідерланди), директор ДМГО «Центр міжнародної безпеки» Валерій Кравченко (Україна) та президент громадської організації «Креативна Дипломатія» Наталя Бурлінова (Росія). Модератором сесії був професор права Університету Джорджтауна Марк Власіч (США).

Робота молодіжного саміту завершувалась виступом генерального секретаря Організації Об'єднаних Націй Пан Гі Муна.

Звіт підготував Кравченко В.В.

**Інформаційно-навчальний тренінг для представників громадських
організацій та інформаційних центрів
„Академія розвитку громадських організацій”
25 листопада 2010 р.**

25 листопада 2010 р. у приміщенні Київського інституту міжнародних відносин Громадською Лігою Україна-НАТО за підтримки Центру інформації та документації НАТО в Україні був організований Інформаційно-навчальний тренінг для представників громадських організацій та інформаційних центрів „Академія розвитку громадських організацій”. До участі в заході були запрошені представники громадських організацій – членів Ліги. Всього в заході прийняло участь 74 особи.

З вступною промовою виступив голова Громадської Ліги Україна-НАТО Сергій Джордж. Він привітав учасників тренінгу та розповів про основні засади та перспективи діяльності Ліги, надавши статистичну інформацію щодо розвитку організації за останні роки. Директор Центру інформації та документації НАТО в Україні Наталія Немилівська у своїй промові підтвердила тезу про те, що Україна залишається важливим партнером Північноатлантичного Альянсу, й окреслила зміни у діяльності підзвітної їй структури, у тому числі – щодо запровадження новітніх інформаційних технологій при ребрендингу веб-сайту Центра та підтримки телевізійної програми „Фактор безпеки”.

Протягом першої секції, присвяченої тематиці розвитку потенціалу неурядових організацій, проєкт-менеджер Центру інформації та документації НАТО в Україні Світлана Ротаєнко описала у комплексі проєктну діяльність відділу Публічної дипломатії Північноатлантичного Альянсу, та надала корисні рекомендації щодо написання, оформлення та виконання проєктів, які подаються в Центр інформації та документації з боку українських неурядових організацій. При цьому вона спиралася на дані, наведені на офіційному веб-порталі НАТО, й докладно пояснила учасникам тренінгу, де й яким чином можна отримати проєктні форми та як заповнювати їх. Представник Європейської Програми Міжнародного Фонду „Відродження” Дмитро Шульга у схожому форматі висвітлив проєктну діяльність своєї установи, окресливши перспективи надання Фондом фінансової підтримки проєктам з євроатлантичної тематики протягом наступного року та торкнувшись спеціально піднятого питання щодо плагіату під час заповнення проєктних документів.

Протягом другої сесії представник Центру міжнародної безпеки та стратегічних досліджень Любов Глебова провела лекцію для учасників тренінгу з тематики діяльності неурядових організацій в сфері зв'язків з громадськістю. Вона зупинилась на недоліках інформаційного суспільства, заявивши, що використання Інтернету не є панацеєю в даній сфері та окреслила основні етапи впровадження подібної політики. Пані Глебова наполягала, що при планування стратегії інформаційної діяльності організації в першу чергу повинні бути враховані мета її створення, прийняті

до уваги інформаційні потреби цільових груп населення (при цьому специфічна піар-кампанія повинна розбудовуватися для кожної з цільових груп). Організація повинна заздалегідь спланувати свою піар-програму, при цьому не можна покладатися на такі засоби, як так званий „чорний піар”. Доповідач окреслила основні структурні складові піар-програми, та в рамках визначення проблемних питань заявила, що в наш час громадські організації мало працюють зі ЗМІ, а більша частина громадськості представляє собою інформаційне „болото”. Пані Глебова наполягала на необхідності створення громадськими організаціями медіа-карти журналістів – списку зацікавлених представників засобів масової інформації, та описала основні моделі масової комунікації.

Третя сесія була присвячена виступу професора Києво-Могилянської Академії Олексія Гараня. Він презентував книгу „Украина в Европе: вопросы и ответы”, та висловив власну думку з приводу зміни зовнішньополітичного курсу новою українською владою. На думку пана Гараня, зовнішньополітична ідея В.А.Ющенка була в цілому вірною, але її виконання – контрпродуктивним. На його думку зараз Партія Регіонів робить символічні поступки РФ в сферах, де її представники не мають стратегічних інтересів (питання Чорноморського флоту, НАТО, гуманітарної сфери), разом з тим вони не будуть поступатися власними інтересами в економіці та торгівельних відносинах. Саме через це в останні місяці ми можемо побачити охолодження відносин між Москвою та Києвом. На думку доповідача, політика Януковича з приводу відносин з Заходом та Росією буде базуватися на принципах балансу, і в цьому контексті пан Гарань розповів про позицію попередніх президентів України з цього приводу. Також він заявив, що сучасний розвиток партнерства у форматі НАТО-РФ сприяє послабленню та зникненню традиційних аргументів супротивників Альянсу. У заключній частині свого виступу пан Гарань описав основні підходи головних акторів міжнародних відносин до проблематики міжнародної безпеки, зупинившись на питанні можливого відновлення Україною ядерного статусу (при цьому – негативно оцінивши таку ініціативу).

Наступну сесію відкрив своїм виступом Посол Естонської Республіки в Україні Його Високоповажність пан Ян Хейн. Він окреслив досвід євроатлантичної інтеграції власної держави, зупинившись на питаннях зв'язків з громадськістю, боротьби зі стереотипами про НАТО, та проблематиці люстрації. У своєму виступі він спирався на власний досвід роботи в інших країнах (Грузії та Молдові). З приводу актуального питання прийняття Україною нового Податкового кодексу пан Хейн зауважив, що підтримує ініціативи уряду, бо це означає прогрес у запровадженні внутрішніх реформ.

Представник Центру стратегічних досліджень Павло Жовніренко торкнувся питань боротьби з корупцією та створення нової „Білої книги” України, втім, основна частина його виступу була присвячена обговоренню нового Податкового кодексу України та ролі громадськості у боротьбі за свої права.

Четверта сесія розпочалась з виступу професора Інституту зовнішньої політики Григорія Перепелиці. Подякувавши учасникам заходу за те, що вони не зрадили євроатлантичним переконанням у важкі часи, він зробив стислий огляд сучасних відносин НАТО з Україною, зупинившись на ключових сферах співпраці. Також він описав важку історію взаємин нашої держави з Альянсом, наполягаючи, що без членства в цій організації неможливо стати повноправним членом Європейської Спільноти, та заявивши, що Україна вже мала багато можливостей отримати ПДЧ, але цього не було зроблено через позицію деяких національних політичних сил. Пан Перепелиця розповів, що після проголошення так званого позаблокового статусу Україна фактично відмовилась від європейського майбутнього, рівень відносин з Брюсселем впав до атмосфери початку 1990-х років, а українські структури з воєнно-політичних відносин фактично зруйновані. Також він прогнозував можливе приєднання нашої держави до ОДКБ, яка, на його думку, буде розглядатися політиками Партії Регіонів в якості „миротворчої організації”, а не військового союзу.

Представник Молодого Народного Руху Іван Крулько розповів про діяльність своєї організації в сфері євроатлантичної проблематики, окресливши основні цілі та завдання цієї структури та описавши окремі спільні проекти, організовані у співпраці з західними партнерами та українськими державними установами та вищими навчальними закладами. Він заявив, що вважає вступ до НАТО єдиним сприятливим шляхом розвитку України, зауважуючи, що позаблоковий статус – це фікція, не підкріплена міжнародним правом та угодами.

Протягом останньої сесії тренінгу слово взяв патріарх євроатлантичних процесів в нашій державі, віце-президент Атлантичної Ради України, заступник голови Громадської Ліги Україна-НАТО Олег Кокошинський. Він розповів про Указ Президента України № 1039/2010 „Про забезпечення продовження конструктивного партнерства з Організацією Північноатлантичного договору”, в якому підтверджувалися перспективи проведення громадських обговорень євроатлантичної проблематики під час спеціально організованих круглих столів та інформування громадськості. Пан Кокошинський вважав, що саме цей документ на сучасному етапі повинен стати документальною базою для збереження діяльності неурядових організацій в євроатлантичній сфері. Його виступ викликав жваву реакцію аудиторії.

Після закінчення тренінгу його учасники у неформальній обстановці отримали сертифікати, які підтверджували їхню участь в даному заході.

Звіт підготував Замікула М.О.

7-а Асамблея Громадської ліги Україна-НАТО
„Співробітництво України з НАТО як чинник реформування держави,
розвитку демократії та громадянського суспільства”
26 листопада 2010

26 листопада 2010 р. у приміщенні готелю "Русь" (м. Київ) пройшло засідання 7-ї Асамблеї Громадської ліги Україна-НАТО "Співробітництво України з НАТО як чинник реформування держави, розвитку демократії та громадянського суспільства". Захід був організований за підтримки Центру інформації та документації НАТО в Україні.

На початку роботи Асамблеї учасники хвилиною мовчання вшанували пам'ять голови Фонду "Демократичні ініціативи" та одного з засновників євроатлантичного руху України Ілька Кучеріва

Після цього з вступним словом виступив голова Громадської ліги Україна-НАТО Сергій Джердж. Він окреслив основні напрямки проведення засідань та назвав декілька протокольних питань, які повинні бути вирішені в рамках заходу, в тому числі - щодо прийняття до складу Громадської Ліги 3 нових організацій-членів (доводячи їхню кількість до 75 установ). Також удачників привітала директор Центру інформації та документації НАТО в Україні Наталія Немилівська, яка побажала їм удачі в продовженні громадської діяльності у євроатлантичній сфері та швидко передала слово першому доповідачу.

З першою доповіддю на Асамблеє за допомогою технології організації відео-конференцій виступив заступник голови секції відносин з країнами-партнерами відділу публічної дипломатії НАТО Петр Лунак. Він окреслив основні перспективи розвитку євроатлантичного партнерства після проведення Лісабонського саміту, зауважуючи, що двері Альянсу залишаються відкритими для країн-кандидатів (у першу чергу - для Македонії, Боснії та Герцеговини, Чорногорії, Грузії). Також він привітав НАТО з прийняттям нової стратегічної концепції, яка, на його думку, є одним з найкращих документів в історії організації. Лунак окреслив основні питання, що розглядалися на Лісабонському саміті, серед них - розвиток теорії колективної оборони Альянсу (за рахунок боротьби з кібертероризмом та створення європейської системи ПРО), перспективи операції НАТО в Афганістані (де з 2011 р. планується розпочати передачу влади місцевій адміністрації), розвиток співробітництва з Росією (у тому числі - в рамках проведення підготовки центральноазіатських експертів по боротьбі з наркотрафіком).

Старший радник посольства Грузії в Україні Гело Дунбадзе розповів про сучасний стан справ у партнерстві його держави з Північноатлантичним Альянсом, акцентуючи увагу на тому, що за останній рік пройшло 16 зустрічей на вищому рівні з цього приводу. Також він висвітлив основні аспекти участі Грузії в операції в Афганістані.

Політичний радник посольства США в Україні Юрій Федьків також розповів про нову стратегічну концепцію НАТО. Він зупинився на таких важливих

проблемах, як зміни у світовому безпековому середовищі, та розповсюдження ядерної зброї в сучасних умовах. Також він наголосив на тому, що Альянс зараз не становить загрози для Росії, та ще раз підтвердив, що його двері відкриті для нових членів - європейських демократій. Також Федьків зауважив, що процвітаюча Україна є важливим фактором зміцнення європейської безпеки, та окреслив роль США у розповсюдженні трансатлантичної ідеології в нашій державі, яка, на його думку, полягає в неупередженому інформуванні населення щодо євроатлантичних питань. За його словами, в будь-якому разі питання вступу до НАТО повинно вирішуватися українським народом.

Після перерви слово взяв віце-президент Атлантичної ради України, заступник директора Громадської ліги Україна-НАТО Олег Кокошинський. Він розповів про перспективи партнерства України з Альянсом в форматі громадського середовища, зупинившись, у тому числі, на проблематиці діяльності державних установ в цій сфері.

Керівник Офісу зв'язку НАТО в Україні Марчін Кожієл окреслив функції Альянсу в умовах нової стратегічної концепції, які полягають зараз у тому числі в співпраці з іншими міжнародними установами та країнами-партнерами (такими, як Україна та Грузія).

Президент Центру європейських та трансатлантичних студій Олексій Коломієць визначив основні принципи нової стратегічної концепції Альянсу, описав посилену роль статті 5 Вашингтонського договору в ній, та зазначив, що партнерство НАТО з Україною буде продовжуватися згідно з рішеннями Бухарестського саміту.

Президент Атлантичної ради України Вадим Гречанінов зупинився на питанні прийнятої українською владою стратегії позаблоковості, зазначивши, що присутність Чорноморського флоту РФ на території нашої держави до 2042 року суперечить сутності подібної концепції, відмітивши, що саме поняття позаблоковості фактично дорівнює невизначеності зовнішньої політики. Він зазначив, що на Лісабонському саміті дуже велике значення приділялося розгляду партнерства Росії з Альянсом, в чому є й велика заслуга Києва: фактична капітуляція перед Кремлем з боку президента Януковича в очах НАТО стабілізувала ситуацію в регіоні. Також Гречанінов відмітив, що відмова президента України бути присутнім на саміті в Португалії було помилкою, але в той же час, аналізуючи положення Національної програми Україна-НАТО на 2011 р. зауважив, що співробітництво України з Альянсом відновлюється, у тому числі за рахунок того, що наша держава приймає участь в операціях організації навіть активніше, аніж окремі країни-члени. Він наголосив, що треба вчитися співпрацювати з Брюсселем, наголошуючи на помилках у минулому української дипломатії (наприклад, ситуацій з відмовою від ядерної зброї, що фактично нічого не дало нашій державі).

Незалежний експерт Володимир Фурашев заявив, що результати Лісабонського саміту повинні вплинути на діяльність Громадської ліги Україна-НАТО та Центру інформації та документації НАТО в Україні.

Також він заявив, що новий указ президента Янукович № 1040 фактично доводить, що зовнішня політика нашої країни була переорієнтована на східний напрямок. Після цього з доповіддю щодо програми інформування громадськості виступив Петро Процик (ВМГО „Молодий народний Рух”). Після завершення основної програми Асамблеї було проведене окреме засідання, на якому були вирішені окремі статутні питання діяльності Громадської Ліги Україна-НАТО.

Звіт підготував Черпінські З.

Міжнародна конференція
«Нова стратегічна концепція Північноатлантичного альянсу:
перспективи для держав Центральної та Східної Європи»
м. Донецьк, 30 листопада – 2 грудня 2010 року

30 листопада – 2 грудня 2010 р. у м. Донецьк у приміщенні конференц-залу готельного комплексу «Атлас» відбулась міжнародна конференція «Нова стратегічна концепція Північноатлантичного Альянсу: перспективи для держав Центральної та Східної Європи». До участі в конференції в якості доповідачів були запрошені представники штаб-квартири Організації Північноатлантичного договору, дипломати, що представляють дипломатичні та консульські установи, розташовані в Україні, провідні експерти в галузі міжнародної безпеки з України, Німеччини, Чехії, Литви, Білорусі та Росії. В якості слухачів конференції виступали молоді науковці, аспіранти та студенти, що представляють наукові установи та вищі навчальні заходи різних регіонів України, Росії, Польщі та Білорусі.

Конференція була спрямована на обговорення нової стратегічної концепції НАТО, прийнятої на саміті організації в Лісабоні 19-20 листопада 2010 р., перспектив євроатлантичного співробітництва у Центральній та Східній Європі, створення умов для конструктивної дискусії між доповідачами та слухачами. Головна мета проведення даного заходу – дослідити в експертному колі новітні загрози міжнародній безпеці, визначити вплив нових глобальних викликів безпеці на порядок денний Організації Північноатлантичного договору та перспективи східної політики Альянсу в сучасних умовах. Залучення експертів з країн-сусідів сприяло розгортанню конструктивної дискусії та допомогло в обміні знаннями і точками зору стосовно нової стратегічної концепції НАТО, обговоренню ключових принципів розбудови ефективної системи регіональної безпеки у Центральній та Східній Європі.

Захід було організовано ДМГО «Центр міжнародної безпеки» у співпраці з Центром інформації та документації НАТО в Україні та Міжнародним фондом «Відродження».

На початку першого дня роботи Академії з вступною промовою виступили голова департаменту співробітництва з країнами - партнерами відділу публічної дипломатії НАТО Мішель Дюре, Генеральний консул Федеративної Республіки Німеччина в Донецьку Клаус Ціллікенс та Директор Центру міжнародної безпеки ДонНУ Олександр Крапівін. Вони привітали учасників заходу, побажали їм успішної роботи в секціях Академії та окреслили основні аспекти її проведення. Також були вирішені окремі організаційні питання.

Робота першого дня Академії була присвячена розгляду тематики безпеки в регіоні Центральної та Східної Європи в рамках нової стратегічної концепції НАТО. Першим слово взяв голова департаменту співробітництва з країнами - партнерами відділу публічної дипломатії НАТО Мішель Дюре. У своєму виступі він детально висвітлив основні положення Нової стратегічної

концепції, окрему увагу приділивши таким важливим питанням, як боротьба з новими загрозами безпеці (на кшталт кібертероризму, енергетичної безпеки та піратства) та проблематика кризового менеджменту. Не залишилась без уваги й операція Альянсу в Афганістані, яка, за рішенням саміту, виходить на завершальний етап проведення. Беручи до уваги власний багатий досвід роботи в Східній Європі, пан Дюре описав перспективи для розвитку євроатлантичного партнерства держав регіону, що були закладені в стратегічній концепції. Наступний виступ показав російську позицію щодо зазначених питань. Старший радник Посольства Російської Федерації в Україні Віктор Кочуков розповів про сучасний стан співпраці між Москвою та Брюсселем, підкреслюючи важливість досягнутого у Лісабоні порозуміння між сторонами. Також він підкреслив значення держав Центральної та Східної Європи для захисту безпеки Російської Федерації, наголосивши, що розвиток співробітництва Кремля з цими країнами є одним з головних пріоритетів російської зовнішньої політики. Представник Міністерства закордонних справ України Анатолій Соловей окреслив перспективи розвитку євроатлантичного партнерства України в сучасних умовах, наголошуючи, що, незважаючи на проголошення нашою державою нейтрального статусу, відносини з НАТО залишаються важливою складовою української політики безпеки та оборони.

Після перерви на обід слово взяв радник з євроінтеграційних питань в Бюро Комітету з питань освіти, науки та культури Литовського парламенту Аудріус Скаістус. Він розповів про позицію Литви з приводу прийняття стратегічної концепції, та підкреслив значення розвитку справжньої співпраці між країнами Центральної та Східної Європи, що вже отримали членство в Альянсі, та державами-партнерами організації. Експерт Інституту Євроатлантичної співпраці у м. Києві Володимир Горбач та професор Донецького національного університету Ігор Тодоров окреслили у своїх виступах значення положень Нової стратегічної концепції Організації північноатлантичного договору для східноєвропейських країн з наукової точки зору, також зупинившись на аналізі окремих положень цього документу, присвячених визначенню формату відносин з партнерами.

Завершився перший день роботи академії урочистим прийомом з нагоди початку її роботи, на який були запрошені доповідачі та слухачі. Вони отримали чудову можливість обговорити цікаві питання та поспілкуватися у неформальній обстановці.

Робота другого дня Академії була присвячена тематиці адаптації НАТО до нових викликів безпеці. Доцент Донецького національного університету Юрій Теміров розповів про висвітлення тематики боротьби з цими новими загрозами у програмних документах західноєвропейських та північноамериканських держав, наголошуючи, що у Новій стратегічній концепції знайшли свої відображення роки потужної праці провідних західних експертів з різних держав. Представник Асоціації атлантичного договору в Білорусі Михайло Недвецький висвітлив діяльність своєї організації та підкреслив досягнення Білорусі у сфері боротьби з новими

загрозами, наголошуючи на перспективах співробітництва в даній сфері з європейськими та трансатлантичними структурами. Майор медичної служби Литовських збройних сил Сарунас Раткус зупинився на суто військовому аспекті боротьби з новими загрозами, базуючись на власному досвіді участі в операції Альянсу в Афганістані. Він також розповів про провідну роль, яку грають країни Балтії у протистоянні такій важливій небезпеці, як кібертероризм. Доцент Київського Інституту Міжнародних Відносин Ігор Мінгазутдінов та доцент Запорізького національного університету Олександр Давлетов висвітлили наукове забезпечення визначення рівня небезпеки окремих новітніх загроз стабільності світового порядку та з експертної точки зору окреслили основні аспекти впливу цих загроз на безпечне середовище. Професор Санкт-Петербурзького державного університету Ігор Баригін висвітлив вклад російської наукової еліти в справу розробки концепції боротьби з новими безпечними загрозами.

Після обіду слухачі академії взяли участь в семінарському занятті. Вони були розділені на дві групи, кожна з яких займалася вивченням окремого аспекту Нової стратегічної концепції Альянсу. Група доцента Одеського національного університету ім. І.Мечникова Михайла Борисова вивчала військові загрози безпеці ХХІ століття, у той час як група Професора Санкт-Петербурзького державного університету Ігоря Бадигіна досліджувала нові виклики безпеці. Семінарські заняття завершилися обговоренням вивченого матеріалу, проведеним професором Донецького національного університету Ігорем Тодоровим.

Протягом третього дня роботи Академії була організована рольова гра у форматі моделювання засідання Північноатлантичної Ради. Кожен з учасників представляв окрему країну Альянсу, та брав участь в обговоренні перспектив місії НАТО в Афганістані, визначаючи позитивні та негативні наслідки проведення даної операції та намагаючись досягнути консенсусу у відповіді на питання – є ця місія успішною чи ні? Модераторами рольової гри виступили директор Центру політологічних досліджень Сергій Штукарін та представник Вроцлавського університету Збігнев Черпінський.

Робота Академії завершилася церемонією урочистого закриття заходу, на якому учасникам були вручені пам'ятні сертифікати. Керували заключним етапом конференції Генеральній консул Чеської Республіки в Донецьку Антонін Мургаш та Директор Центру міжнародної безпеки ДонНУ Олександр Крапівін.

Звіт підготував Желєзняк І.

ДОКУМЕНТИ ЗАРУБІЖНИХ ГРОМАДСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

МАЛАЯ ПЛАТФОРМА БЕЛОРУССКОЙ МОЛОДЁЖНОЙ АССОЦИАЦИИ АТЛАНТИЧЕСКОГО ДОГОВОРА

Минск
2010

Введение. Кто мы?

Молодёжная Ассоциация Атлантического договора (YATA, www.atlantic-youth.org) является зонтичной организацией для сети молодых мотивированных лидеров из 40 стран евроатлантического региона. С момента основания в 1996 г. целью Молодёжной Ассоциации является содействие сотрудничеству между молодыми людьми в евроатлантическом регионе и за его пределами путём предоставления соответствующих знаний и умений и вовлечения студентов, молодых научных работников и специалистов в трансатлантический диалог.

Белорусская молодёжная Ассоциация Атлантического договора (БМААД/ВУАТА) была основана летом 2009 г. группой студентов университетов Беларуси и Литвы, а также молодых специалистов в области международных отношений, политических и социальных наук, информационных технологий, экологии, экономики и управления.

Во время Генеральной Ассамблеи YATA в Киеве в октябре 2009 г. наша организация была включена в Молодёжную Ассоциацию, став её 40-м членом.

Мы разделяем основные ценности Ассоциации Атлантического договора и работаем над созданием позитивного видения НАТО и трансатлантического сотрудничества среди молодого поколения белорусов.

Почему мы выступаем за присоединение Беларуси к НАТО?

Критики НАТО любят повторять из года в год, что участие нашей страны в этой организации будет нарушать Конституцию, а именно, статью 18, согласно которой Республика Беларусь ставит своей целью создание нейтрального государства. Но сегодня данный принцип уже нарушается, поскольку Беларусь входит в Организацию Договора о коллективной безопасности (ОДКБ) вместе с Арменией, Казахстаном, Кыргызстаном, Россией, Таджикистаном и Узбекистаном. Более того, наша страна имеет

общую региональную группировку войск с Российской Федерацией, на территории нашей страны размещаются российские военные объекты.

ОДКБ показала свою неэффективность во время весенних событий 2010 г. в Кыргызстане, на что обратил внимание и президент А.Лукашенко. Зачем находиться в блоке, который не может защитить своих членов от внешних и внутренних угроз? Россия также не может выступать гарантом безопасности в регионе, не имея внутренней стабильности: до этого времени остаётся беспокойной ситуация на Северном Кавказе; остаётся повышенной террористическая угроза (взрывы в московском метро возле центрального здания ФСБ отчётливо подтверждают реальное состояние безопасности в стране).

Кроме того, Российская Федерация всяческим образом оказывает поддержку сепаратистским режимам в Абхазии, Нагорном Карабахе, Южной Осетии и Приднестровье, чем нарушает принципы международного права.

Поэтому, исходя из всего вышеперечисленного, мы считаем, что участие в общих военных делах с таким неэффективным объединением как ОДКБ и такой нестабильной страной как Россия не может гарантировать безопасность нашей страны. Мы выступаем за выход Республики Беларусь из ОДКБ, основываясь на ст. 8 Конституции: *«Республика Беларусь в соответствии с нормами международного права может на добровольной основе входить в международные объединения и выходить из них».*

Что даст Беларуси участие в НАТО?

Участие Беларуси в Организации Североатлантического договора даст нашей стране больше плюсов, чем минусов. Вот основные аргументы **ЗА** участие в блоке **НАТО**:

- НАТО сегодня – стабильный военно-политический блок. Никто из членов объединения не имеет сегодня внутренних и внешних военных конфликтов;
- НАТО – это объединение стран с развитой демократией, экономикой и гражданскими институтами;
- НАТО – это современный стандарт армии. Служба в такой армии – престиж для молодого поколения и ещё один аргумент гордиться своей Родиной;
- НАТО – это поддержка, солидарность и гарантии безопасности. В случае военной либо иной угрозы, согласно ст. 5 и 6 Вашингтонского договора, страны-участники блока окажут оперативную помощь.

Заинтересована ли НАТО в Беларуси?

Беларусь с 1995 г. является участником программы НАТО *«Партнёрство ради мира» (Partnership for Peace, PfP)*. В рамках программы нашей стране была оказана поддержка, направленная на осуществление мероприятий по уничтожению противопехотных мин, демонтажу старой военной техники и оборудования, проведению образовательных семинаров и консультаций для

представителей Министерства обороны, реализации научных проектов на базе Академии наук Республики Беларусь.

NATO заинтересована в Беларуси, во-первых, из-за выгодного геополитического положения нашей страны. NATO желает видеть в лице Беларуси стратегического и стабильного партнёра, а затем и полноценного члена организации.

Стоит ли нам выбирать нейтралитет?

Конечно, стоило бы, если бы наша страна имела такое же географическое положение и размеры, как Швейцарская Конфедерация. Тогда мы тоже могли бы стремиться к международному признанию статуса нейтрального государства. Но, учитывая тот факт, что Беларусь является средней по европейским меркам страной, которая находится между двумя геополитическими центрами (Россией и Североатлантическим блоком), мы не можем себе позволить этот статус. Причина в том, что одним из постулатов геополитики является то, что геополитические центры ведут прямую коммуникацию между собой безо всяких посредников. Этим центрам не нужен никакой “мост” (данной метафорой любят называть Беларусь некоторые политики, при этом, важно заметить, как провластные, так и оппозиционные). И поэтому перед нами возникает выбор в пользу одного из геополитических центров. О рисках широких отношений с Россией мы уже говорили выше, поэтому выбор в пользу NATO возникает сам собой.

Наши основные принципы:

Данные принципы – то, что отличает нас от других членов NATO и её потенциальных участников. Эти принципы мы декларируем, основываясь на исторических процессах на территории Беларуси:

- Мы выступаем за присоединение Беларуси исключительно к политическому блоку NATO. В этом мы руководствуемся примером Французской Республики, которая в 1966-2009 гг. являлась членом политического блока NATO и не входила в блок военный. Стремясь к интеграции в политический блок НАТО, мы выступаем за ликвидацию части ст. 18 Конституции Республики Беларусь, в которой говорится о стремлении нашей страны к нейтралитету.
- Однако мы выступаем за сохранение статуса безъядерного государства через запрет на размещение ядерного оружия на своей территории (пример Испании).
- Мы выступаем за конституционный запрет на размещение иностранных военных объектов и формирований на территории Республики Беларусь в мирное время (пример Дании и Норвегии). В мирное время Беларусь готова предоставлять свою территорию только для гуманитарных целей (военные госпитали и санатории для состава

армий стран НАТО и т.п.) либо транзита человеческих и технических ресурсов.

- Мы выступаем за конституционный запрет на владение атомного, биологического и химического оружия (пример Германии).
- Мы выступаем за соблюдение и исполнение принципов международного права и в связи с этим не признаём такие страны как Абхазия, Косово, Нагорный Карабах, Приднестровье, Северный Кипр и Южная Осетия.
- Мы признаём Республику Македонию под её конституционным названием.
- Мы выступаем исключительно за присоединение Республики Беларусь к политическому блоку НАТО и не являемся сторонниками интеграции Республики Беларусь в Европейский союз. Интеграция в евроатлантические структуры является нашей конечной целью (в отличие от стран бывшего социалистического лагеря, для которых вступление в НАТО являлось подготовительным шагом для вступления в ЕС).

www.atlanticbelarus.org

email: byata.board@gmail.com

МОНІТОРИНГ РЕГІОНАЛЬНИХ ЗМІ (ЛИПЕНЬ-ГРУДЕНЬ 2010)

Газета «Донецкие Новости»

Отмена политреформы может привести к роспуску парламента

08.07.2010

...Спикер добавил, что проведение референдума об отмене политреформы автоматически поставит вопрос о необходимости провести референдум по НАТО, поскольку по этому вопросу уже собрано 4 миллиона подписей.

"Референдум - это прямая норма демократии, но надо заранее прогнозировать не то, какими будут результаты референдума, а то, что с ними делать", - сказал Литвин.

<http://dnews.donetsk.ua/2010/07/08/2186.html>

Газета «Донбасс»

Януковичу НАТО уже не нужно

15.07.2010

Президент Украины Виктор Янукович подписал Закон Украины "Об основах внутренней и внешней политики", принятый Верховной Радой 1 июля 2010 года по инициативе главы государства.

Как сообщили в пресс-службе Президента, закон определяет принципы внутренней политики в сфере развития государственности, местного самоуправления и стимулирования развития регионов, формирования институтов гражданского общества, в сфере национальной безопасности и обороны. Также определяются принципы внутренней политики в экономической и социальной сферах, в сфере экологии и техногенной безопасности, в гуманитарной сфере.

Законом также определяются принципы внешней политики государства. Заключительными положениями закона вносятся изменения в Закон об основах национальной безопасности Украины. В частности, из статьи 6 этого закона из приоритетов национальных интересов исключается интеграция Украины в евроатлантическое пространство безопасности. В статье 8 Закона об основах национальной безопасности Украины из основных направлений государственной политики в вопросах национальной безопасности исключается обеспечение полноправного участия Украины в организации Евроатлантического договора.

Напомним, Верховная Рада приняла Закон "Об основах внутренней и внешней политики Украины" №6451 среди ночи и без прямой трансляции. За такое решение проголосовали 259 народных депутатов - 171 регионал, 25

бютовцев, 13 нардепов из НУНС, 27 коммунистов, 19 нардепов Блока Литвина и 4 внефракционных.

<http://donbass.ua/news/politics/2010/07/15/janukovichu-nato-uzhe-ne-nuzhno.html>

Газета «Донецкие Новости»

Стратегическое балансирование - внешняя политика Украины

05.08.2010

Сам термин украинским властям подарила госсекретарь США Хиллари Клинтон. Во всяком случае так утверждает министр иностранных дел Константин Грищенко в своей, можно сказать, программной статье, опубликованной в «Зеркале недели».

Суть украинского внешнеполитического ноу-хау министр формулирует так: «Украина взяла на вооружение стратегию, во многом новую для посткоммунистической части Европы: евроинтеграция и европеизация страны при сохранении максимально дружественных, прагматических отношений с Россией». Именно это Клинтон и назвала стратегическим балансированием.

Именно так пытался в свое время действовать Леонид Кучма, но теперь его многовекторность вышла из моды. Пора заучивать новый термин.

Морской баланс

Ярче всего новомодное балансирование проявилось в вопросе совместных учений с НАТО.

Хотя контакты между Альянсом и нашей страной начались еще в 1991 году, формальное сотрудничество началось несколько позже. В 1997 году была подписана Хартия об особом партнерстве, которая открыла путь для проведения консультаций и сотрудничества по вопросам евроатлантической безопасности. Соответственно хартии была созданная Комиссия Украина - НАТО. Этот орган принимает решения и осуществляет управление мероприятиями сотрудничества.

Совместные украино-американские военные учения «Си Бриз» берут свое начало с 1997 года в соответствии с

«Меморандумом о взаимопонимании и сотрудничестве по вопросам военных отношений и обороны между МО США и МО Украины», подписанным в 1993 году. Учения проводятся за американские деньги, их целью является повышение боевой готовности украинского флота.

Обычно на учениях отрабатываются какие-то локальные операции. Например, в этом году - борьба с пиратами.

Учения проводились в 1997,1998, 1999,2001,2002,2007 и 2008 годах. В 2009-м они были сорваны, поскольку ВР не дала разрешение на доступ на территорию Украины иностранных войск.

И вот настал год 2010. Принят закон об основах внутренней и внешней политики, который подчеркивает внеблоковый статус Украины. И в это же время без особых проблем проходят самые масштабные учения «Си Бриз» за всю историю их проведения. В них кроме военнослужащих Украины и США принимают участие представители Азербайджана, Бельгии, Германии, Греции, Грузии, Дании, Молдовы, Польши, Турции, Швеции и военный наблюдатель от Австрии.

Береговая фаза учений проходит на военном полигоне Широкий Лан в Николаевской области, морская - в северо-западной части Черного моря.

В Брюсселе удивленно качают головой: страна официально отказалась от членства в НАТО, одновременно активизировав работу по планам и программам, которые задумывались как подготовка к полноценному членству в Альянсе... А с другой стороны, любые армейские учения, которые не ложатся тяжким бременем на государственный бюджет, можно считать благом для нашей полуразвалившейся армии.

Чего ждать дальше?

Министр Грищенко утверждает, что Украина более не будет ни «крестоносцем» по внедрению «оранжевых» стандартов, ни послушным сателлитом, который идет в фарватере крупного игрока. Обещана самостоятельная внешняя политика, которая должна помогать модернизировать страну.

«Нормализация отношений с Москвой при сохранении европейского содержания реформ и преданности европейским ценностям -это не только единственно правильный ключ к решению большинства внутренних и внешнеполитических проблем страны, но и единственная возможность избежать раскола страны», - считает Грищенко.

В качестве отдаленной цели фигурирует вступление в ЕС. Ближайшие цели - соглашение об ассоциации с ЕС, создание зоны свободной торговли и введение безвизового режима. Также обещана активизация отношений со странами третьего мира.

У Америки решили не просить спонсорства и патроната, зато обещают стабильность и развитие демократии.

Министр иностранных дел решительно отстаивает внеблоковость: «Пора понять, что время дешевой безопасности в европейской политике окончательно ушло. Что бы ни гласила пятая статья Вашингтонского договора, нужно быть реалистами: доброжелателей, готовых посылать своих граждан на смерть ради безопасности других государств, в мире просто нет. Реальная безопасность внеблоковой Украины, как и членов НАТО, как и любой страны нынешнего многополюсного мира, может быть только общим продуктом усилий политиков, дипломатов, военных и экспертов».

Даже Вашингтон не возражает, чтобы Украина «стратегически балансировала» и дальше. Главное - чтобы это не превратилось в беспорядочные метания между РФ и США, как это уже было при Кучме.

Андрей Тютюников

<http://dnews.donetsk.ua/2010/08/05/2393.html>

Газета «Донбасс»

**Янукович хочет сделать Украину «внеблоковым миролюбивым сосудом»
03.09.2010**

Виктор Янукович в интервью китайским СМИ назвал внеблоковость одним из направлений реализации национальных интересов государства.

Украинский президент отметил, что наша страна не хочет нарушать баланс сил в Европе и в мире, переходить на ту или иную сторону военного блока: Украина хочет быть государством, которое будет играть роль миролюбивого соседа, посредника в разрешении конфликтов.

«Мы хотим быть партнером и стран НАТО, и стран ОДКБ - наших соседей. Мы не хотим, чтобы граница НАТО приближалась к территории России - это очень опасно. Нарушение баланса сил в Европе может привести к непредсказуемым негативным последствиям для мира и спокойствия», - приводит слова Януковича газета «Жэньминь Жибао».

Янукович сослался и на то, что внеблоковость - это желание украинского народа.

«Социологические исследования, которые проводились несколько лет в Украине, показывают, что украинский народ не хочет быть участником любого военного блока. Украинский народ хочет, чтобы страны, которые дали гарантии безопасности Украины, выполняли свои обязательства», -- отметил президент.

<http://donbass.ua/news/politics/2010/09/03/janukovich-hochet-sdelat-ukrainu-vneblokoyvm-miroljubivym-sosedom.html>

Газета «Вечерний Донецк»

**При крушении вертолета НАТО в Афганистане есть девять погибших
21.09.2010**

В Афганистане в результате крушения вертолета Международных сил содействия безопасности в стране (ISAF) погибли девять иностранных

военнослужащих, сообщает Agence France-Presse. Еще четыре человека, находившиеся на борту, получили ранения. Среди пострадавших трое иностранцев, включая гражданина США.

Вертолет, сообщили представители командования международной коалиции, разбился во вторник, 21 сентября, на юге Афганистана. Никаких подробностей происшествия они уточнять не стали, сообщив лишь, что, по имеющимся данным, причиной крушения вертолета не стал обстрел со стороны противника.

С учетом погибших при крушении вертолета 21 сентября, сообщает Reuters, за неполные девять месяцев 2010 года боевые потери коалиции в Афганистане составили 529 человек. Таким образом, в 2010 году в Афганистане уже погибли больше военнослужащих коалиции, чем в любой другой год с момента начала военной кампании в этой стране.

Ранее, по данным независимого сайта iCasualties.org, считалось, что силы международной коалиции наибольшие потери понесли в 2009 году, когда погиб 521 человек. Всего за время военной операции в Афганистане, которая началась в 2001 году, боевые потери коалиции составили, по данным iCasualties.org, 2097 военнослужащих.

<http://vecherka.donetsk.ua/index.php?id=4647&show=news&newsid=69435>

Газета «Донбасс»

Украина будет вести политику стратегического равновесия

14.10.2010

Украина не собирается форсировать вступление в НАТО, но будет проводить реформы с целью вступления в Евросоюз, заявил литовским СМИ президент Украины Виктор Янукович накануне официального визита в Вильнюс.

По его словам, ранее Украина была "заложницей форсированной интеграции в НАТО". "Украина действительно не рвется в Альянс", - сказал Виктор Янукович в интервью литовской газете Lietuvos ziniuos ("Лиетувос жинес"), которое опубликовано в четверг.

При этом украинский лидер сказал, что отношения с НАТО будут активно развиваться. "Интересам Украины отвечает поддержание взаимовыгодных отношений как с Западом, так и с Востоком. Я бы назвал это политикой стратегического равновесия", - сказал Виктор Янукович...

<http://donbass.ua/news/politics/2010/10/14/ukraina-budet-vesti-politiku-strategicheskogo-ravnovesija.html>

Газета «Донбасс»
Азербайджан не стремится в НАТО
22.10.2010

Азербайджан заинтересован в развитии сотрудничества с НАТО, но вступать в альянс не собирается, заявил глава МИД страны Эльмар Мамедъяров.

"Азербайджан тесно сотрудничает с НАТО. Интеграция в европейские и евроатлантические структуры является одним из наших приоритетов. Но мы говорим, что интеграция - это не членство", - сказал он в пятницу в Баку на симпозиуме экспертов по международной политике.

<http://donbass.ua/news/world/2010/10/22/azerbaidzhan-ne-stremitsja-v-nato.html>

Газета «Донбасс»
Украину пригласили на саммит НАТО
04.11.2010

Украина приглашена в Лиссабон на саммит НАТО, который начнется 19 ноября. Альянс намерен предложить Киеву участие в создании совместной ПРО. Об этом генсек НАТО заявил во время визита в Москву.

Россию Северо-атлантический Альянс также видит в числе участников совместной системы ПРО. По словам Расмуссена, только сообща можно противостоять терроризму.

- На саммите в Лиссабоне страны НАТО будут решать вопрос о расширении территориальной системы противоракетной обороны, и мы бы очень хотели сотрудничать в этом с Россией. Такая ПРО призвана защищать дислоцированные войска. Только вместе мы сможем эффективно противостоять терроризму, отметил Андерс Фог Расмуссен, генеральный секретарь НАТО.

<http://donbass.ua/news/politics/2010/11/04/ukrainu-priglasili-na-sammit-nato.html>

Газета «Салон Дона и Баса»
НАТО готов "слить" Украину в обмен на помощь от России
№ 87 (1666), 09.11.2010

Россия и НАТО, похоже, вступают в эру новых отношений. Цель - спасти Альянс?

Слухи о "перезагрузке" между Москвой и Брюсселем ходят давно, но лишь в конце прошлой недели они обрели конкретные очертания. Сделал это генсек

Североатлантического альянса Андерс Фог Расмуссен, прибывший в Москву в канун открывающегося 19 ноября в Лиссабоне саммита НАТО.

Как отметил Расмуссен, НАТО готов предложить Москве ряд проектов. Если российские власти эти предложения примут, то на саммите стороны могут заключить соответствующие договоры и подписать их на месте.

Речь идет о расширении помощи России операции НАТО против талибов в Афганистане, вплоть до возможного участия российских военных в боевых действиях против "Талибана". Одновременно в Брюсселе, если верить генсеку, уже созрели до того, чтобы приобщить Москву к общеевропейской системе противоракетной обороны. Правда, главный субъект размещения ПРО в Европе - США - пока не желает "раскрываться" перед русскими.

Эти и другие меры, по мнению экспертов, призваны фактически спасти Альянс от возможного скорого развала на отдельные сегменты (первые тревожные для НАТО "звоночки" прозвенели из Парижа и Берлина).

Западные СМИ пишут о том, что саммит в Лиссабоне станет поворотным моментом в истории НАТО. На нем будет объявлена новая стратегическая концепция, которая должна вдохнуть новую жизнь в НАТО. О том, что Альянс в его нынешнем состоянии обречен на дезинтеграцию, говорили члены комиссии независимых экспертов во главе с экс-госсекретарем США Мадлен Олбрайт, которая по заказу НАТО провела исследование перспектив НАТО весной 2010 г. Авторы признали, что РФ может стать если не союзником, то партнером НАТО. И если Альянс не найдет новую формулу взаимодействия с региональными центрами, НАТО прекратит свое существование за ненадобностью.

В том числе поэтому Расмуссен подчеркнул, что сегодня НАТО считает зоной эксклюзивных российских интересов молодые европейские державы, которые во свое время входили в СССР. НАТО "сливает" Украину?

<http://www.salon.donetsk.ua/rubrics/11952.php>

Газета «Жизнь»

Делегация НАТО прибыла в Украину

10.11.2010

Планируется обсудить перспективы сотрудничества с Вооруженными силами Украины. В Украине с визитом находится делегация НАТО. Об этом сообщает пресс-служба Министерства обороны.

Возглавляет делегацию Североатлантического альянса заместитель генерального директора Международного военного штаба - начальник Управления по вопросам сотрудничества и региональной безопасности Международного военного штаба НАТО генерал-майор Карлос Бранко.

В программе визита предусмотрена встреча Бранко с заместителем начальника Генерального штаба ВС Украины вице-адмиралом Игорем

Кабаненко. Затем в Управлении евроатлантической интеграции Генерального штаба ВС Украины состоятся переговоры в составе делегаций. Визит делегации НАТО продлится два дня.

<http://www.lifedon.com.ua/nportal/news/5119>

Газета «Донбасс»

Януковичу дали план сотрудничества с НАТО

18.11.2010

Минобороны Украины передало на рассмотрение президента Виктора Януковича план сотрудничества с НАТО на 2011 год, сообщил начальник Генштаба ВС Украины Григорий Педченко. По его словам, в документе определено более 20 совместных мероприятий. Начальник Генштаба также добавил, что Украина и в дальнейшем будет выполнять взятые на себя международные обязательства, в том числе в контексте сотрудничества с альянсом.

"Мы считаем сегодня, что будем поддерживать и развивать сотрудничество с НАТО", - сказал он, добавив, что это будет положительно влиять на ход реформирования армии.

Отвечая на вопрос, почему Украина сотрудничает с альянсом в значительно меньшей степени, чем Россия, Педченко отметил, что это, в том числе, зависит от экономической составляющей. Для наращивания сотрудничества необходимы и соответствующие финансовые вклады.

<http://donbass.ua/news/politics/2010/11/18/janukovichu-dali-plan-sotrudnichestva-s-nato.html>

Газета «Донбасс»

В Украине создали комиссию по сотрудничеству с НАТО

19.11.2010

Президент Украины Виктор Янукович своим указом создал комиссию по вопросам партнерства Украины с Организацией североатлантического договора и назначил главой комиссии министра иностранных дел Украины Константина Грищенко.

Соответствующий указ №1039/2010 от 18 ноября "Об обеспечении продолжения конструктивного партнерства Украины с Организацией североатлантического договора" размещен на официальном сайте главы государства в пятницу.

Грищенко поручено в двухнедельный срок внести предложения относительно назначения национальных координаторов по вопросам

партнерства Украины с Организацией североатлантического договора и персонального состава комиссии.

Кроме того, МИД Украины поручено обеспечивать надлежащую координацию осуществляемых центральными органами исполнительной власти мер по реализации внешней политики относительно продолжения конструктивного партнерства Украины с НАТО по всем вопросам, представляющим взаимный интерес, в частности, партнерства в рамках годовых национальных программ.

<http://donbass.ua/news/politics/2010/11/19/v-ukraine-sozdali-komissiju-po-sotrudnichestvu-s-nato.html>

Газета «Салон Дона и Баса»

НАТО их помирят?

№ 91 (1670) 23.11.2010

В Кремле, возможно, хотят наладить отношения с Грузией - такое предположение делает "Независимая газета", чьи источники сообщают о секретной встрече в Лондоне Михаила Саакашвили и российского бизнесмена, близкого к ключевым лицам из окружения Дмитрия Медведева.

На этой встрече якобы обсуждался главный вопрос, которого нет в официальной двусторонней повестке дня, - восстановление дипломатических связей. Достичь этого можно за 4-5 лет. Но многое зависит от того, какое положение во власти после 2012 г. будет занимать Владимир Путин, у которого все, связанное с Саакашвили, вызывает резкое раздражение.

Ряд экспертов увидели перспективу нормализации между Москвой и Тбилиси в свете серьезных сдвигов в отношениях РФ с США и НАТО. Кстати, после саммита НАТО и Медведев, и Саакашвили выразили большой оптимизм.

<http://www.salon.donetsk.ua/rubrics/12082.php>

Газета «Донбасс»

Украина продолжит дружбу с НАТО

26.11.2010

В штаб-квартире Организации Североатлантического договора надеются, что сотрудничество Украины и НАТО не ослабеет, так как соответствующие заверения альянс получил со стороны украинских властей.

"Мы надеемся, что то сотрудничество, то, чего мы добились в рамках нашего сотрудничества до сих пор, будем продолжать. Украина является одной из

стран, которая вносит вклад во все НАТОвские операции", - заявил Петр Лунак, замруководителя отдела по работе со странами-партнерами штаб-квартиры НАТО.

В ходе видеомоста с участниками 7-й ассамблеи общественной лиги "Украина-НАТО", которая проходит в пятницу в Киеве, Лунак отметил: "Со стороны украинских властей мы получили обещание, что нет никакого намерения сокращать это участие (в операциях НАТО), что наше сотрудничество в практическом плане будет продолжаться".

По словам представителя альянса, в НАТО уверены, что демократическая стабильная Украина является очень важным элементом европейской безопасности. Он также отметил, что альянс надеется на продолжение реформ в Украине.

В штаб-квартире НАТО также не видят проблемы в том, что Украину на Лиссабонском саммите альянса, который состоялся 19-21 ноября, представлял глава МИД, а не Президент Виктор Янукович.

"Украину представлял министр иностранных дел - это решение какой-либо страны. Поэтому нет никакой проблемы", - сказал Петр Лунак.

<http://donbass.ua/news/politics/2010/11/26/ukraina-prodolzhit-druzhbu-s-nato.html>

Газета «Донбасс»

В Афганистане погибли шесть военнослужащих НАТО

29.11.2010

В Афганистане в результате перестрелки в понедельник, 29 ноября, погибли шесть военнослужащих НАТО. Об этом со ссылкой на официальное заявление альянса сообщает AP.

По данным анонимного источника агентства, инцидент произошел в восточной провинции Нангархар. Огонь по военнослужащим коалиции во время тренировки открыл человек, одетый в форму афганской пограничной полиции. Сам он был убит в результате ответной стрельбы.

О том, какой национальности были погибшие, пресс-служба альянса не сообщает. Неизвестно также, был ли стрелявший действительно полицейским или проникшим на базу боевиком.

AP приводит несколько случаев, когда местные полицейские и военные открывали огонь по натовским военнослужащим. В результате трех таких инцидентов, первый из которых произошел в конце 2009 года, погибли восемь британцев и два американца.

В настоящее время в Ираке размещены 55 тысяч военнослужащих НАТО, большую часть из которых составляют американцы. Ожидается, что власти страны получат полный контроль над безопасностью к 2014 году. В то же

время натовцы будут оставаться в Афганистане столько времени, сколько потребуется для успешной борьбы с "Талибаном".

<http://donbass.ua/news/world/2010/11/29/v-afganistane-pogibli-shest-voennosluzhaschih-nato.html>

Интернет-портал НОВОСТИ.dn.ua
В Донецке пройдет осенняя академия НАТО
30.11.2010

С 30 ноября по 2 декабря в Донецке будет проходить так называемая Осенняя академия НАТО. Во время форума будут обсуждаться вопросы новой стратегической концепции Североатлантического альянса в Центральной и Восточной Европе.

Такие встречи — плановые, они происходят в рамках программы сотрудничества между НАТО и Украиной.

«Политическая ситуация в этом году изменилась. Уже не существует официальной стратегии руководства страны, направленной на вступление в альянс, а говорится лишь о продолжении сотрудничества с НАТО», — рассказал директора научно-информационного центра международной безопасности и евроатлантического сотрудничества Донецкого национального университета, профессор Игорь Тодоров. Он также добавил, что подобные мероприятия уже вызывали крайне негативную реакцию в Донецке с попытками срыва среди определенных политических сил. Так, в прошлый раз сторонники Натальи Витренко сорвали международное мероприятие в Донецке на глазах дипломатов. Впрочем, эксперт надеется, что на этот раз встреча пройдет без политических эксцессов.

<http://novosti.dn.ua/details/140989/>

Газета «Донбасс»
Афганский полицейский застрелил шестерых солдат НАТО
30.11.2010

Человек в форме афганского полицейского застрелил шестерых военнослужащих НАТО на востоке Афганистана, сообщили представители Североатлантического альянса. Агентство Франс-пресс сообщает со ссылкой на представителя американского министерства обороны, что все погибшие военные были гражданами США.

Инцидент произошел во время учений в провинции Нанганхар на границе с Пакистаном. Сам нападавший убит в перестрелке. Представители местных

властей полагают, что нападение не было заранее спланировано, а стало последствием некоего "недоразумения".

Как сказал начальник местной полиции генерала Аминулла Амерхаил, в этом отдаленном регионе Афганистана нет телефонной связи, поэтому пока сложно получить более точную информацию. По словам представителя министерства внутренних дел Афганистана Земери Башари, нападавший действительно был полицейским. Однако в НАТО эту информацию пока не подтвердили.

В прошлом талибы уже совершали нападения на войска коалиции, переодевшись в форму афганских полицейских.

Только в прошедшие выходные двое смертников в полицейской форме осуществили взрыв, в результате которого погибли 12 сотрудников афганских сил безопасности в провинции Пактика на юге-востоке страны.

В ноябре прошлого года пятеро британских солдат были убиты боевиком, переодетым в форму афганского полицейского в провинции Гильменд. Кроме того, НАТО расследует инцидент, произошедший в ноябре прошлого года, когда афганский солдат застрелил пятерых британских военнослужащих на юге страны.

Стратегия НАТО предполагает постепенную передачу афганскому правительству ответственности за поддержание безопасности в стране.

Однако, как передает Би-би-си, очередное нападение на коалиционные войска вызовет новые сомнения в лояльности и надежности афганских войск.

<http://donbass.ua/news/world/2010/11/30/afganskii-policeiskii-zastretil-shesteryh-soldat-nato.html>

Газета «Донбасс»

Разоблачение: Патриарх Кирилл рассказал американцам, что Украина не готова к НАТО

02.12.2010

Вопрос отношений Украины и НАТО американские послы обсуждали с патриархом Кириллом и русским писателем Александром Солженицыным.

Так посол США в России Уильям Бернс касался этого вопроса в апреле 2008 года во время своих встреч, о чем свидетельствуют документы, обнародованные на сайте Wikileaks.

"Солженицын был критическим относительно планов приближения Украины к НАТО, однако он не развил тему", - сказано в документе.

Кирилл был даже более жестким, чем Солженицын, затрагивая темы расширения НАТО.

"Украина "не готова" и членство в НАТО может вызвать раскол среди граждан Украины и создать нестабильность в восточной Европе, добавил он", - говорится в документе.

Когда посол писал о встрече с Солженицыным, в тексте было сказано: "С Солженицыным была жена Наталья, которая внимательно следила за разговором и возражала мужу, когда считала за нужным".

<http://donbass.ua/news/politics/2010/12/02/razoblachenie-patriarh-kirill-rasskazal-amerikancam-chto-ukraina-ne-gotova-k-nato.html>

Газета «Донбасс»

Скандальные разоблачения от WikiLeaks: раскрыт план НАТО по защите стран Балтии от России

07.12.2010

НАТО в начале 2010 года разработало план по защите Эстонии, Латвии и Литвы от агрессии со стороны России. О существовании секретного плана говорится в документах, оказавшихся в распоряжении WikiLeaks, пишет во вторник, 7 декабря, британская газета The Guardian.

Решение о разработке плана защиты стран Балтии в случае агрессии со стороны России было принято командованием НАТО по настоянию США и Германии. В сообщении за подписью госсекретаря США Хиллари Клинтон, оказавшемся в распоряжении WikiLeaks, говорится, что этот план станет началом крупнейшего после "холодной войны" пересмотра стратегии НАТО в Европе.

План, пишет британская газета, предусматривает, что НАТО разрабатывает новую схему обороны для региона, в который войдут страны Балтии и Польша. Оборонительная схема, получившая кодовое название Eagle Guardian - "Орел-защитник", предполагает, что в боевых действиях, в случае агрессии со стороны России, будут задействованы девять дивизий НАТО - американские, германские, британские и польские. В северные польские и немецкие порты планируется отправить военные корабли США и Великобритании.

Первые учения по новой оборонительной схеме для региона, включающего в себя Польшу и страны Балтии, НАТО собирается провести в начале 2011 года, говорится в документах, попавших в распоряжение WikiLeaks.

НАТО, сообщает The Guardian, также провело параллельные переговоры с Польшей, в ходе которых предложило ряд мер, направленных на защиту от угрозы со стороны России. Речь, в частности, шла о размещении подразделений военно-морских сил в Гданьске и Гдыне, а также переводе военно-транспортных самолетов C-130 Hercules в Польшу с авиабаз в Германии. Кроме того, в Польше предлагалось разместить эскадрилью истребителей F-16.

Глава Госдепартамента США и другие высокопоставленные официальные лица в переписке, касающейся плана обороны стран Балтии, неоднократно подчеркивают необходимость соблюдения строгой секретности. Раскрытие

информации о новом оборонном плане, цитирует The Guardian одно из сообщений, переданных по дипломатическим каналам, "приведет к нежелательному обострению отношений России и НАТО".

<http://donbass.ua/news/world/2010/12/07/skandalnye-razoblachenija-ot-wikileaks-raskryt-plan-nato-po-zaschite-stran-baltii-ot-rossii.html>

Газета «Донбасс»

Министр обороны России не доверяет публикациям WikiLeaks

13.12.2010

Министр обороны РФ Анатолий Сердюков не верит в достоверность публикаций на сайте WikiLeaks, в частности, в вопросе двойной политики НАТО по отношению к России.

"Мы все-таки надеемся, что эти публикации не соответствуют действительности или хотели бы, конечно, чтобы так произошло, хотя понимаем, что любое размещение войск у границы России, безусловно, вызывает озабоченность... Мы будем вынуждены предпринимать какие-то меры, соответственно, адекватные тем мерам, которые предпринимает та или иная страна, либо, в целом, блок в данном случае", - сказал Сердюков в понедельник, 13 декабря.

Он подчеркнул, что на лиссабонском саммите НАТО была принята стратегическая концепция НАТО, которая действительно Россию устраивает больше, чем те варианты, которые рассматривались до того.

Глава российского военного ведомства напомнил, что после событий в Южной Осетии в августе с 2008 года отношения с НАТО прекратились, "хотя это была инициатива не наша".

"Мы попытались после всех этих событий выстроить наши отношения и восстановить их в полном объеме. Это, безусловно, касается учений, совместных мероприятий и на море, в Аденском заливе, и, естественно, работа с Афганистаном и так далее. Есть целый спектр вопросов, который мы сейчас возобновили", - сказал Сердюков.

Он еще раз подчеркнул, что, согласно лиссабонскому документу, Россия не является угрозой для НАТО. "Поэтому мы на этот документ смотрим с оптимизмом и полагаем, что наши отношения будут развиваться в позитивном ключе", - сказал Сердюков.

Напомним, ранее из раскритикованной сайтом WikiLeaks переписки американских дипломатов стало известно, что НАТО в начале года включила в план по военной защите Польши при чрезвычайных обстоятельствах три прибалтийских государства - Эстонию, Латвию и Литву. По мнению западных СМИ, данный шаг свидетельствует о существовании угрозы нападения на страны региона со стороны России.

В ответ в Брюсселе заявили, что НАТО и Россия не являются противниками друг для друга, однако Альянс обязан и всегда готов защищать своих членов, в том числе и страны Балтии.

<http://donbass.ua/news/world/2010/12/13/ministr-oborony-rossii-ne-doverjaet-publikacijam-wikileaks.html>

Укладач Овчаренко В.